

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Людмила Гуртієва, Тетяна Лукашкіна

ТЕОРІЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Навчально-методичний посібник

для підготовки здобувачів вищої освіти
ступеня «бакалавр»
у галузі знань 08 «Право»
за спеціальністю 081 «Право»

Видання друге, доповнене

Одеса
Фенікс
2024

УДК 343.141/143(477)(073)

Г 957

Рекомендовано до друку
навчально-методичною радою НУ «Одеська юридична академія»
(протокол № 4 від 17 січня 2024 р.).

Автори:

Гуртієва Людмила Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5347-4718>)

Лукашкіна Тетяна Василівна – доцент кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» (ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0867-2242>)

Рецензенти:

Аркуша Лариса Ігорівна – доктор юридичних наук, професор, в.о. завідувача кафедри криміналістики, детективної та оперативно-розшукової діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»;

Подобний Олександр Олександрович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Інституту права, економіки та міжнародних відносин Міжнародного гуманітарного університету.

Гуртієва Л., Лукашкіна Т.

Г 957 Теорія доказів у кримінальному провадженні : навч.-метод. посібник. Вид. 2-ге, доп. [Електронне видання] / Л. Гуртієва, Т. Лукашкіна ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2024. – 192 с. – Режим доступу: <https://>

ISBN 978-617-8395-37-7

Навчально-методичний посібник містить: вступ; програму навчальної дисципліни з матеріалами для вивчення; рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи; плани практичних занять (питання, завдання та кейси); завдання для самостійної роботи; питання для підсумкового контролю знань і вмінь здобувачів вищої освіти; рекомендовані джерела.

Призначений для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» з метою закріплення лекційного матеріалу і підготовки до практичних занять з дисципліни «Теорія доказів у кримінальному провадженні».

УДК 343.141/143(477)(073)

ISBN 978-617-8395-37-7

© Л. Гуртієва, Т. Лукашкіна, 2024

Зміст

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ	13
ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	85
ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ (РЕКОМЕНДАЦІЇ)	88
САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА	142
СПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ (ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ)	160
РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ	167

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВС	Верховний Суд
ВАКС	Вищий антикорупційний суд
ВП ВС	Велика Палата Верховного Суду
ДБР	Державне бюро розслідувань
ДТП	дорожньо-транспортна пригода
ЄДРСР	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	Європейський суд з прав людини
КК, КК України	Кримінальний кодекс України
КПК, КПК України	Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	Конституційний Суд України
ККС ВС	Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду
НС(Р)Д	негласні слідчі (розшукові) дії
ОП ККС ВС	Об'єднана палата Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду
ОРД	оперативно-розшукова діяльність
НУ «ОЮА»	Національний університет «Одеська юридична академія»
п.	пункт
р.	рік
ст.	стаття
ч.	частина

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Теорія доказів у кримінальному провадженні» є вибірковою дисципліною освітньо-професійної програми «Кримінальна юстиція» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на факультеті прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»¹.

Актуальність та потреба вивчення дисципліни обумовлена тим, що процес доказування є основою всієї кримінально-процесуальної діяльності. Кримінальне судочинство покликане забезпечити можливість правильного застосування норм матеріального кримінального права (іноді – й цивільного, трудового права), а для цього необхідно встановити фактичні обставини кримінального провадження – визначити, яке вчинено кримінальне правопорушення, за яких обставин, хто винен у вчиненні кримінального правопорушення, кому і яку завдано шкоду та ін. Встановити фактичні обставини кримінального провадження можливо тільки шляхом доказування, тобто шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів. Крім того, аналіз національного кримінального процесуального законодавства дозволяє дійти висновку про наявність прогалин нормативного врегулювання основних інститутів доказового права, що викликає певні труднощі під час їх застосування. Вказані та інші обставини обумовлюють необ-

¹ Див.: Освітньо-професійна програма «Кримінальна юстиція» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на факультеті прокуратури та слідства (кримінальної юстиції) у Національному університеті «Одеська юридична академія» в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Одеса. 2022. URL: <https://onua.edu.ua/ua/studentu-ua/osvitni-programy>

хідність вивчення дисципліни «Теорія доказів у кримінальному провадженні».

Предмет вивчення: доказове право як підгалузь кримінального процесуального права, а також процес доказування у кримінальному провадженні України. Вивчення доказового права та його джерел ґрунтується на правових доктринах, цінностях і принципах, в основі яких покладені права та основоположні свободи людини.

Метою курсу «Теорія доказів у кримінальному провадженні» є набуття здобувачами вищої освіти як теоретичних знань про докази та процес доказування, так і практичних навичок правильного застосування норм кримінального процесуального законодавства під час збирання, перевірки та оцінки доказів з урахуванням судової практики ЄСПЛ та ВС.

Дана мета обумовлює необхідність постановки та вирішення наступних основних **завдань**:

а) з'ясування основних положень теорії доказів у кримінальному провадженні (зокрема, про поняття та види доказування, способи збирання та перевірки доказів, правила оцінки доказів, предмет і межі доказування, поняття та властивості доказів, джерела доказів та ін.);

б) формування у здобувачів вміння правильно розуміти (тлумачити) та застосовувати норми доказового права з урахуванням практики ЄСПЛ, ВС.

Крім того, завдання навчальної дисципліни полягають у подальшому формуванні, розвитку загальних та спеціальних компетентностей у здобувачів вищої освіти, які необхідні під час доказування у кримінальному провадженні.

Результати навчання дисципліни. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми після успішного вивчення дисци-

пліни «Теорія доказів у кримінальному провадженні» студенти повинні:

– **знати:** а) основні концепції поняття доказування та доказів, мети доказування та стандартів процесу доказування, структури предмету доказування, наслідків порушення правил допустимості доказів та ін.; б) зміст обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; в) особливості доказування на окремих стадіях кримінального провадження та в окремих видах кримінального провадження, г) види процесуальних джерел доказів та інші питання, які передбачені програмою цієї навчальної дисципліни;

– **узагальнювати** судову практику ЄСПЛ та ВС в частині визначення належності та допустимості доказів, стандартів доказування, способів збирання та перевірки доказів, правил оцінки доказів, міжнародних стандартів доказування та інших інститутів доказового права;

– **аналізувати** положення національного кримінального процесуального законодавства, які регулюють процес доказування, та практику їх застосування (зокрема, окремі позиції ЄСПЛ та ВС щодо поняття та властивостей доказів, змісту критеріїв допустимості доказів, способів збирання та перевірки доказів, правил оцінки доказів та ін.);

– **використовувати** понятійно-категоріальний апарат (термінологію) теорії доказів у кримінальному провадженні та судову практику (окремі рішення ЄСПЛ та ВС) при аналізі проблемних ситуацій теоретичного та практичного характеру;

– **володіти навичками** а) правильно тлумачити та застосовувати кримінальне процесуальне законодавство у конкретній практичній ситуації відповідно до конкретних обставин кримінального провадження з урахуванням судової практики ЄСПЛ та ВС; б) складати проекти окремих кримінально-процесуальних ак-

тів (процесуальних рішень та процесуальних дій) або їх частини;
 в) обґрунтовувати та мотивувати окремі процесуальні рішення, які приймає слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя та суд в процесі доказування з урахуванням судової практики ЄСПЛ та ВС;

– **застосовувати** отримані знання під час вирішення практичних завдань, формулювання обґрунтованої пропозицій для вирішення окремих проблем реалізації положень КПК з урахуванням судової практики.

Структура навчальної дисципліни. Основними формами освітнього процесу є лекційні та практичні заняття, консультування та самостійна робота здобувача (підготовка до аудиторних занять, виконання індивідуального завдання).

За навчальним навантаженням на 2023–2024 навчальний рік:

Вид навантаження	Денна форма навчання, годин	Заочна форма навчання, годин
Кількість кредитів/год.	3/90	3/90
Усього годин аудиторної роботи, у т.ч.:	30	16
- лекційні заняття	14	10
- практичні заняття	16	6
Усього годин самостійної роботи, у т.ч.:	60	74
- підготовка до аудиторних занять та контрольних заходів, год.	50	64
- індивідуальне науково-дослідне завдання, год.	10	10
Іспит	+	+

Тематичний план навчальної дисципліни

Тема за п/п	Назва теми	ЛЛЗ/СР, год.-денна форма навчання
Тема 1.	Поняття теорії доказів у кримінальному провадженні та доказового права. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні	1/1/4
Тема 2.	Предмет доказування у кримінальному провадженні	2/3/6
Тема 3.	Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні	3/4/15
Тема 4.	Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика. Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні	4/3/15
Тема 5.	Мета та межі доказування у кримінальному провадженні. Стандарти доказування у кримінальному провадженні	2/1/5
Тема 6.	Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні	2/4/15

Форми контролю: поточний, проміжний та підсумковий.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи. Форми проведення поточного контролю: усне опитування здобувачів вищої освіти, вирішення практичних завдань, тестові завдання, складання типових документів тощо. Для зацікавленості у навчанні, розвитку здібностей здобувача вищої освіти передбачено виконання інших, індивідуальних завдань (зокрема, аналіз судової практики ЄСПЛ, ВС за питаннями теми, яка вивчається; написання тез, доповіді тощо).

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеню засвоєваності

здобувачами вищої освіти відповідного об'єму опрацьованого та вивчення матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань. Форми проведення проміжного контролю – колоквиум, атестація (в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом).

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену.

Діагностика знань студентів здійснюється шляхом як усного, так і письмового опитування; перевіркою розв'язаних задач, які виконуються кожним здобувачем вищої освіти самостійно. Правильність виконаних практичних завдань перевіряє викладач, який проводить практичні завдання.

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти здійснюється відповідно до вимог та критеріїв, встановлених у Положенні «Про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала оцінювання			
100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		Екзамен	залік
90–100 (10–12)	A	Відмінно	зараховано
82–89 (8–9)	B	Добре	
74–81(6–7)	C		
64–73 (5)	D	Задовільно	
60–63 (4)	E		
35–59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1–34 (2)	F		

Оцінка за шкалою силабусу	Кількість набраних балів	Критерії оцінювання
		Здобувач вищої освіти
A	90–100	виявив високу теоретичну підготовку, вміння аналізувати як теоретичні положення, так і законодавство, логічно та повно викладати навчальний матеріал, основні терміни, правильно вирішувати практичні завдання (задачі, тести). Може чітко та обґрунтовано висловлювати власну думку з дискусійних питань
B	82–89	виявив добрий рівень теоретичних знань програмного матеріалу, вміння послідовно його викладати та застосувати при вирішенні практичних завдань, але допускає несуттєві неточності у відповіді
C	74–81	в основному надає правильні відповіді, але недостатньо обґрунтовані, іноді допускає невеликі помилки під час викладання теоретичних питань та вирішенні практичних завдань (задач, кейсів, тестів)
E	60–63	виявив поверхневі, фрагментарні знання теоретичного матеріалу та законодавства, допускає помилки при вирішенні практичних завдань.
Fx	35–59	надав відповідь, яка є неправильною та неповною, свідчить про те, що здобувач не розуміє значення основних понять, не може ними апелювати; допускає суттєві помилки при вирішенні практичних завдань.
F	0–34	виявив відсутність знань як теоретичних положень, так і законодавства, потребує повторного вивчення матеріалу

Навчальна дисципліна «Теорія доказів у кримінальному провадженні» складається з тем, ключові положення яких викладаються на лекціях. Для того, щоб здобувачі мали можливість більш повно орієнтуватися в об'ємі матеріалу, в методичних вказівках, завданнях і планах занять надається стисла характеристика тем курсу, рекомендовані нормативно-правові акти, судова практика, спеціальна література (основна та додаткова).

При підготовці цього навчально-методичного посібника його авторами було використано власні праці (або їх частина), зокрема: Теорія доказів у кримінальному судочинстві: навч.-метод. посібник / Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна. – Одеса: Фенікс, 2016.– 80 с.

Більшість задач до практичних занять було взято з джерела: Кримінальний процес України: практикум / Т.В. Лукашкіна, Л.М. Гуртієва. За ред. проф. Л.І. Аркуши, проф. Ю.П. Аленіна; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса: Фенікс, 2022. 544 с. Крім того, наведено додаткові практичні завдання (кейси, тести, таблиці тощо)

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТА МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ

ТЕМА 1.

Поняття теорії доказів у кримінальному провадженні та доказового права. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні

Поняття та завдання кримінального провадження. Доказування як основа кримінальної процесуальної діяльності.

Теорія доказів у кримінальному судочинстві як розділ науки кримінального процесуального права. Предмет теорії доказів у кримінальному судочинстві. Місце теорії доказів у науці кримінального процесуального права.

Доказове право як підгалузь кримінального процесуального права. Зміст доказового права. Норми, які складають доказове право, їх місце в системі норм кримінального процесуального права. Джерела сучасного доказового права. Положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практика ЄСПЛ як джерела доказового права у кримінальному провадженні України.

Методологічна основа доказового права та теорії доказів у кримінальному провадженні. Теорія пізнання як основа теорії доказів і доказового права. Характеристика доказування як різновиду процесу пізнання. Особливості пізнання в кримінальному судочинстві.

Поняття та види доказування у кримінальному провадженні. Доказування як діяльність, спрямована на встановлення фактичних обставин кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК). Доказування як обґрунтування власної правової позиції у кримінальному провадженні з метою переконати уповноваженого суб'єкта у необхідності прийняття певного процесуального рішення.

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Поняття та завдання кримінального провадження. Поняття «кримінальний процес», «кримінальне судочинство», «кримінальне провадження» по суті своєї є синонімами, на що звертається увага в юридичній літературі,² та визначають кримінально-процесуальну діяльність від самого її початку і до кінця.

У КПК не міститься визначення поняття «кримінальний процес», проте є визначення терміну «кримінальне провадження» (п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК). Визначення поняття кримінального судочинства (кримінального процесу) свого часу було надано у Рішенні КСУ від 28.05.2001 р.³

Кримінальне судочинство (кримінальний процес) – це урегульована нормами кримінального процесуального законодавства України діяльність дізнавача, органів досудового розслідування, керівника органу досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду щодо початку кримінального провадження та розслідування кримінальних правопорушень, розгляду і вирішення кримінальних справ, а також діяльність інших учасників кримінального процесу – підозрюваних, обвинувачених, потерпілих,

² Див.: Трофименко В. М. Співвідношення понять «кримінальне судочинство» та «кримінальне провадження» за КПК України. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: матеріали всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листоп. 2013 р., м. Одеса) / відп. за вип. Ю. П. Аленін. Одеса, 2013. С. 25–26; Гуртієва Л. М. Система стадій кримінального провадження України. *Митна справа*. 2015. № 5. С. 100; Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Пуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 16–17 та ін.

³ Рішення Конституційного Суду України в справі про конституційне подання Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про відповідність Конституції України (конституційності) конституційного подання громадянина Будинської Світлани Олександрівни, Ковриги Сергія Володимировича про офіційне тлумачення положення абз. 4 ст. 2483 ЦПК України (справа про конституційність ст. 2483 ЦПК України) від 23.05.2001 р. № 6-рп/2001. *Вісник Конституційного Суду України*. 2001. № 3

цивільних позивачів і відповідачів, їх представників та інших осіб з метою захисту своїх конституційних прав, свобод і законних інтересів.

За п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК кримінальне провадження – досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність. Отже йдеться про кримінально-процесуальну діяльність від самого її початку і до кінця.

На наш погляд, законодавче визначення поняття кримінального провадження у п. 10. ч. 1 ст. 3 КПК має певні недоліки. Зокрема, *по-перше*, кримінальне провадження здійснюється не «у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність», а у зв'язку із отриманням слідчим, дізнавачем, прокурором заяви чи повідомлення про імовірність вчиненого кримінального правопорушення чи іншого суспільно небезпечного діяння, яке має ознаки кримінального правопорушення, або виявлення слідчим, дізнавачем, прокурором з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про імовірність вчиненого або такого, яке готується кримінального правопорушення або іншого суспільного небезпечного діяння. Тобто, якщо кримінальне правопорушення або інше суспільно небезпечне діяння було вчинено, а слідчий, дізнавач або прокурор не отримали про це інформацію, то і кримінальне провадження не почнеться.

По-друге, до визначення поняття кримінального провадження доцільно включати як «<...> процесуальні дії, <...>» (п. 10. ч. 1 ст. 3 КПК), так і процесуальні рішення⁴.

⁴ Див.: Гуртієва Л. М. Аналіз положень п. 10 ч. 1 ст. 3 КПК України щодо визначення поняття кримінального провадження. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матер. Всеукр. наук.-практ. конфер., присвяч. до 70-річчя д.ю.н., професора Ю. П. Аленіна (21 квітня 2017 р., м. Одеса) / за ред. Г. О. Ульянової, І. В. Гловюк. Одеса: Юридична література, 2017. С. 58–62; Гуртіє-

Кримінальне судочинство є єдиним можливим в державі способом встановлення обставин вчиненого (або такого, яке готується) суспільного небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, застосування норм кримінального права шляхом притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності або застосування до осіб, які вчинили суспільне небезпечне діяння, заходів соціального захисту (примусових заходів медичного або виховного характеру).

Завдання кримінального провадження вказано у ст. 2 КПК.⁵

Основний зміст кримінальної процесуальної діяльності (кримінального провадження) складає діяльність із встановлення фактичних обставин кримінального правопорушення (або суспільно небезпечного діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність), **тобто процес доказування**. Кримінальне судочинство доцільно розглядати як складний правозастосовний процес – процес застосування норм матеріального кримінального права (а при вирішенні цивільного позову – норм цивільного, в деяких випадках – трудового права). Першим етапом правозастосовного процесу є встановлення фактичних обставин кримінального провадження. Саме правильне з'ясування

ва Л. М. Початок кримінального провадження України та стадії досудового розслідування. *Правова держава*. 2017. № 25. С. 155–159.

⁵ **Про мету та завдання кримінального провадження див.:** Аленін Ю. П., Лукашкіна Т. В. Кримінальне судочинство як сфера захисту публічних та приватних інтересів. *Юридичний вісник*. 2011. № 4. С. 68–73;

Бобечко Н. Мета кримінального провадження. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 126–135; Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Пуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 18–22;

Пушкар П. В. Вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини на формування завдань сучасного кримінального судочинства. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (13 червня 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 145–149 та ін.

фактичних обставин кримінального провадження є запорукою правильного визначення норми матеріального права і правильного її застосування. Інакше кажучи, для того, щоб застосувати норми матеріального кримінального права, необхідно встановити фактичні обставини кримінального провадження – визначити, чи було вчинено кримінальне правопорушення, за яких обставин, хто винен у вчиненні кримінального правопорушення, кому і яку завдано кримінальним правопорушенням шкоду та ін (ч. 1 ст. 91 КПК). Встановити фактичні обставини можливо тільки шляхом доказування, тобто шляхом збирання, перевірки та оцінки достатньої кількості доказів, за наявності яких можна буде зробити переконливі висновки щодо зазначених питань.

Кримінальна процесуальна діяльність врегульована нормами кримінального процесуального права, серед яких є норми, що безпосередньо регулюють процес доказування (зокрема, норми, що визначають предмет доказування, поняття та властивості доказів, закріплюють способи збирання та перевірки доказів, правила оцінки доказів, зміст процесуальних джерел доказів та ін.). Ці норми складають підгалузь кримінального процесуального права, який іменують доказовим правом.

Теорія доказів у кримінальному судочинстві є складовою частиною (розділом) науки кримінального процесуального права, являє собою систему наукових положень (знань, концепцій), яка має досить широкий предмет дослідження. До предмету теорії доказів входять, зокрема: доказове право; практична діяльність суб'єктів кримінального провадження по доказуванню; історія розвитку інститутів та норм, що регулюють діяльність із доказування; норми доказового права та практика їх застосування в інших державах. Як і наука кримінального процесуального права, теорія доказів вивчає закономірності розвитку відповідних розді-

лів законодавства, формулює певні ідеї та концепції їх подальшого розвитку.

Доказове право – це частина кримінального процесуального права, його підгалузь, до якої можна віднести систему норм, яка регулює кримінальні процесуальні відносини в процесі доказування.⁶

Теорія доказів і доказове право ґрунтуються на загальних філософських положеннях, які притаманні будь-якої пізнавальної діяльності та визнають можливість пізнання людиною оточуючого світу. Проблеми пізнання є предметом розділу філософії, який іменують гносеологією або епістемологією. Процеси пізнання та доказування взаємопов'язані. Доказування у кримінальному процесі є різновидом пізнання. Разом із тим, доказування у кримінальному провадженні має свою специфіку, яка відрізняє його від інших видів пізнання. **До особливостей пізнання в кримінальному судочинстві** можна віднести:

- 1) специфічний предмет пізнання;
- 2) на здійснення пізнання уповноважені тільки певні суб'єкти кримінального провадження;
- 3) процес доказування врегульовано законом, здійснюється у відповідній процесуальній формі;

⁶ **Про поняття теорії доказів та доказове право** див: Барабаш Т. М. Моніторинг теорії доказування у процесуальному праві України. *Судова апеляція*. 2009. № 2 (15). С. 6–15;

Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 9–14;

Погорецький М. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12–26;

Теорія та практика кримінального процесуального доказування: навч. посіб. для підготовки до іспиту / В. В. Вапнярчук, С. В. Давиденко, О. В. Капліна та ін. Харків: Право, 2021. С. 3–10;

Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М., Уваров В. Г. / За заг. ред. д.ю.н., професора В. М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. С. 5–22 та ін.

4) процес пізнання у кримінальному провадженні обмежений певними строками;

5) необхідність прийняття процесуального рішення;

6) комунікативний характер пізнання;

7) пізнання досить часто провадиться в умовах, коли суб'єкту, що здійснює доказування, протистоїть особа, яка не зацікавлена у встановленні фактичних обставин та перешкоджає одержанню необхідних доказів⁷.

Поняття та види доказування у кримінальному провадженні. За ч. 2 ст. 91 КПК доказування полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. Поняття «доказування» доцільно вживати також для визначення іншої діяльності, яка теж має місце в кримінальному судочинстві – це діяльність із формування певної позиції та її обґрунтування для того, щоб переконати, наприклад, слідчого суддю чи суд у необхідності прийняти певне процесуальне рішення. Отже, необхідно чітко розрізняти ці два аспекти, **два види доказування:**

1) доказування як діяльність, спрямовану на встановлення фактичних обставин кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК). Таке доказування здійснює, в першу чергу, суб'єкт кримінального процесу, який веде кримінальне провадження; встановлення фактичних обставин кримінального провадження забезпечує прийняття ним процесуального рішення. Крім того, деякі учасники кримінального провадження (зокрема, сторона захисту) мають право самостійно збирати докази (ч. 3 ст. 93 КПК);

2) доказування як діяльність з обґрунтування своєї позиції в кримінальному провадженні. Таке доказування має певного адресата, (наприклад, слідчого суду, суд), до якого звертаються

⁷ Докладніше див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 333–335 та ін.

сторони з проханням (клопотанням) про прийняття певного процесуального рішення.

Розмежування вказаних двох аспектів (видів) доказування необхідне для правильного вирішення питання про роль окремих суб'єктів кримінального провадження у процесі доказування, зокрема, про покладання на них обов'язку доказування (тобто обов'язку збирання, перевірки та оцінки доказів) тощо. Проте, у науковій літературі існують й інші погляди щодо видів доказування⁸. Отже, здобувачам рекомендовано проаналізувати наукові підходи до розуміння поняття та видів процесу доказування у кримінальному провадженні та сформулювати власне бачення з цього питання.

ТЕМА 2.

Предмет доказування у кримінальному провадженні

Поняття та структура предмету доказування у кримінальному провадженні. Доцільність законодавчого закріплення переліку обставин, які підлягають доказуванню. Зміст обставин, які складають кінцеву мету доказування у кримінальному провадженні. Поняття та зміст доказових (проміжних) та допоміжних фактів у кримінальному провадженні.

Види кримінальних проваджень, в яких предмет доказування має певні особливості.

Особливості предмету доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх. Предмет доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру та

⁸ Аналіз поглядів науковців на поняття, зміст кримінального процесуального доказування див.: Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія / В. В. Вапнярчук. Харків: Юрайт, 2017. С. 11–37; Компанець Є. М. Поняття доказування в кримінальному провадженні: ретроспективно-прогресивний аналіз. Науковий вісник *Міжнародного гуманітарно-го університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 51. С. 110–113 та ін.

предмет доказування у провадженні щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення.

Особливості предмету доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Предмет доказування у провадженні щодо осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння у стані неосудності та предмет доказування у провадженні щодо осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а після цього захворіли на психічне захворювання.

Локальний предмет доказування, його значення для прийняття проміжних процесуальних рішень.

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Питання про поняття та структуру предмету доказування у кримінальному провадженні є дискусійними в юридичній літературі. Ми виходимо з наступних положень. *По-перше*, кримінальне процесуальне доказування спрямоване на встановлення тих фактичних обставин, які необхідно з'ясувати для правильного застосування норм матеріального кримінального права, а в деяких випадках, і норм цивільного права (при вирішенні цивільного позову). Визначення таких обставин дозволяє здійснювати процес доказування цілеспрямовано, збирати тільки такі докази, за допомогою яких можна доказати необхідні обставини, такі обставини іменують предметом доказування. Отже, **предмет доказування** – це сукупність (або система) обставин (обставин та фактів), передбачених кримінальним процесуальним законодавством, які необхідно встановити (точніше – доказати) для ухвалення законного, обґрунтованого рішення у кримінальному провадженні. Перелік таких обставин, міститься в ч. 1 ст. 91 КПК, яка має назву: «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні».

По-друге, у ч. 1 ст. 91 КПК вказано узагальнений перелік тих обставин, які необхідно встановити у кожному провадженні. На наш погляд, **предмет доказування має складну структуру** та складається з трьох груп обставин: **1)** обставини, які становлять кінцеву мету процесу доказування (ч. 1 ст. 91 КПК), **2)** проміжні (доказові) факти та **3)** допоміжні факти.

Отже, **першу групу** складають обставини, які необхідно доказати для **ухвалення рішення по суті кримінального провадження**, вони перелічені в ч. 1 ст. 91 КПК та є кінцевою метою доказування;

– **друга група – проміжні або доказові факти** – це обставини, які необхідно доказати на певному етапі розслідування для того, щоб з їх допомогою можна було б зробити висновок про наявність або відсутність обставин, які є кінцевою метою доказування (тобто обставин першої групи). Якщо, наприклад, слідчий, розслідуючи вбивство, допитав свідка, який розповів, що бачив певну особу, яка заходила до потерпілого приблизно в той час, коли було вчинено злочин, то слідчий повинен перевірити такі дані і доказати, що саме ця особа (про яку дав показання свідок) знаходилась в оселі потерпілого під час вбивства. Надалі слідчий встановлює ще деякі обставини даної групи – те, що в цієї особи були знайдені речі потерпілого (треба встановити, що знайдені саме ті речі, що були викрадені у потерпілого), що підозрюваний погрожував потерпілому і т.ін. Всі ці обставини слідчий повинен доказати, а потім він використовує їх для того, щоб обґрунтувати свій висновок про те, що названа особа вчинила вбивство потерпілого. Практично до цієї групи можна включити всі ті обставини, які встановлюються непрямыми доказами;

– **третя група** обставин – **допоміжні факти** – це обставини, за допомогою яких можна встановити достовірність наявних доказів, або відшукати додаткові докази. Так, скажімо, свідок, якого

допитав слідчий, пояснив, що він чув, як підозрюваний погрожував потерпілому. У слідчого виникли сумніви щодо того, чи міг свідок, який знаходився на досить великій відстані від підозрюваного, чути його розмову з потерпілим. Для перевірки достовірності показань свідка слідчий провів слідчий експеримент і доказав, що свідок міг (або, навпаки, не міг) чути таку розмову⁹.

Про зміст обставин, які становлять кінцеву мету процесу доказування (ч. 1 ст. 91 КПК), див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 339–342; Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 208–210; Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 99–106.

Обставини, що складають кінцеву мету доказування (ч. 1 ст. 91 КПК), необхідно встановити у кожному кримінальному провадженні. Деякі особливості має предмет доказування в окремих видах кримінального провадження, зокрема, у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Крім того, під час судового провадження у першій інстанції можна вести мову про особливості предмету доказування у кримінальному провадженні на підставі угод.

Вирішуючи питання про **особливості предмету доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх**, слід ви-

⁹ Лукашкіна Т. В., Гуртієва Л. М. До питання про предмет доказування в кримінальному провадженні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 2. С. 296–300 та ін.*

ходити з того, що чинний КПК передбачає **два види провадження щодо неповнолітніх**:

1) щодо осіб, які до досягнення повноліття вчинили кримінальне правопорушення, тобто досягли віку кримінальної відповідальності, встановленого ст. 22 КК (§ 1 Глави 38 КПК);

2) щодо осіб, які після досягнення одинадцятирічного віку до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинили суспільно небезпечне діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність (§ 2 Глави 38 КПК)¹⁰.

(1) У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених окрім обставин, передбачених в ст. 91 КПК, підлягають доказуванню також обставини, зазначені в ст. 485 КПК¹¹.

(2) За ч. 1 ст. 501 КПК під час постановлення ухвали в кримінальному провадженні щодо **застосування примусових заходів виховного характеру** суд з'ясовує такі *питання*:

- 1) чи мало місце суспільно небезпечне діяння;
- 2) чи вчинено це діяння неповнолітнім у віці від одинадцяти років до настання віку, з якого настає кримінальна відповідальність за це діяння;
- 3) чи слід застосувати до нього примусовий захід виховного характеру і якщо слід, то який саме.

¹⁰ Лукашкіна Т. В., Гуртієва Л. М. Деякі проблемні питання законодавчого регулювання кримінального провадження щодо неповнолітніх (в світлі дії принципу правової визначеності). *Науковий вісник МГУ. Серія «Юриспруденція»*. № 37. 2019. С. 136.

¹¹ **Про предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх підозрюваних, обвинувачених** *див.*: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 960–962; Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі пропозиції щодо вдосконалення нормативного регулювання звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 12. 2021. С. 339–344 та ін.

Зазначимо, що у ч. 2 даної статті мова йде не про «питання», а про *«обставини»*. На наш погляд, вказаний в ч. 1 ст. 501 КПК перелік «питань», тобто обставин, які необхідно встановити, є неповним, недостатнім для ухвалення законного та обґрунтованого рішення. Вирішуючи питання про предмет доказування в кримінальних провадженнях щодо застосування примусових заходів виховного характеру, слід виходити із загального предмету доказування (ч. 1 ст. 91 КПК) та його деталізації щодо неповнолітніх (ст. 485 КПК), а також враховувати, що у вказаному виді провадження можна вести мову не про «кримінальне правопорушення», а про «суспільно небезпечне діяння»; не про «винуватість особи», а про «встановлення факту вчинення неповнолітньою особою суспільно небезпечного діяння». Такий підхід вже було висловлено в юридичній літературі (Є. М. Гідулянова та ін.) та в окремих роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України.¹²

Кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру (Глава 39 КПК) здійснюється за наявності достатніх підстав вважати, що:

¹² Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15.05.2006 р. (п. 18.) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>.

Про предмет доказування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру *див.:* Гідулянова Є. М. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, які не досягли віку, з якого можливе притягнення до кримінальної відповідальності. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 травня 2015 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва.* Одеса: Юридична література, 2015. С. 323–324;

Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 970–972;

Gurtieva L., Stepanenko A. Ruling on Enforcement of Compulsory Measures of Educational Character: Cases, Grounds of Adoption and Standard of Proof. *Advances in Economics, Business and Management Research. Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER2021, 22 March)*. Vol. 170. 2021. P. 146–151. Published by Atlantis Press B. V. URL: <https://www.atlantispress.com/article/12595439.pdf>

1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;

2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постановлення вироку (ч. 1 ст. 503 КПК).

У даному виді провадження обставини, що підлягають встановленню під час досудового розслідування, закріплені в ст. 505 КПК.

В судовому розгляді певним орієнтиром є перелік питань (обставин), які містяться в ст. 513 КПК.¹³

Окремі позиції ВС: Застосування конкретного виду примусових заходів медичного характеру залежить від сукупності трьох критеріїв: медичного (характер і тяжкість захворювання), юридичного (тяжкість вчиненого діяння) та соціального (ступінь небезпечності психічно хворого для себе чи інших осіб). Ступінь небезпечності психічно хворого містить оцінку суспільної небезпеки вчиненого діяння, характеру вчиненого, можливих або тих, що настали, суспільно небезпечних наслідків та інших подібних обставин; психічного стану особи на момент розгляду справи су-

¹³ **Про предмет доказування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру** *див.:* Лукашкіна Т. В. Предмет доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції:* матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) у 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 315–319; Лукашкіна Т. В. Деякі проблеми визначення підстав для зупинення досудового розслідування в кримінальному провадженні України. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування:* колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Алєніна; відпов. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 702–729; Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 982–983 та ін.

дом і небезпечності цього хворого для оточуючих, що впливає з характеру захворювання¹⁴

Під час розгляду кримінального провадження про застосування примусових заходів медичного характеру кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого в стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну небезпеку вчинених дій. Водночас суд повинен виходити з об'єкта посягання та об'єктивної сторони вчиненого діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, з урахуванням усіх фактичних обставин і зовнішнього прояву дій особи з огляду на те, що встановлення будь-якої форми вини в діях неосудної особи об'єктивно є неможливим. Юридична оцінка такого діяння за наявності до того підстав може здійснюватися із застосуванням ст. 15 КК.¹⁵

В юридичній літературі дискусійним є питання **про предмет доказування у кримінальному провадженні на підставі угод**. На наш погляд¹⁶, доцільно вести мову про необхідність встановлення судом певних додаткових обставин при вирішенні питання про затвердження угоди: добровільність укладення угоди, можливість виконання обвинуваченим взятих на себе за угодою зобов'язань та інших обставин, які вказані в ч. 7 ст. 474 КПК. Проте, повноваження суду щодо перевірки наявності умов та підстав затвердження угоди та ухвалення вироку, а також порядок їх реалізації у КПК чітко не врегульовано¹⁷.

¹⁴ Постанова ККС ВС від 20.10.2020 р. у справі № 221/6664/19 (провадження № 51–4019км20) URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/92363930>

¹⁵ Постанова ОП ККС ВС від 16.01.2023 у справі № 761/37225/20 URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108526617>

¹⁶ Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Судові рішення у кримінальному провадженні України: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2017. С. 38–39.

¹⁷ Див.: Гуртієва Л.М Засоби збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія*. 2015. № 4. С. 306–314;

В юридичній літературі обґрунтовується думка про **особливості предмету доказування у провадженнях щодо воєнних злочинів**. Зокрема, про «наявність спеціального предмету доказування у категоріях проваджень щодо воєнних злочинів, специфіка якого обумовлена, по-перше, особливостями кваліфікації, яка є нестандартною, з урахуванням побудови ст. 438 КК України, яка відсилає до норм міжнародних договорів та включає широке коло діянь, які можуть бути віднесені до воєнних злочинів виключно за доведеної контекстуальних обставин. <...>»¹⁸.

Локальний предмет доказування. Під час досудового розслідування та судового провадження виникає необхідність ухвалювати рішення, *які не пов'язані з вирішенням провадження по суті*, такі, наприклад, як рішення про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, ухвала за наслідками розгляду слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора і т. ін. Питання про те, які саме факти та обставини повинен встановити слідчий суддя, залежить від того, яке клопотання, скаргу, заяву він розглядає. Ці обставини та факти, визначені в окремих статтях КПК, які регулюють порядок розгляду конкретних клопотань та підстави їх вирішення. *Наприклад*, розглядаючи клопотання про обрання запобіжного

Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі питання щодо вдосконалення кримінального провадження на підставі угод. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 285–288 та ін.

¹⁸ Див.: Гловюк І. В., Тетерятник Г. К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування *sui generis*. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 394–398; Тетерятник Г. К. Значення контекстуальних обставин як елементів складу злочину при розслідуванні окремих категорій злочинів. *Права людини – пріоритет сучасної держави*: Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція (10 грудня 2020 р, м. Одеса): збірник матеріалів конференції. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 245–249 та ін.

заходу, слідчий суддя повинен встановити наявність умов та підстав обрання конкретного запобіжного заходу, а також встановити обставини, що враховуються при обранні запобіжного заходу. Вирішуючи питання про надання дозволу на проведення конкретної НСРД, слідчий суддя повинен встановити обставини, визначені ч. 3 ст. 248 КПК, а крім того, переконатися, що, як передбачено ч. 2 ст. 246 КПК, відомості про кримінальне правопорушення та особу, що його вчинила, не можна отримати в інший спосіб. Такі обставини являють собою локальний предмет доказування. Поняття «локальний предмет доказування» доцільно вживати і для визначення обставин, що підлягають доказуванню під час розгляду різних питань в стадії виконання судового рішення.

Звернемо увагу, що концепцію локального предмету доказування сформулювала та обґрунтувала Т. В. Лукашкіна у підручнику «Кримінальне процесуальне право України» (2009).¹⁹ Вказана концепція була підтримана вченими та науковцями кафедри кримінального процесу НУ «ОЮА» та підлягає подальшій науковій розробці.

ТЕМА 3.

Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні

Поняття доказів у кримінальному провадженні України. Поняття процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні.

Властивості доказів у кримінальному провадженні.

Поняття та характеристика належності доказів у кримінальному провадженні. Зв'язок належності доказів з предметом доказування у кримінальному провадженні.

¹⁹ Див.: Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За заг. ред. Ю. П. Алєніна. Х.: ТОВ «Одіссей», 2009. С. 239–241

Поняття та характеристика допустимості доказів у кримінальному провадженні. Критерії (умови) допустимості доказів у контексті практики ЄСПЛ та ВС. Характеристика критеріїв (умов) допустимості доказів: належний (законний) суб'єкт отримання доказів; належне (законне) джерело отримання доказів; належний (законний) спосіб та порядок одержання доказів; належний (законний) порядок фіксації доказів. Допустимість доказів, одержаних в інших державах на підставі запиту (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво. Проблеми допустимості (належності) доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого (ст. 88 КПК). Порушення кримінального процесуального закону і допустимість доказів. Правило «плодів отруєного дерева». Асиметрія в оцінці допустимості доказів. Сутність та значення доктрини «неминучого виявлення». Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів. Процесуальний порядок визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні.

Поняття та значення класифікації доказів у кримінальному провадженні. Характеристика підстав класифікації доказів. Підстави та значення поділу доказів на: а) первинні та похідні; б) обвинувальні та виправдувальні; в) прямі та непрямі докази. Особливості доказування за допомогою непрямих обвинувальних доказів (улік); г) особисті та речові докази; д) докази досудового провадження та судові докази; е) докази зі сторони обвинувачення та докази зі сторони захисту. Поділ доказів за процесуальними джерелами доказів. Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, умови їх використання у кримінальних провадженнях щодо злочинів.

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Поняття доказів у кримінальному провадженні України та процесуальних джерел доказів. За ч. 1 ст. 84 КПК «доказами в кримінальному провадженні є **фактичні дані**, отримані у передбаченому КПК порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню». У ч. 1 ст. 84 КПК закріплена інформаційна модель (концепція) поняття доказів, тобто доказом є інформація, відомості про факти.²⁰ Такі відомості містяться на певному матеріальному носії, який іменують **процесуальним джерелом доказів**. В ч. 2 ст. 84 КПК вказано перелік процесуальних джерел доказів. Статтею 298¹ КПК передбачено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ч. 2 ст. 84 КПК, також є пояснення осіб, результати медичного освідування, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису. Такі процесуальні джерела доказів не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора.

Властивості доказів у кримінальному провадженні. Фактичні дані (інформація, відомості) про кримінальне правопорушення є доказом лише у разі, якщо вони мають певні властивості. **Властивості доказів** – це такі їх необхідні ознаки, відсутність яких не дозволяє використовувати відомості (інформацію) як докази. Чинний КПК містить визначення таких властивостей дока-

²⁰ Звернемо увагу, що у постанові ККС ВС від 20.12.2018 р. у справі № 127/20407/15-к (провадження № 51–4213 км 18) йдеться про докази саме як відомості про факти.

зів, як належність (ст. 85 КПК) та допустимості (ст. 86–90 КПК). Аналіз поняття доказів, яке надано в ч. 1 ст. 84 КПК, дозволяє вести мову саме про дві властивості доказів – належність та допустимість. Отже, докази – це відомості про факти, які мають властивості належності та допустимості. Відсутність будь-якої з цих властивостей не дозволяє використати відомості як докази.

В юридичній літературі питання про властивості доказів є дискусійним. Деякі вчені як властивості доказів розглядають достовірність, значущість, (В. В. Вапнярчук,²¹ Д. Б. Сергеева²² та ін.), достатність. Отже, студентам необхідно сформулювати та обґрунтувати власну точку зору з цього питання.

Належність доказів – це властивість доказів, яка означає, що за допомогою доказів можна з'ясувати факти та обставини, які мають відношення до кримінального провадження, сприяють його правильному вирішенню та прийняттю законних (в т.ч. обґрунтованих, вмотивованих, справедливих) процесуальних рішень. За ст. 85 КПК належними є докази, які прямо чи непрямо підтверджують існування чи відсутність обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, та інших обставин, які мають значення для кримінального провадження, а також достовірність чи недостовірність, можливість чи неможливість використання інших доказів.

Вирішення питання про належність доказів потребує з'ясування двох елементів: 1) чи має відношення факт, для встановлення якого використовується доказ, до предмету доказування (обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні);

²¹ Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. С. 310–316.

²² Сергеева Д. Б. Поняття та сутність достовірності доказу як його властивості. Юрист України. 2014. № 1. С. 89–95.

2) чи може доказ своїм змістом такі факти встановлювати. Поняття належності доказів пов'язане з поняттям предмету доказування та локального предмету доказування. Оскільки ми вважаємо, що до предмету доказування доцільно включити всі факти та обставини, які необхідно встановити (доказати) у кримінальному провадженні, то належність доказів можна визначити як таку їх властивість, яка означає, що за допомогою доказів можна з'ясувати будь-які обставини предмету доказування та локального предмету доказування. Отже, належними доказами слід визнавати:

1) відомості про обставини, які складають кінцеву мету доказування, наприклад, відомості, які повідомив свідок про те, що він бачив, як підозрюваний наносив побої потерпілому (провадження здійснюється за фактом заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень);

2) відомості про проміжні (доказові) факти, наприклад, відомості про те, що підозрюваний погрожував потерпілому заподіянням йому ушкоджень, які спотворять його обличчя;

3) відомості про допоміжні факти – дані про те, що свідок міг чути, як підозрюваний висловлював погрози на адресу потерпілого;

4) відомості за допомогою яких встановлюються обставини локального предмету доказування.

Належними визнаються докази незалежно від того, підтверджують вони певні обставини, чи спростовують. Належними визнаються і докази, за допомогою були перевірені версії, визнані пізніше такими, що не підтвердились.

Як доказ можна використовувати тільки відомості, які отримані із додержанням всіх вимог законодавства. Цю властивість доказів – одержання на підставі законодавства – називають **допустимістю доказів**. За ст. 86 КПК доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому КПК. Недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесу-

альних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення.

ЄСПЛ у своїх рішеннях неодноразово зазначав, що допустимість доказів є *прерогативою національного права* <...>, а порядок збирання доказів, передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р.²³

У постанові ВС від 22.02.2021 р. у справі № 754/7061/15 вказано: «у кримінально-процесуальній доктрині загальнознаними є такі **критерії допустимості доказів**: належне джерело; належний суб'єкт; належна процесуальна форма; належна фіксація; належна процедура; належний вид способу формування доказової основи».²⁴

Наведені критерії допустимості доказів зазначені й в інших рішеннях ВС. Так, у постанові ВС від 14.04.2020 р. у справі № 761/34909/17 зверталась увага, що «докази мають бути отримані тільки уповноваженими на це особами (органами); способами і засобами, які призначені для одержання певних доказів; у процесі отримання доказів мають бути дотримані вимоги закону, що визначають порядок проведення конкретних дій, їх послідовність, склад учасників; докази мають бути закріплені належним чином».²⁵

Про зміст критеріїв допустимості доказів див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С.В. Ківалова та М.С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 352–361; Науково-практичний коментар Кримінального процесуально-

²³ Шенк проти Швейцарії (Schenk v. Switzerland): рішення ЄСПЛ від 12.07.1988 р. (заява № 10862/84), § 45–46. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng/ta_in.

²⁴ Постанова ОП ККС ВС від 22.02.2021 р. у справі № 754/7061/15 (провадження № 51–4584км18). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95139651>

²⁵ Постанова ККС ВС від 14.04.2020 р. у справі № 761/34909/17 (провадження № 51–10064км18). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/88904111>.

го кодексу України / за ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 196–201 та ін.²⁶

Аналізуючи питання про **порушення кримінального процесуального закону і допустимість доказів** здобувачам слід мати на увазі, що існують різні концепції наслідків порушення правил допустимості доказів, зокрема: правило «плодів отруєного дерева»; «асиметрії в оцінці допустимості доказів»; «чаю та чорнил», «срібного блюдця» та ін.²⁷

Класифікація доказів – це поділ їх на групи за певними підставами, які враховують притаманні доказам певних груп особливості. Докази можуть бути класифіковані в залежності від:

- особливостей носія інформації механізму сприйняття, зберігання та відтворення інформації на особисті та речові;
- наявності чи відсутності проміжних носіїв інформації на первинні та похідні;

²⁶ **Рекомендовано:** Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид.наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 75 с. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/208330-viznannya-dokaziv-nedopusimimi-oglyad-praktiki-vs>;

Вебінар з суддею ВС Ольгою Булейко. Огляд судової практики ККС ВС щодо визнання доказів недопустимими. *YouTube*, URL: <https://www.youtube.com/watch?>

²⁷ **Докладніше:** Вапнярчук В. В. Щодо концепції недопустимості доказів. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 162–167;

Вапнярчук В. В. Щодо реалізації окремих концепцій недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 194–205;

Доказування в сучасному кримінальному провадженні: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л. І. Аркуша, Ю. П. Аленін, В. К. Волошина, Л. М. Гуртієва, Т. В. Лукашкіна, А. В. Мурзановська, О. О. Торбас, Д. В. Шилін; НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2021. С. 27–27;

Шило О. Г., Бабаєва О. В., Меркулов М. О. Доктрина неминучого виявлення в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Светіна проти Словенії»: генеза та практика застосування. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2019. Вип. 38. С. 58–74 та ін.

– чи підтверджують або спростовують певну версію про вчинення кримінального правопорушення на обвинувальні та виправдувальні;

– чи встановлюють (спростовують) факт вчинення кримінального правопорушення конкретною особою або дозволяють зробити тільки припущення про можливу причетність особи до вчинення кримінального правопорушення на прямі та непрямі (побічні);

– стадії кримінального провадження, на якій можливо використовувати докази, на докази досудового розслідування та докази судового провадження;

– виду кримінального правопорушення на докази дізнання та досудового слідства²⁸.

ТЕМА 4.

Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика. Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні

Поняття та види процесу доказування у кримінальному провадженні. Елементи процесу доказування як діяльності зі встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК).

Міжнародні стандарти доказування у кримінальному провадженні України²⁹. Система принципів кримінального про-

²⁸ **Про класифікацію доказів** див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 371–379; Кримінальний процес: підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.]; за заг. ред. О. В. Капліною, О. Г. Шило. Харків: Право, 2018. С. 157–159; Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. С. 65–74 та ін.

²⁹ **Рекомендовано:** Капліна О. В. Імплементация міжнародно-правових стандартів у кримінальному провадженні України. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (86). 2016. С. 98–101;

вадження, які реалізуються в процесі доказування. Основні положення окремих засад кримінального провадження, які реалізуються в процесі доказування. Реалізація засади змагальності в доказуванні на досудовому розслідуванні та в судових стадіях кримінального провадження. Зміст і значення засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини в процесі доказування. Загальні положення засади забезпечення права на захист та їх реалізація в процесі доказування у кримінальному провадженні. Реалізація положень засади безпосередності дослідження показань, речей і документів в процесі доказування у кримінальному провадженні.

Поняття та класифікація суб'єктів процесу доказування у кримінальному провадженні. Поняття та зміст обов'язку доказування у кримінальному провадженні. Суб'єкти кримінального провадження, на яких покладено обов'язок доказування (обов'язок збирати, перевіряти та оцінювати докази) на досудовому розслідуванні та в судових стадіях. Процесуальні гарантії реалізації обов'язку доказування у кримінальному провадженні. Поняття та зміст тягара доказування. Суб'єкти кримінального провадження, на яких покладено тягар доказування. Учасники кримінального провадження, які мають право самостійно збирати докази. Учасники кримінального провадження, які мають право приймати участь у процесі доказування. Учасники кримінального провадження, які надають певну інформацію, яка може бути використа-

Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. 530 с.;

Рабінович П., Ратушна Б. Загальнотеоретичні проблеми права на належне доказування в українському судочинстві (у світлі практики Страсбурзького суду). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3 (78). 2014. С. 7–19;

Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (85) 2016. С. 109–122 та ін.

на як доказ у кримінальному провадженні Суб'єкти кримінального провадження, які сприяють доказуванню.

Поняття збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні.

Способи збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення. Порядок фіксації ходу та результатів процесуальних дій із збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення.

Форми участі сторони захисту в процесі доказування. Способи збирання та перевірки доказів стороною захисту. Реалізація положень *favor defensionis* (сприяння захисту) в доказуванні. Участь сторони захисту в доказуванні, яке здійснює слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя та суд. Способи збирання та перевірки доказів потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.

Характеристика слідчого судді як суб'єкта процесу доказування. Способи збирання та перевірки доказів слідчим суддею.

Характеристика суду як суб'єкта процесу доказування в кримінальному провадженні. Способи збирання та перевірки доказів судом першої інстанції на стадіях підготовчого судового провадження та судового розгляду. Способи збирання та перевірки доказів на стадії перегляду судових рішень в апеляційному порядку.

Застосування науково-технічних засобів під час збирання та перевірки доказів. Використання даних, одержаних оперативним шляхом, в доказуванні. Використання у доказуванні відомостей, одержаних в інших державах при здійсненні міжнародного співробітництва.

Поняття та зміст оцінки доказів у кримінальному провадженні. Суб'єкти кримінального провадження, які здійснюють оцінку доказів. Внутрішнє переконання як принцип, метод та результат оцінки доказів. Роль закону в оцінці доказів. Оцінка кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукуп-

ність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Особливості процесу доказування на окремих стадіях кримінального провадження та в особливих порядках кримінального провадження (зокрема, у: кримінальному провадженні на підставі угод; кримінальному провадженні щодо неповнолітніх; кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру; кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю; кримінальному провадженні в умовах воєнного стану).

Гарантії прав та законних інтересів учасників кримінального провадження в процесі доказування.

Етичні основи процесу доказування у кримінальному провадженні.

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Поняття та види процесу доказування у кримінальному провадженні. Поняття процесу доказування доцільно розглядати у двох значеннях (видах, аспектах), як:

1) діяльність зі збирання, перевірки та оцінки доказів, яка спрямована на встановлення фактичних обставин кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК) та

2) діяльність, яка спрямована на наведення аргументів для обґрунтування своєї думки (твердження, позиції) щодо прийняття певного процесуального рішення, яка адресована, наприклад, слідчому судді, суду.

Розмежування двох видів доказування необхідне для правильного вирішення питання про роль окремих суб'єктів кримінального провадження у процесі доказування. Зокрема, про: обов'язок здійснювати доказування; право самостійно збирати до-

кази; тягар доказування; право взяти участь у процесі доказування, що здійснює сторона обвинувачення, слідчий суддя, суд та ін.

На наш погляд, у КПК питання про роль суб'єктів кримінального провадження в процесі доказування врегульовано недостатньо послідовно та логічно. Наприклад, у ч. 2 ст. 92 КПК законодавець ототожнює поняття «обов'язок доказування» та «тягар доказування».

Питання про зміст понять «обов'язок» і «тягар» доказування є дискусійним в юридичній літературі³⁰.

Питання про **класифікацію суб'єктів процесу доказування** у літературі вирішується по-різному. На наш погляд, суб'єктів процесу доказування можна класифікувати таким чином:

1) перша група – державні органи та службові (посадові) особи, на яких покладено обов'язок здійснювати кримінальне провадження, які мають владні повноваження вчиняти процесуальні дії та приймати процесуальні рішення. На суб'єктів даної групи покладено **обов'язок доказування** на певній стадії кримінального провадження.

На наш погляд, обов'язок доказування – це різновид юридичного обов'язку, за невиконання якого застосовуються санкції правової норми. Крім того, такий обов'язок можна визначити як вид і міру належної поведінки. Тобто це обов'язок збирати, перевіряти та оцінювати докази з метою встановлення фактичних обставин кримінального провадження для прийняття певного процесуального рішення. На стадії досудового розслідування це сторона об-

³⁰ **Аналіз наукових підходів до змісту понять «обов'язок» і «тягар» доказування** див.: Компанець С. Окремі аспекти розподілу обов'язку і тягара доказування в кримінальних провадженнях про порушення прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 4. С. 12–23;

Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія / В. В. Вапнярчук. Харків: Юрайт, 2017. С. 347–359 та ін.

винувачення (що закріплено в ч. 2 ст. 9 КПК³¹, ч. 1 ст. 92 КПК³²) та слідчий суддя, в судовому провадженні – суд.

Звернемо увагу, що ані у ч. 2 ст. 9 КПК, ані у ч. 1 ст. 92 КПК не закріплено положення, що на слідчого суддю та суд покладається обов'язок доказування. На наш погляд, на слідчого суддю та суд покладається обов'язок доказування, оскільки вони зобов'язані приймати судові рішення.

У ч. 1 ст. 92 КПК серед суб'єктів, на яких покладається обов'язок доказування, зазначено потерпілого (у випадках, установлених КПК). Можна зробити припущення, що йдеться про ті випадки, коли потерпілий підтримує обвинувачення у разі відмови прокурора від підтримання публічного обвинувачення (ст. 340 КПК). Але таке можливо тільки в суді першої інстанції, де обов'язок доказування покладається на суд. Вважаємо, що на потерпілого обов'язок доказування не покладається ні в яких випадках. У випадку, передбаченому ч.ч. 2–5 ст. 340 КПК можна вести мову про тягар доказування.

2) друга група – суб'єкти кримінального провадження, на яких **покладено тягар доказування**. Тягар доказування – таке положення, коли учасник кримінального провадження намагається довести, аргументувати свою позицію, надає для цього докази, бере участь в їх дослідженні та доведенні їх переконливості, а у тому випадку, коли довести свою позицію не вдається, насту-

³¹ За ч. 2 ст. 9 КПК «прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий **зобов'язані** всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.»

³² За ч. 1 ст. 92 КПК «**обов'язок доказування** обставин, передбачених статтею 91 цього Кодексу, за винятком випадків, передбачених частиною другою цієї статті, покладається на слідчого, прокурора та, в установлених цим Кодексом випадках, – на потерпілого».

пають несприятливі наслідки – суб'єкт, який уповноважений приймати процесуальне рішення (наприклад, слідчий суддя, суд), не погоджується з наведеними доводами та приймає інше рішення.

На стадії досудового розслідування тягар доказування покладено на слідчого, прокурора в ситуаціях, коли вони звертаються до слідчого судді з певними клопотаннями та обґрунтовують необхідність прийняття слідчим суддею певного рішення. Наприклад, коли прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, звертаються до слідчого судді з клопотанням про застосування заповідного заходу та обґрунтовують необхідність його застосування³³. Під час судового провадження тягар доказування обставин, передбачених ч. 1 ст. 91 КПК, покладено на прокурора, а також на потерпілого, який підтримує обвинувачення у разі відмови прокурора від обвинувачення (ст. 340 КПК), тобто на сторону обвинувачення. Так, відповідно до положень презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини, обвинувачений має бути виправданим, *якщо сторона обвинувачення не доведе його винуватість поза розумним сумнівом* (ч. 2 ст. 17 КПК).

3) третя група – учасники кримінального провадження, яким **надано право брати участь у доказуванні** у формах і межах, передбачених кримінальним процесуальним законодавством. **Формами участі в процесі доказування може бути:** а) **право** самостійно збирати докази (точніше – речей, копій документів відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок) з наступним використанням їх як доказів, що передбачено ч. 3 ст. 93 КПК³⁴ та б) **право** взяти участь у доказуванні, яке здійснює

³³ Так, за ч. 2 ст. 194 КПК слідчий суддя зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні заповідного заходу, *якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе наявність всіх обставин, передбачених ч. 1 ст. 194 КПК.*

³⁴ За ч. 3 ст. 93 КПК «*сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування*

сторона обвинувачення, слідчий суддя, суд. Наприклад, шляхом: заявлення клопотань про проведення процесуальних дій (ініціювання, як визначено в ч. 3 ст. 93 КПК) та участі в таких діях; участь у слідчих (розшукових) діях, які проводяться з ініціативи слідчого, дізнавача, прокурора.³⁵

4) четверта група – суб'єкти, що надають певну інформацію, яка може бути використана як докази у кримінальному провадженні (зокрема, показання, висновки експерта). Це підозрюваний, обвинувачений, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, потерпілий, свідок, експерт.

5) п'ята група – інші особи, які у зв'язку з доказуванням виконують допоміжні функції – поняті, спеціаліст, перекладач, секретар судового засідання, судовий розпорядник та ін.

За ч. 2 ст. 91 КПК **елементами процесу доказування** як діяльності, яка спрямована на встановлення фактичних обставин кримінального провадження, є: збирання, перевірка та оцінка доказів.

Під збиранням доказів розуміють діяльність суб'єктів кримінального провадження, яка спрямована на одержання доказів шляхом проведення передбачених законом процесуальних дій. У ст. 93 КПК закріплено способи збирання доказів, проте їх перелік не є вичерпним.

Перевірка доказів полягає у виявленні належності, допустимості та достовірності зібраних доказів. Перевірка доказів може

ня, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; <...>».

³⁵ Див: Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 187–193; Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 213–215.

здійснюватися шляхом аналізу кожного доказу окремо, зіставлення одного доказу з іншим, а також шляхом збирання нових доказів.

Оцінка доказів – це розумова діяльність суб'єктів процесу доказування з вирішення питання про належність, допустимість, достовірність доказів. Оцінка доказів, що передує прийняттю процесуального рішення, включає також висновок щодо достатності сукупності доказів для прийняття певного рішення. Оцінка доказів як розумова діяльність відбувається за законами логіки та психології.

Разом із тим, вона регламентована і в ст. 94 КПК. За ст. 94 КПК («Оцінка доказів») слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Жоден доказ не має наперед встановленої сили.

За ч. 1 ст. 93 КПК «збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом».

Разом із тим, системний аналіз положень КПК дозволяє дійти висновку, що слідчий суддя та суд також мають окремі повноваження щодо збирання та перевірки доказів³⁶.

³⁶ Див.: Гуртієва Л. М. Способи збирання та перевірки доказів на стадії досудового розслідування. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) /* відпов. за випуск Ю. П. Алєнін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 248–253; Гуртієва Л. М. Способи збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 306–314 та ін.

Способи збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення³⁷. Згідно з п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК учасником кримінального провадження з боку обвинувачення є: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених КПК. На стадії досудового розслідування потерпілий (його представник та законний представник) правами сторони обвинувачення не наділений, на що звертав увагу ВС.³⁸

У випадках, передбачених законом, деякі учасники кримінального провадження *лише користуються окремими повноваженнями слідчого* (сторони обвинувачення): **а)** оперативні підрозділи під час виконання письмових доручень слідчого, дізнавача, прокурора (ст. 41 КПК);³⁹ **б)** службові особи, вказані в ст. 519

³⁷ Рекомендовано: Гуртієва Л. М. Способи збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності). *Нове українське право*. Випуск 6 (Спецвипуск). Том 1. 2022. С. 88–100 та ін.

³⁸ У постанові ОП ККС ВС від 04.10.2021 р. (справа № 756/10189/20, провадження № 51–517кмо21) зазначено, що потерпілий є учасником кримінального провадження, але до жодної із сторін кримінального провадження не належить. Лише у випадку, коли прокурор відмовився від підтримання обвинувачення в суді, а потерпілий погодився підтримувати обвинувачення в суді, то такий потерпілий користується усіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду (ч. 2 та ч. 4 ст. 340 КПК). Потерпілий на стадії досудового розслідування правами сторони обвинувачення не наділений.

³⁹ Постанова ККС ВС від 17.01.2022 р. у справі № 373/2562/15-к (провадження № 51–2218кмп20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102634411>.
Оперативні підрозділи, навіть за дорученням слідчого не можуть проводити обшук житла. *Див.*: Постанова ОП ККС ВС від 06.12.2021 р. у справі № 663/820/15-к (провадження № 51–2075 кмо20).

КПК,⁴⁰ у кримінальному провадженні, яке врегульовано главою 41 КПК.⁴¹

Для встановлення фактичних обставин кримінального провадження учасники сторони обвинувачення наділені владними повноваженнями щодо збирання доказів. За ч. 2 ст. 93 КПК сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом **1) проведення слідчих (розшукових) дій та 2) негласних слідчих (розшукових) дій, 3) витребування та 4) отримання** від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, **5) проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК.**

Основними способами збирання доказів стороною обвинувачення під час досудового розслідування є проведення **слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій**. Види слідчих (розшукових) дій, умови, підстави та процесуальний порядок їх проведення закріплено у главі 20 КПК, а негласних слідчих (розшукових) дій – у главі 21 КПК. Крім того, положення щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні встановлені Інструкцією «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінально-

⁴⁰ За ст. 519 КПК службовими особами, уповноваженими на вчинення процесуальних дій, є: **1)** керівник дипломатичного представництва чи консульської установи України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на території дипломатичного представництва чи консульської установи України за кордоном; **2)** капітан судна України або визначена ним службова особа – у разі вчинення кримінального правопорушення на повітряному, морському чи річковому судні, що перебуває за межами України під прапором або з розпізнавальним знаком України, якщо це судно приписано до порту, розташованого в Україні.

⁴¹ **Докладніше:** Гуртієва Л. М. Учасники кримінального провадження з боку обвинувачення на стадії досудового розслідування: окремі позиції Верховного Суду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 541–545.

му провадженні».⁴² В ч. 6 ст. 246 КПК передбачено, що проводити негласні слідчі (розшукові) дії має право слідчий, який здійснює досудове розслідування, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи. Як зазначає ВС, «вказана норма обумовлена тим, що для проведення більшості негласних слідчих (розшукових) дій необхідні спеціальні ресурси та вміння співробітників оперативних підрозділів. Крім того, є спеціальна норма ч. 4 ст. 263 КПК, що зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції, Бюро економічної безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань та органів безпеки.»⁴³

За ст. 300 КПК під час досудового розслідування кримінальних проступків (дізнання) дозволяється проводити всі слідчі (розшукові) дії, передбачені КПК, та окремі негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені ч. 2 ст. 264 КПК та ст. 268 КПК⁴⁴. Докази, отримані під час дізнання можуть бути доказами для досудового слідства тільки за ухвалою слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора (абз. 2 ч. 1 ст. 298–1 КПК).

За загальним правилом, слідчі (розшукові) дії (в т.ч. НСРД) можуть бути проведені після внесення відповідних даних до ЄРДР.

⁴² Про затвердження Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні»: Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>

⁴³ Постанова ОП ККС ВС від 06.12.2021 р. у справі № 663/820/15-к (провадження № 51–2075кмо20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915>

⁴⁴ Йдеться про такі НСРД, як **1)** зняття інформації з електронних інформаційних систем або її частини, доступ до яких не обмежується її власником, володільцем або утримувачем або не пов'язаний з подоланням системи логічного захисту (ч. 2 ст. 264 КПК) та **2)** установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК).

Проте, з даного правила є виключення. До внесення відомостей до ЄРДР КПК передбачає можливість проведення таких слідчих (розшукових) дій, як: огляд місця події у невідкладних випадках (ч. 3 ст. 214, п. 2 ч. 2 ст. 520); огляд трупа (ч. 2 ст. 238); обшук затриманої особи (ч. 3 ст. 208⁴⁵); особистий огляд, огляд речей (ст. 300); обшук житла чи іншого володіння особи і особистий обшук (п. 2 ч. 2 ст. 520).

Як самостійні способи збирання доказів стороною обвинувачення в ч. 2 ст. 93 КПК закріплено «**витребування та отримання** <...> речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок», проте процесуальний порядок їх проведення у КПК не врегульовано. Як зазначає О. В. Капліна, **витребування** – це звернення з вимогою про добровільне надання речей, документів, відомостей, які мають значення для кримінального провадження. Витребувати можливо, якщо достовірно відомо, що речі, документи, відомості знаходяться чи зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, у службових або фізичних осіб. У законі не вказано, в якій формі повинно відбуватися витребування – письмовій чи усній; перевагу необхідно надавати письмовій формі. Формою звернення з вимогою про надання речей, документів або відомостей – для слідчого, дізнавача та прокурора може бути постанова (ч. 3 ст. 110 КПК), яка є обов'язковою для виконання (ч. 1 ст. 36 КПК, ч. 5 ст. 40 КПК, ч. 4 ст. 40–1 КПК).⁴⁶

⁴⁵ У своїх рішеннях ВС звертав увагу, що затримання і особистий обшук затриманої особи може відбуватися до внесення відомостей у ЄРДР. *Див.*: Постанова ККС ВС від 15.06.2021 р. у справі № 204/6541/16-к (провадження № 51–2172км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97736430>

⁴⁶ Капліна О. В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 227.

В юридичній літературі звертається увага, що правова природа **отримання** доказів, на відміну від витребування, інша. Отримання полягає у прийманні того, що надсилається, надається або вручається. Тобто при отриманні певна особа добровільно передає, надає, представляє матеріали слідчому, дізнавачу чи прокурору.⁴⁷ Про добровільність поданих (наданих) особою предметів, речей, «за її ініціативою і доброю волею» йдеться і в рішеннях ВС⁴⁸. На наш погляд⁴⁹, в контексті самостійного способу збирання доказів стороною обвинувачення доцільно вести мову не про «отримання» (як закріплено у ч. 2 ст. 93 КПК), а про «**прийняття добровільно наданих**» речей, документів та ін., оскільки отримати докази сторона обвинувачення може будь-яким способом, передбаченим КПК. Прийняття добровільно наданих речей, документів та ін. (тобто доказів) має бути оформлено протоколом.

В прокурорсько-слідчій практиці виникають труднощі тлумачення та застосування положень ч. 2 ст. 93 КПК про «**витребування та отримання <...> висновків ревізій та актів перевірок**», з приводу чого ВС звернув увагу на наступне. «Використання виразу «витребування та отримання» у ч. 2 ст. 93 КПК передбачає повноваження використовувати як докази висновки ревізій і актів перевірок (як і будь-які інші документи), що *існують незалежно від кримінального розслідування <...>*. Отже, кримінальний процесуальний закон не встановлює отримання доказів шляхом надання дозволу на проведення позапланової перевірки ані слідчими суддями, ані прокурорами, слідчими – результати таких перевірок, призначених у межах розслідування кримінального проваджен-

⁴⁷ Капліна О. В. Вказ. праця. С. 228 та ін.

⁴⁸ Постанова ККС ВС від 19.05.2021 р. у справі № 204/4521/18 (провадження № 51–5165км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97134877>

⁴⁹ Гуртієва Л. М. Способи збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності). *Нове українське право*. Випуск 6 (Спецвипуск). Том 1. 2022. С. 94.

ня на підставі ухвали слідчого судді, є недопустимими доказами і відповідно до ч. 2 ст. 86 КПК не повинні бути використані під час ухвалення судових рішень».⁵⁰

Сторона обвинувачення може збирати докази **«шляхом проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК»** (ч. 2 ст. 93 КПК). Так, за ч. 3 ст. 214 КПК та ст. 300 КПК для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР може бути:

- 1) відібрано пояснення;
- 2) проведено медичне освідування;
- 3) отримано висновок спеціаліста і знято показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 4) вилучено знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей.

Сторона обвинувачення може отримати докази під час здійснення затримання, оскільки в протоколі затримання фіксуються фактичні дані, які мають значення для кримінального провадження (ч. 5 ст. 208 КПК). Протокол затримання можна розглядати як таке процесуальне джерело доказу, як документ (ч. 2 ст. 84 КПК, ст. 99 КПК) у частині, де зафіксовані час, місце та інші обставини затримання.

Сторона обвинувачення може отримати докази також під час застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як:

⁵⁰ Постанова ККС ВС від 23.06.2021 р. у справі № 234/8803/18 (провадження № 51–2241км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97926582>; Постанова ККС ВС від 27.04.2020 р. у справі № 335/2108/17 (провадження № 51–6560км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89034958>

1) тимчасового вилучення майна (в тому числі комп'ютерних систем або їх частини) у підозрюваного під час затримання (ч. 1 ст. 168 КПК), обшуку, огляду (ч. 2 ст. 168 КПК) з подальшим накладенням арешту на це майно (ст. 170 КПК);

2) тимчасового доступу до речей і документів (тобто вилучення (виїмка) речей і документів або зняття їх копії, а також зняття копії інформації, що міститься в електронних інформаційних системах, комп'ютерних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення) за ухвалою слідчого судді (ст. 159 КПК, ст. 163 КПК). При цьому, як зазначав ВС, «застосування стороною кримінального провадження такого способу збирання доказів як вилучення речей чи документів (ч. 7 ст. 163 КПК) під час отримання доступу до речей і документів може здійснюватися у випадках, якщо:

а) особа, у володінні якої знаходяться речі або документи, не бажає добровільно передати їх стороні кримінального провадження або є підстави вважати, що вона не здійснить таку передачу добровільно після отримання відповідного запиту чи намагатиметься змінити або знищити відповідні речі або документи;

б) речі та документи згідно зі ст. 162 КПК містять охоронювану законом таємницю і таке вилучення необхідне для досягнення мети застосування цього заходу забезпечення. В інших випадках сторона кримінального провадження може витребувати та отримати речі або документи за умови їх добровільного надання володільцем без застосування процедури тимчасового доступу до речей і документів».⁵¹

Визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для прийняття підсумкового рішення даної стадії, прокурор або слідчий (дознавач) за його дорученням зобов'язаний

⁵¹ Постанова ККС ВС від 17.02.2022 р. у справі № 243/7977/18 (провадження № 51-3006км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103525198>

повідомити сторону захисту про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування, в порядку, передбаченому ст. 290 КПК⁵².

Розглядаючи питання про **способи збирання та перевірки доказів слідчим суддею** (п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК), звернемо увагу на наступне. Глава 3 КПК («Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження») не містить окрему статтю, яка закріплює повноваження слідчого судді, в т.ч. повноваження щодо збирання та перевірки доказів. У ч. 1 ст. 93 КПК слідчого суддю не вказано як суб'єкта, який здійснює збирання доказів. Проте, аналіз положень КПК дозволяє дійти висновку, що слідчий суддя має певні повноваження щодо збирання та перевірки доказів, зокрема:

- прийняття документів, предметів (речей) від учасників кримінального провадження;
- призначення судово-медичного обстеження (п. 1 ч. 6 ст. 206 КПК);
- призначення експертизи (абз 3 ст. 243 КПК, ст. 244 КПК);
- проведення допиту (в т.ч. одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб) свідка, потерпілого, підозрюваного, а також особи, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, у випадках, передбачених КПК (ст. 225 КПК, ч. 2 ст. 193 КПК та ч. 3 ст. 201 КПК).

Так, за ч. 1 ст. 225 КПК «у виняткових випадках, пов'язаних із необхідністю отримання показань під час досудового розслідування, якщо через існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити її допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність

⁵² **Докладніше:** Гуртієва Л. М. Способи збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності). *Нове українське право*. Випуск 6 (Спецвипуск). Том 1. 2022. С. 88–100 та ін.

показань, сторона кримінального провадження, представник юридичної особи, стосовно якої здійснюється провадження, мають право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести **допит** такої особи в судовому засіданні, в тому числі **одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб** <...>» У порядку, визначеному ст. 225 КПК, може бути допитаний **свідок, потерпілий**, а також **особа, стосовно якої уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого**.

Аналіз ч. 2 ст. 193 та ч. 3 ст. 201 КПК дозволяє дійти висновку, що **під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу**, а також **зміну запобіжного заходу** слідчий суддя може допитати підозрюваного, свідка за клопотанням підозрюваного. Проте, у ч. 4 ст. 193 КПК зазначено, що «за клопотанням сторін або за власною ініціативою слідчий суддя має право **заслухати** будь-якого свідка <...>. Це закріплено і у ч. 5 ст. 244 КПК при розгляді слідчим суддею *клопотання сторони захисту про залучення експерта*. На наш погляд, доцільно було б застосувати термін «допитати» (а не «заслухати»), якщо йдеться про отримання слідчим суддею показань.

З аналізу ч. 2 ст. 193 КПК вбачається, що під час розгляду питання про застосування запобіжного заходу за клопотанням підозрюваного слідчий суддя може **досліджувати речові докази**⁵³, **документи, показання, на які посилається прокурор**. За ч. 4 ст. 193 КПК, ч. 3 ст. 201 КПК та ч. 5 ст. 244 КПК *при розгляді клопотань про застосування (та/або зміну) запобіжного заходу та залучення експерта* «за клопотанням сторін або за власною ініціативою слідчий суддя <...> має право **дослідити будь-які матеріа-**

⁵³ Вбачається, під дослідженням речових доказів слід розуміти такий спосіб перевірки доказів слідчим суддею (судом) як огляд речових доказів. Даного висновку можна дійти з аналізу положень ст. 357 КПК, яка має назву «Дослідження речових доказів»: «Речові докази оглядаються судом, <...>» (ч. 1). «Огляд речових доказів <...>» (ч. 2).

ли, що мають значення для вирішення питання *про застосування запобіжного заходу*».

За ч. 3 ст. 93 КПК «сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій⁵⁴, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів».

Розглядаючи питання про **участь у доказуванні сторони захисту** (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК), пропонується виходити з того, що **сторона захисту бере участь у доказуванні у двох формах:**

1) самостійно збирає речі і документи, які згодом може використовувати як докази в суді чи під час розгляду певних питань слідчим суддею;

2) бере участь у доказуванні, яке здійснює сторона обвинувачення (наприклад, шляхом ініціювання проведення слідчим, дізнавачем чи прокурором слідчих (розшукових) дій, в яких сторона захисту може взяти участь.), слідчий суддя, суд⁵⁵.

Сторона захисту має право збирати докази шляхом, зокрема:

⁵⁴ В ситуації, коли сторона захисту, потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, ініціюють проведення певних СРД, НСРД, а також інших процесуальних дій (тобто заявляють клопотання про їх проведення), а слідчий задовольняє це клопотання та проводить відповідну СРД, то способом збирання доказів є проведення СРД або НСРД стороною обвинувачення.

⁵⁵ Див.: Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 187–193; Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 213–215.

- витребування та отримання певних предметів (речей), копій документів (ч. 3 ст. 93 КПК);
- самостійного залучення експерта на договірних умовах для проведення експертизи (абз. 2 ст. 243 КПК);
- вилучення (виймка) речей і документів при виконанні ухвали слідчого судді (суду) про надання тимчасового доступу до речей і документів (ч. 1 ст. 159 КПК, ч. 7 ст. 163 КПК);
- відібрання зразків для проведення експертизи (ч. 1 ст. 245 КПК).

Однак, деякі способи збирання доказів стороною захисту мають декларативний характер. Зокрема, мова йде про відібрання зразків для проведення експертизи; витребування підозрюваним певних предметів (речей), документів⁵⁶.

Способи збирання та перевірки доказів судом першої інстанції на стадіях підготовчого судового провадження та судового розгляду. По-перше, звернемо увагу на наступне. За ч. 1 ст. 33 КПК кримінальне провадження у першій інстанції здійснюють місцеві загальні суди, а також Вищий антикорупційний суд. Відповідно до п. 22 ч. 1 ст. 3 КПК суд першої інстанції – місцевий загальний суд, <...> а також Вищий антикорупційний суд у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його підсудності КПК, *а також апеляційний*

⁵⁶ **Про участь у доказуванні сторони захисту рекомендовано:** Соловійов В. О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». НУ «ОЮА», Одеса, 2021. 233 с.;

Старенький О. С. Кримінальні процесуальні гарантії захисника як суб'єкта доказування у досудовому розслідуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 295 с.;

Лань О. Ю. Захисник як суб'єкт доказування у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень щодо неповнолітніх: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 226 с.;

Малахова О. В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. НУ «ОЮА», Одеса, 2016. 213 с. та ін.

суд у випадку, передбаченому КПК. У абзаці сьомому ч. 1 ст. 34 КПК передбачено випадки, коли апеляційний суд є судом першої інстанції: «у разі якщо обвинувачений чи потерпілий є або був суддею чи працівником апарату Вищого антикорупційного суду і кримінальне провадження належить до підсудності цього суду, таке кримінальне провадження у першій інстанції здійснює апеляційний суд, юрисдикція якого поширюється на місто Київ <...>»⁵⁷.

Глава 3 КПК («Суд, сторони та інші учасники кримінального провадження») не містить окрему статтю, яка закріплює повноваження суду, в т.ч. повноваження щодо збирання та перевірки доказів. Ані у ч. 1 ст. 92 КПК, ані у ч. 1 ст. 93 КПК серед суб'єктів, які здійснюють збирання доказів, суд не вказано. Проте, системний аналіз положень КПК дозволяє дійти висновку, що суд першої інстанції має певні повноваження щодо збирання та перевірки доказів.

Так, на стадії підготовчого провадження⁵⁸ **при вирішенні питання про затвердження угоди та ухвалення вироку**, для з'ясування добровільності укладення угоди суд має повноваження:

⁵⁷ **Докладніше:** Гуртієва Л. М. Суд, який здійснює судове провадження у першій інстанції: окремі аспекти регулювання в КПК України. *Право і суспільство*. № 2. Том 2. 2023. С. 195–201; Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Законний склад суду в першій інстанції у кримінальному провадженні України. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 133–146; Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 752–758 та ін.

⁵⁸ **Підготовче провадження** – друга стадія кримінального провадження, яка починається з моменту надходження та реєстрації в суді: а) обвинувального акту (в т.ч. з угодою); б) клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності; в) клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру; г) клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру; д) клопотання прокурора про закриття кримінального провадження з підстав, передбачених п. 3–1 та п. 4–1 ч. 1 ст. 284 КПК. Основними завданнями даної стадії є, зокрема: 1) перевірка наявності підстав для призначення судового розгляду та забезпечення умов належного здійснення подальшого судового розгляду; 2) у випадках, передбачених КПК, остаточне вирішення кримінального провадження (у разі ухвалення вироку на підставі угоди (ст. 475 КПК), постановлення ухвали про закриття кримінального провадження (п. 2

– **витребувати документи**, у тому числі скарги підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду;

– викликати в судове засідання осіб та **опитувати їх** (ч. 6 ст. 474 КПК).

На наш погляд⁵⁹, законодавче врегулювання повноважень суду щодо перевірки наявності умов та підстав затвердження угоди та ухвалення вироку потребує вдосконалення. Зокрема, *по-перше*, суд повинен мати повноваження витребувати будь-які документи, які мають значення для прийняття рішення (у тому числі матеріали досудового розслідування, які були відкриті іншої стороною (ст. 290 КПК)). Свого часу на це звертав увагу й Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ.⁶⁰

По-друге, застосування законодавцем термінології «опитати осіб» ускладнює розуміння правової природи як процесуальної дії, так і отриманих під час її проведення результатів. Доцільніше закріпити повноваження суду викликати в судове засідання осіб **для допиту**. Так, за ч. 1 ст. 134 КПК суд здійснює судовий виклик

ч. 3 ст. 314 КПК). Крім того, суд також розглядає скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача та прокурора, що передбачено ч. 2 та ч. 3 ст. 303 КПК, та заперечення на ухвали слідчого судді, які оскарженню не підлягають (ч. 3 ст. 309 КПК).

⁵⁹ Див.: Гуртієва Л.М Засоби збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 309–311; Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі питання щодо вдосконалення кримінального провадження на підставі угод. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 р.) /за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 2. С. 285–288.

⁶⁰ Див.: Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13. (абз. 1 п. 15). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text>

з метою забезпечення явки особи, у тому числі для **отримання показань**, а показання можуть бути отримані тільки під час допиту (ч. 1 ст. 95 КПК). Крім того, у постанові ККС ВС від 28.01.2021 р. була сформульована позиція, що показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту.⁶¹

На стадії підготовчого провадження **під час розгляду клопотання про застосування (або зміну) запобіжного заходу** (ч. 3 ст. 315 КПК) для забезпечення:

- права обвинуваченого давати показання (п. 5 ч. 3 ст. 42, п. 4 ч. 2 ст. 193 КПК), **суд зобов'язаний** провести допит **обвинуваченого** за його згодою (клопотанням);

- права обвинуваченого досліджувати речові докази, документи, показання, на які посилається прокурор, та надавати речі, документи, показання інших осіб на спростування доводів прокурора (п. 6 ч. 2 ст. 193 КПК) **суд повинен** провести **дослідження речових доказів, документів, протоколів допиту**, на які посилається прокурор;

- права обвинуваченого заявляти клопотання про виклик і допит свідків, показання яких можуть мати значення для вирішення питання щодо обрання запобіжного заходу (п. 7 ч. 2 ст. 193; п. 3 ч. 3 ст. 201 КПК) **суд зобов'язаний** викликати та допитати **свідка сторони захисту**.

Крім того, суд може **прийняти певні речі, документи** від сторони захисту (п. 6 ч. 2 ст. 193 КПК). У ч. 4 ст. 193 КПК зазначено, що *за клопотанням сторін або за власною ініціативою* суд може **заслухати**⁶² будь-якого свідка, **дослідити будь-які матері-**

⁶¹ Див.: Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51–1609км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312>

⁶² Не зрозуміло, чому законодавець застосував термін «заслухати», а не «допитати», якщо йдеться про отримання судом показань свідка. На наш погляд, доцільно було б в застосувати термін «допитати».

али, що мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу.

При вирішення питання про зупинення судового провадження ймовірно суд повинен мати повноваження щодо витребування певних документів, які підтверджують наявність підстав для ухвалення даного рішення. Проте, у КПК цього не закріплено. Крім того, у КПК не врегульовано повноваження суду під час розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача та прокурора, що передбачено ч. 2 та ч. 3 ст. 303 КПК,⁶³ та заперечень на ухвали слідчого судді, які оскарженню не підлягають (ч. 3 ст. 309 КПК).

Способами збирання та перевірки доказів судом **на стадії судового розгляду**⁶⁴ є: – допит обвинуваченого (ст. 351 КПК), свідка (ст. 352 КПК), потерпілого (ст. 353 КПК), експерта (ст. 356 КПК);

– пред’явлення для впізнання (ст. 355 КПК);

⁶³ Йдеться про розгляд скарги на: а) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора, які не розглядаються слідчим суддею під час досудового розслідування (ч. 2 ст. 303 КПК); б) рішення слідчого, дізнавача або прокурора про відмову у визнанні потерпілим (п. 5 ч. 1 ст. 303 КПК, ч. 3 ст. 303 КПК); в) рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора при застосуванні заходів безпеки (п. 6 ч. 1 ст. 303 КПК, ч. 3 ст. 303 КПК).

⁶⁴ **Судовий розгляд** – це основна стадія кримінального провадження, в якій здійснюється правосуддя. Основний зміст цієї стадії складає діяльність суду першої інстанції за участю сторін (крім випадків, передбачених КПК) та інших учасників судового провадження щодо розгляду та вирішенню по суті кримінальної справи. Підсумковими рішеннями стадії судового розгляду може бути:

- вирок (обвинувальний або виправдувальний);
- ухвала про закриття кримінального провадження (в тому числі у зв’язку зі звільненням від кримінальної відповідальності);
- ухвала про застосування примусових заходів виховного характеру (ч. 2 ст. 500 КПК, ч. 1 ст. 501 КПК) або ухвала про відмову в їх застосуванні (ч. 2 ст. 500 КПК, ч. 2 ст. 501 КПК) (у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру (§ 2 глави 38 КПК);
- ухвала про застосування примусових заходів медичного характеру (ч. 2 ст. 512 КПК, ч. 2 ст. 513 КПК) або ухвала про відмову в їх застосуванні (ч. 2 ст. 512 КПК, ч. 3 ст. 513 КПК) (у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (глава 39 КПК).

- дослідження речових доказів (огляд речових доказів) (ст. 357 КПК), документів (ст. 358 КПК),
- огляд на місці (ст. 361 КПК);
- призначення експертизи (ст. 332 КПК);
- судове доручення щодо проведення певної слідчої (розшукової) дії (ч. 3 ст. 333 КПК);
- отримання (прийняття) доказів від учасників судового провадження.

Способами збирання та перевірки доказів **на стадії перегляду судових рішень в апеляційному порядку** є: отримання доказів від учасників судового провадження (п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК); витребування речей чи документів (п. 2 ч. 1 ст. 401 КПК). В ситуації, коли апеляційний розгляд здійснюється згідно з правилами судового розгляду в суді першої інстанції (ч. 1 ст. 405 КПК), то способи збирання та перевірки доказів є такі, як на стадії судового розгляду, окрім судового доручення щодо проведення певної слідчої (розшукової) дії (ч. 3 ст. 333 КПК). **Окремі позиції ВС:** суд апеляційної інстанції має право повторно дослідити обставини, встановлені під час кримінального провадження, незалежно від того, чи заявлено клопотання про повторне дослідження доказів, якщо в апеляційній скарзі прокурора, потерпілого чи його представника порушується питання про невідповідність висновків суду фактичним обставинам кримінального провадження та/або неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність.⁶⁵

Розглядаючи питання про особливості збирання та перевірки доказів на окремих стадіях кримінального провадження, слід звернути увагу, що у ч. 1 ст. 3 КПК законодавець надав визначення лише двом стадіям кримінального провадження: стадії досудового

⁶⁵ Постанова ОП ККС ВС від 03.04.2023 у справі № 537/984/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110144480>.

розслідування (п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК) та притягнення до кримінальної відповідальності (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК⁶⁶). На наш погляд, позиція законодавця щодо закріплення притягнення до кримінальної відповідальності як самостійної стадії кримінального провадження (п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК) є непослідовною та суперечить теоретичним положенням розуміння поняття, ознак стадії кримінального процесу. Крім того, КСУ у Рішенні від 27.10.1999 р. у справі № 1–15/99 зазначав, що притягнення до кримінальної відповідальності є стадією *кримінального переслідування*⁶⁷. Поняття «стадія кримінального процесу» («стадія кримінального провадження») та «стадія кримінального переслідування» слід розрізняти, оскільки вони є різними за своєю правовою природою (сутністю). Кримінальне переслідування є кримінально-процесуальною функцією, яку здійснює сторона обвинувачення з метою викриття підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення. Отже, на наш погляд⁶⁸, притягнення до кримінальної відповідальності не є самостійною стадією кримінального провадження.

⁶⁶ Відповідно до п. 14 ч. 1 ст. 3 КПК «притягнення до кримінальної відповідальності – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту повідомлення особи про підозру у вчиненні кримінального правопорушення».

⁶⁷ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положень частини 3 ст. 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 р. № 9-рп. *Офіційний вісник України*. 1999. № 44. С. 71–77.

⁶⁸ Див.: Гуртієва Л. М. Аналіз законодавчого закріплення повідомлення про підозру як почату стадії притягнення до кримінальної відповідальності у кримінальному провадженні України. *Актуальні проблеми законодавства України: пріоритетні напрями його вдосконалення*: Матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, Україна, 10–11 жовтня 2014 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2014. С. 127–129; Гуртієва Л. М. Поняття та правова природа повідомлення про підозру у кримінальному провадженні України. *Митна справа*. 2014. № 6 (96), частина 2, книга 1. С. 185–190; Гуртієва Л. М. Система стадій кримінального провадження України. *Митна справа*. 2015. № 5 (101), частина 2. С. 99–104; Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 50–53.

Розглядаючи питання про **етичні основи процесу доказування у кримінальному провадженні**, пропонуємо виходити з наступних положень⁶⁹. До змісту поняття етичних основ слід відносити явища як моральнісного, так і морального характеру. Поняття моралі та моральності взаємозв'язані, але не тотожні. Ця позиція має прояв у різних теоріях як вітчизняних та зарубіжних (Георг В. Ф. Гегель, Лон Л. Фуллер, Денніс Лойд та ін.) вчених. Особливість прояву моралі полягає в тому, що вона виражає внутрішню позицію особи, її вільне та самосвідоме вирішення того, що є справедливим і несправедливим тощо; виступає як внутрішній регулятор поведінки особи. Моральнісні принципи виступають як зовнішні регулятори поведінки людини. Там, де особа прийняла та перетворила на свою внутрішню установку суспільні моральнісні принципи та керується ними у своїй діяльності, має місце поєднання та взаємодія обох регуляторів – морального та моральнісного. Таким чином, етичні основи процесу доказування

⁶⁹ На наш погляд, теоретичною основою дослідження етичних основ процесу доказування у кримінальному провадженні є судова етика. Судова етика є комплексним вченням, яке виникло в результаті міжнаукової інтеграції на стикові етичних та правових (кримінально-процесуальних, кримінально-правових), а також криміналістичних знань, тому її природа та предмет мають комплексний етико-правовий характер. Поняття судової етики можна визначити як вчення про реалізацію загальноприйнятих моральнісних цінностей (життя, свобода, честь, гідність людини та ін.), принципів (гуманізм, справедливість, повага до честі та гідності людини та ін.) та норм моралі у правозастосовній діяльності, в першу чергу, службових осіб, які здійснюють кримінальне провадження, а також у кримінальному процесуальному законодавстві, що її регулює. Предмет судової етики включає як відносини та ситуації, що виникають у кримінальному провадженні, які або не передбачені чинним законодавством, або такі, стосовно яких закон дозволяє посадовій особі певний вибір поведінки (Ю. М. Грошевий, В. Т. Нор), так і саме кримінальне процесуальне законодавство, з точки зору достатності правового забезпечення моральнісних цінностей людини та суспільства, а також тактичні прийоми проведення процесуальних дій з точки зору відповідності моральнісним принципам.

Див.: Гуртієва Л. М. Поняття етичних основ процесу доказування у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави та права:* зб. наук. праць / Голов. ред.: С. В. Ківалов; відп. за вип. В. М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2012. Вип. 67. С. 580.

у кримінальному провадженні – це система загальноприйнятих моральнісних цінностей (життя, свобода, честь, гідність людини та ін.), принципів (гуманізм, справедливість, милосердя, повага до честі та гідності людини та ін.) та заснованих на них норм моралі, моральних установок особи, що здійснює доказування, які у своїй сукупності разом із нормами кримінального процесуального права регулюють її діяльність щодо збирання, перевірки та оцінки доказів, визначають межі належних та можливих дій.

Взаємодія етичних основ та норм кримінального процесуального права реалізується у правотворчому та правозастосовному аспектах.

1. Так, у правотворчому аспекті така взаємодія має прояв у тому, що норми кримінального процесуального права створюються, змінюються з урахуванням моральнісних принципів, цінностей, що панують у суспільстві та сприймаються як формально визнана міра справедливості, гуманізму. Моральнісні цінності людини (свобода, життя, здоров'я, честь, гідність людини та ін.) та моральнісні цінності суспільства (справедливе кримінальне провадження та ін.) є об'єктом правового забезпечення. Зокрема, у законодавчому врегулюванні:

- завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК);
- засад кримінального провадження (ст. 7 КПК та ін.);
- прав, законних інтересів учасників процесу доказування та обов'язку державного органу та посадової (службової) особи, яка здійснює кримінальне провадження, забезпечити їх;
- кримінально-процесуальній формі процесу доказування (порядку збирання, перевірки та оцінки доказів, у т.ч. порядку проведення окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, правил оцінки доказів та ін.).

Оскільки моральнісні цінності складають основу норм кримінального процесуального права (в т.ч. доказового права), за-

безпечуються ними, це дозволяє стверджувати про моральнісні основи кримінального процесуального права (в т.ч. доказового права) та законодавства. Застосовуючи термінологічне словосполучення «моральнісні основи законодавства», маємо на увазі, що певні норми (в т.ч. інститути) відповідають моральнісним принципам та цінностям, *проте їх природа має правовий характер*. Істотні порушення норм кримінального процесуального права тягне визнання процесуальних дій та рішень незаконними, недопустимість доказів.

Зміст етичного критерію кримінального процесуального законодавства складають: розумне співвідношення моральнісних цінностей особи, суспільства та держави; достатність правового забезпечення прав та законних інтересів особи. Обмеження суб'єктивних прав людини (права на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, особистого та сімейного життя, таємницю листування тощо) є можливими тільки на підставі та у порядку, передбаченими законом; має бути мінімальним і достатньо необхідним у демократичному суспільстві (ст.ст. 8–10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 р.). Наприклад, під час кримінального провадження щодо неповнолітньої особи слідчий зобов'язаний здійснювати процесуальні дії в порядку, що найменше порушує звичайний уклад життя неповнолітнього, вживати всіх інших заходів, спрямованих на уникнення негативного впливу на неповнолітнього (ч. 2 ст. 484 КПК). НСРД проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб (ч. 2 ст. 246 КПК, п. 7 ч. 2 ст. 248 КПК, п. 6 ч. 1 ст. 251 КПК) та ін.

Крім того, законодавець застосовує етичні категорії (честь, гідність, справедливість та ін.) у нормах кримінального процесуального права.

2. Взаємодія етичних основ та норм кримінального процесуального права у **правозастосовному аспекті** знаходить свій прояв, зокрема, у:

- тлумаченні змісту норм кримінального процесуального права, особливо тих, які містять оцінні поняття⁷⁰;

- оцінці доказів за внутрішнім переконанням;

- виборі процесуального рішення, яке необхідно прийняти в конкретній ситуації за наявності у посадової (службової) особи, яка здійснює кримінальне провадження, дискреційних повноважень;

- виборі та застосуванні тактичних прийомів проведення процесуальної дії;

- відносинах посадової (службової) особи, яка здійснює кримінальне провадження із суб'єктами кримінального процесу, в т.ч. її поведінці, ставленні до свого процесуального обов'язку, до суб'єктів кримінального процесу.

Важливе значення має як застосовує норми кримінального та кримінального процесуального права службова особа або державний орган, які здійснюють кримінальне провадження, оскільки невміле застосування владних повноважень може призвести до зловживання владою. Розумне застосування владних повноважень є етичним критерієм при виборі процесуального рішення, яке доцільно прийняти, або процесуальної дії, яку доцільно провести у конкретній ситуації, особливо за наявності у слідчого дискреції-

⁷⁰ Наприклад, при тлумаченні оцінних понять, закріплених в КПК, як-от: «людська гідність» (ст. 11), «жорстоке, нелюдське або таке, що принижує людську гідність поведіння» (ст. 11, п. 2 ч. 2 ст. 87), «особисте та сімейне життя» (ст. 15, п. 3 ч. 2 ст. 27), «неупередженість» (ч. 2 ст. 9, ст. 77, ч. 1 ст. 94), «обман» (ч. 2 ст. 96), «репутація особи» (ч. 2 ст. 96, п. 6 ч. 1 ст. 178), «нечесність» (ч. 2 ст. 96), «моральна шкода» (ч. 1 ст. 128), «морально-побутові умови сім'ї» (п. 1 ч. 1 ст. 487), «невідкладні випадки» (ч. 4 ст. 223, ч. 3 ст. 233), «поважна причина» (ст. 138) та ін. учасник кримінального провадження звертається, серед іншого, до своїх моральних уявлень, життєвого та професійного досвіду.

йних повноважень. Певний вид процесуальної дії (або процесуального рішення) повинен бути найбільш пропорційним втручанням у права особи, щодо якої він планується проводитися. *Наприклад*, обшук та огляд житла чи іншого володіння особи на підставі ухвали слідчого судді повинен відбуватися в час, коли заподіюється найменша шкода звичайним заняттям особи, яка ними володіє, якщо тільки слідчий, прокурор не вважатиме, що виконання такої умови може істотно зашкодити меті обшуку (ч. 2 ст. 236 КПК, ч. 2 ст. 237 КПК) та ін.

Крім того, в нормах кримінального процесуального права неможливо передбачити та конкретно визначити всі ситуації, які можуть мати місце під час доказування. В ситуаціях, які не визначені або недостатньо повно визначені законом, службова особа або орган державної влади, які здійснюють кримінальне провадження, самостійно приймають відповідне рішення та обирають шляхи, засоби його реалізації. Важливо, щоб ці рішення та засоби його реалізації не суперечили як нормам законодавства, так і моральнісним принципам.

Таким чином, норми кримінального процесуального права та етичні основи є гарантіями забезпечення належного регулювання суспільних відносин під час доказування у кримінальному провадженні⁷¹.

⁷¹ Див.: Гуртієва Л. М. Поняття етичних основ процесу доказування у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави та права*: Зб. наук. праць / Голов. ред.: С. В. Ківалов; відп. за вип. В. М. Дрьомін. Одеса: Юридична література, 2012. Вип. 67. С. 578–584. **Докладніше** див. праці, які є у профілі Л. Гуртієвої за цією тематикою в GoogleАкадемія <https://scholar.google.com.ua/citations?user=A2CkDcQAAAAJ&hl=uk>

Крім того, **рекомендовано**: Етика прокурора, судді, слідчого: *навчальний посібник* / Л. М. Гуртієва, О. В. Капліна, А. В. Лапкін, М. Р. Мазур, Х. Р. Слюсарчук; тех. ред. Ю. Д. Батан; під ред. А. В. Лапкіна, Г. Шмельцер. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 284 с.;

ТЕМА 5.

Мета та межі доказування у кримінальному провадженні. Стандарти доказування у кримінальному провадженні

Межі доказування та фактичний об'єм доказів у кримінальному провадженні. Достатність доказів для прийняття та обґрунтування процесуальних рішень.

Мета доказування у кримінальному провадженні. Питання про істину як мету доказування у кримінальному провадженні.

Поняття, правова природа та види стандартів доказування у кримінальному провадженні. Стандарти доказування, не пов'язані з вирішенням кримінального провадження по суті – «переконання за більшою вірогідністю», «вагоме переконання», «достатня підстава», «обґрунтована підозра» – ознаки, сфера застосування. Характеристика стандарту доказування «поза розумним сумнівом».

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Межі доказування та фактичний об'єм доказів у кримінальному провадженні. Поняття «предмет доказування» та «межі доказування» взаємопов'язані. В юридичній літературі, зазвичай,

Аббасова Д. Л. Правове забезпечення та реалізація етичних норм у кримінальному процесі України: дис. ... д-ра філософії: 081 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2023. 327 с.;

Варченко О. О. Забезпечення поваги до людської гідності в кримінальному провадженні: дис. ... д-ра філософії: 081 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 296 с.;

Капліна О. В. Етичні засади у діяльності слідчого під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. *Етика правника: тези доп. та повідомл. учасників круглого столу*, 23 квіт. 2021 р. Харків, 2021. С. 81–83;

Рабінович С. П., Тарнавська М. І. Проблеми морального оцінювання в судовій практиці України та рішеннях Європейського суду з прав людини. Львів: Сполум, 2017. 240 с.;

Тітко І. А. До питання дотримання етичних норм при складанні судових рішень. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: III Харків. кримін. процес. полілог, присв. 90-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Ю. М. Грошевого (м. Харків, 10 листоп. 2021 р.). Харків, 2022. С. 119–121 та ін.

межі доказування розглядають як деяку ідеальну сукупність доказів, які повинні бути зібрані для встановлення всіх обставин, що складають предмет доказування, і таким чином забезпечують правильне вирішення кримінального провадження (прийняття процесуального рішення). Реально у провадженні може бути зібрано доказів більше або менше такої ідеальної сукупності, тому в літературі запропоноване ще одне поняття – обсяг (об’єм) доказування. **Об’єм доказування** визначають як ту сукупність доказів, яка реально наявна у кримінальному провадженні. Таким чином, межі доказування та обсяг (об’єм) доказування можуть співпадати, але частіше вони не співпадають, оскільки фактичний обсяг (об’єм) доказів може бути більшим за межі доказування або меншим⁷².

Питання про **мету доказування у кримінальному судочинстві** є дискусійним⁷³. В юридичній літературі, зазвичай, метою доказування називають встановлення істини, а от щодо суті та змісту поняття «істина» науковці висловлюють різні точки зору⁷⁴. *По-перше*, слід мати на увазі, що «істина» – поняття філософське. У філософії істинним визнається таке знання, уявлення про реальність, яке відповідає цій реальності, правильно відбиває цю реальність у свідомості суб’єкта, який здійснює пізнання. Істина

⁷² Докладніше див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 383–386 та ін.

⁷³ Аналіз наукових підходів до розуміння мети доказування див.: Вапнярчук В. В. Мета кримінального процесуального доказування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 1(4). С. 78–82; Компанець Є. Мета доказування у кримінальному провадженні про порушення прав інтелектуальної власності: істина чи процесуальна справедливість? *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2021. № 4(32). С. 54–77;

Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М., Уваров В. Г. / За заг. ред. д.ю.н., професора В. М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. С. 22–37 та ін.

⁷⁴ Докладніше: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 387–390;

Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія / В. В. Вапнярчук. Харків: Юрайт, 2017. С. 134–145 та ін.

– це завжди знання об’єктивне, адже зміст знання не залежить від суб’єкта, який здійснював пізнання. Таке визначення поняття істини є найбільш простим, його називають класичним. Більшість вчених (Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський та ін.), які розглядали проблему істини в кримінальному судочинстві, виходили саме з такого розуміння істини і називали таку істину об’єктивною. У сучасний час прихильниками концепції об’єктивної істини є, зокрема, В.Т. Нор, В.М. Тертишник та ін. Крім того, в юридичній літературі існують інші концепції істини: конвенціональна, формальна (процесуальна) тощо⁷⁵.

З’ясовуючи питання про мету доказування, доцільно звернути увагу на те, що відповідно до Конституції України та ч. 4 ст. 17 КПК усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи. За з ч. 2 ст. 17 КПК, якщо сторона обвинувачення не доведе винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення *поза розумним сумнівом*, особа повинна бути виправдана. Застосування цих правил означає, що не завжди можливо в кожному кримінальному провадженні встановити всі обставини в точній відповідності до того, що мало місце в реальності. Проте рішення суду, винесено за умови застосування згаданих правил, буде законним. Тому, на наш погляд, якщо метою доказування вважати встановлення істини, то доцільно вести мову про конвенціональну істину.⁷⁶

⁷⁵ **Докладніше:** Кримінально-процесуальне право України: Підручник / За заг. ред. Ю. П. Аленіна. Х.: ТОВ «Одіссеї», 2009. С. 279–281; Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія / В. В. Вапнярчук. Харків: Юрайт, 2017. С. 139–141.

⁷⁶ Конвенціональною вважають істину, яка визнається такою на підставі конвенції, угоди, тобто люди як би домовились вважати істинним знання, отримані з додержання певних умов. Саме про таке йдеться в кримінальному судочинстві, коли закон вважає істинним знання, одержані за умови додержання певних правил (правило про тлумачення сумнівів на користь підозрюваного, обвинуваченого, правило про визнання обвинувачення таким, що не вчиняв кримінального правопорушення, коли бракує

Питання про зміст істини в кримінальному процесі також є дискусійним. Одні вчені (І. В. Гловюк, М. І. Смирнов⁷⁷ та ін.) вважають, що зміст істини в кримінальному судочинстві складають тільки фактичні обставини кримінального провадження; інші – як фактичні обставини, так і кваліфікація кримінального правопорушення; а деякі автори (Ю. М. Грошевий, С. М. Стахівський) – фактичні обставини кримінального провадження, кваліфікація кримінального правопорушення та висновок суду щодо призначення покарання.

Безперечно, що до змісту істини необхідно включати фактичні обставини кримінального провадження. Пропозиція про включення до змісту істини соціально-правової оцінки діяння (тобто кваліфікації кримінального правопорушення) теж заслуговує на увагу. Щодо включення до змісту істини міри покарання, то можна привести досить слушні заперечення з цього приводу: призначення у вирок певної міри покарання є владним волевиявленням суду, а не актом пізнання, тому до нього не може бути застосовано поняття істинності.

Поняття, правова природа та види стандартів доказування у кримінальному судочинстві. Поняття «стандарт доказування» в КПК не визначено. В юридичній літературі під стандартами доказування науковці вбачають:

- кінцеву мету доказування і можливість ухвалення рішення відповідно до цього;
- мінімально допустиму сукупність доказів, за відсутності яких виключається визнання юридичного факту доказаним;

доказів для впевненого висновку про його винуватість). Одним із проявів існування конвенціональної істини у кримінальному провадженні України є ухвалення судового рішення на підставі угод. **Докладніше** див.: Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 388–390.

⁷⁷ Смирнов М. І., Гловюк І. В. Кримінальний процес України: Навчально-методичний посібник. Одеса: Фенікс, 2008. С. 111.

– рівень внутрішнього переконання слідчого, прокурора, слідчого судді й суду, який є результатом оцінки доказів, необхідним для прийняття початкового, проміжного або підсумкового процесуального рішення у кримінальному провадженні;

– певна умовна межа, за якою кількісна характеристика знань, отриманих судом у процесі розгляду справи, переходить у таку їх якість, що дає підстави суду ухвалити правосудне, на його думку, рішення та ін⁷⁸.

В судовій практиці та у КПК України передбачені такі **види стандартів доказування**⁷⁹, як:

– «на перший погляд» (або «за зовнішніми ознаками явищ», або «ймовірне припущення» тощо) – найбільш простий і найменш жорсткий; використовується, зокрема, для початку досудового розслідування (ст. 214);

– «достатня підстава» (зокрема, ч. 5 ст. 55; ч. 1 ст. 134; ст. 152; ч. 5 ст. 234);

– «обґрунтована підозра» (зокрема, п. 1 ч. 3 ст. 132, ч. 2 ст. 177, п. 1 ч. 1 ст. 194);

– «поза розумним сумнівом» (зокрема, ч. 2 ст. 17).

⁷⁸ Докладніше див: Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Х.: Юрайт, 2017. С. 146–148;
Крет Г. Р. Стандарти доказування у системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 43–53;

Слосарчук Х. До питання про сутність поняття «стандарти доказування». *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. XXI звіт. наук.-практ. конф. (12–13 лют. 2015 р.): у 2 ч. / Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка. Львів, 2015. Ч. 2. С. 258–261 та ін.

⁷⁹ Докладніше див: Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Х.: Юрайт, 2017. С. 155–158;
Крет Г. Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / НУ «ЮОА». Одеса, 2020. С. 313–388. URI: <https://hdl.handle.net/11300/13756>;
Кримінальний процес України: підручник / за ред. С. В. Ківалова та М. С. Щуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. С. 391–394;
Кримінальний процес: підручник / [О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін.]; за заг. ред. О. В. Капліною, О. Г. Шило. Харків: Право, 2018. С. 153–155 та ін.

ТЕМА 6.

Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні

Поняття та види процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні. Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, умови їх використання у кримінальних провадженнях щодо злочинів.

Показання як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні. Аналіз закріплення у ч. 1 ст. 95 КПК поняття «показання» та позицій ВС. Види показань у кримінальному провадженні. Показання на досудовому розслідуванні та в судовому провадженні. Показання свідка, їх предмет і значення. Чинники, що впливають на достовірність показань свідків. Збирання, перевірка і оцінка показань свідків. З'ясування достовірності показань свідка. Показання потерпілого, їх предмет, значення. Збирання, перевірка та оцінка показань потерпілого. Показання підозрюваного, їх предмет, види, значення та особливості оцінки. Показання обвинуваченого, їх предмет, види, доказове значення та особливості оцінки. Показання експерта, їх предмет, доказове значення та особливості оцінки. Показання з чужих слів. Використання судом показань, одержаних на досудовому розслідуванні.

Пояснення осіб як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні. Відмінність пояснення осіб від показання. Сфера застосування пояснення осіб як процесуального джерела доказів.

Речові докази як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, види, особливості оцінки.

Документи як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні: поняття, ознаки, види. Протоколи процесуальних дій та додатки до них, особливості їх оцінки. Матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) як різновид документів. Висновки ре-

візій та акти перевірок як різновид документів. Використання матеріалів, зібраних оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» як процесуального джерела доказів (документів) у кримінальному провадженні. Використання оригіналу та дублікату документів; підстави використання витягів, копіїляцій, узагальнення документів, інших відомостей для підтвердження змісту документу. Збирання, перевірка і оцінка документів.

Відмінність документа – самостійного процесуального джерела доказів від документа – речового доказу.

Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про долю речових доказів та документів, вирішення питання про спеціальну конфіскацію (ст. 100 КПК).

Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, як процесуальні джерела доказів у дізнанні.

Висновок експерта як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні. Підстави для залучення експерта та проведення експертизи. Обов'язкове проведення експертизи. Особи, яким може бути доручено проведення експертизи. Види експертиз. Суб'єкти, уповноваженні на залучення експерта. Перевірка і оцінка висновку експерта.

Висновок спеціаліста як процесуальне джерело доказів; відмінність від висновку експерта.

Результати медичного освідування як процесуальне джерело доказів у дізнанні, порядок одержання, особливості оцінки.

Основні положення окремих питань та методичні рекомендації до їх вивчення

Розглядаючи питання про **поняття та види процесуальних джерел доказів** у кримінальному провадженні, доцільно виходити з наступних положень. Докази – це «фактичні дані» (ч. 1 ст. 84 КПК), тобто відомості про факти; такі відомості можуть бути ви-

користані як докази тільки тоді, коли вони будуть міститись на певному матеріальному носії. Наприклад, свідок повідомив на допиті у слідчого відомості про обставини, які він спостерігав – в який час, в якому місці підозрюваний напав на потерпілого та побив його; ці відомості є доказами (за умови, що вони мають відношення до розслідуваної події та одержані у порядку, передбаченому КПК); слідчий зафіксував зазначені відомості у протоколі допиту, тобто на матеріальному носії, цей матеріальний носій – протокол допиту – є процесуальним джерелом доказу. Отже, процесуальні джерела доказів – **це матеріальні носії**, на яких зафіксовані фактичні дані (докази).

Перелік процесуальних джерел доказів міститься в ч. 2 ст. 84 КПК. За ч. 2 ст. 84 КПК процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, висновки експертів.

Статтею 298¹ КПК передбачено, що процесуальними джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім визначених ст. 84 КПК, також є

- пояснення осіб,
- результати медичного освідчування,
- висновки спеціаліста,
- показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Такі процесуальні джерела доказів, не можуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину, окрім як на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора⁸⁰.

⁸⁰ **Рекомендовано:** Капліна О., Шаренко С. Проблеми використання доказів, зібраних під час здійснення дізнання, у кримінальних провадженнях щодо злочину. *Слово Національної школи суддів України*. № 1 (42). 2023. С. 122–144 та ін.

Студентам необхідно докладно з'ясувати сутність кожного процесуального джерела доказів, особливості їх збирання, перевірки та оцінки.

Показання як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні. Розглядаючи особливості такого процесуального джерела доказів як показання, слід виходити з того, що показання як процесуальне джерело доказів, – *це матеріальний носій*, на якому зафіксовані відомості про факти, одержані на допиті чи очній ставці. Проте, за ч. 1 ст. 95 КПК «показання – *це відомості*, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, що мають значення для цього кримінального провадження».

В юридичній літературі вже зверталась увага на некоректне визначення в ч. 1 ст. 95 КПК поняття показання як «відомостей <...>», оскільки «відомості, <...>» є доказом, що впливає з ч. 1 ст. 84 КПК.⁸¹ Отже, на наш погляд, показання як процесуальне джерело доказів – це відповідний матеріальний носій (протокол допиту, інші носії інформації, отримані внаслідок застосування технічних засобів), в якому містяться відомості, повідомлені допитуваними особами.

Звернемо увагу на позицію, яка викладена у постанові ККС ВС від 28.01.2021 р.: «показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту»⁸². Отже, показання можуть бути отримані тільки під

⁸¹ Див.: Лукашкіна Т. В. Показання як джерело доказів у кримінальному провадженні України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 11. С. 137–144; Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С. В. Ківалова та С. І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. С. 217–223.

⁸² Див.: Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51–1609км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312>

час допиту (в тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб).

Допит, а також одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб (очна ставка), який проводить **слідчий** (дознавач, прокурор) **фіксується у відповідному протоколі** проведеної слідчої (розшукової) дії (ч. 1 ст. 104 КПК). У випадку фіксування допиту за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі. За ч. 2 ст. 104 КПК «якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього». Якщо допит проводить **слідчий суддя** або **суд**, показання фіксуються за допомогою технічних засобів (ч. 4 ст. 107 КПК). Під час судового засідання ведеться журнал судового засідання (ст. 108 КПК).

З аналізу ч. 1 ст. 95 КПК вбачається, що можна вести мову про види показань: показання підозрюваного, обвинуваченого, свідка, потерпілого, експерта.

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий **мають право давати** показання під час досудового розслідування та судового розгляду (ч. 2 ст. 95 КПК).

Свідок **зобов'язаний** давати показання слідчому, прокурору, слідчому судді та суду, а експерт – слідчому судді та суду в установленому КПК порядку (ч. 3 ст. 95 КПК). В ч. 1 ст. 65 КПК лише в загальній формі вказано на те, хто може бути допитаний як свідок: «свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань». В наступних частинах даної статті вказано три категорії осіб: 1) особи, яких не можна допитувати як свідків ні за яких умов; 2) особи, які

можуть бути допитані як свідки тільки за певних умов; 3) особи, які мають право відмовитися давати показання як свідки. Права та обов'язки свідка закріплені в ст. 66 КПК, а відповідальність – в ст. 67 КПК.

Під час досудового розслідування слідчий (прокурор) може допитати тільки потерпілого, свідка та підозрюваного (що випливає з положень ч. 2 та ч. 3 ст. 95 КПК).

Згідно з ч. 4 ст. 95 КПК суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання, або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК⁸³. Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилаючись на них, крім порядку отримання показань, визначеного ст. 615 КПК.⁸⁴ В ч. 11 ст. 615 КПК закріплено, що показання, отримані під час допиту свідка, потерпілого, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, можуть бути використані як докази в суді виключно у випадку, *якщо хід і результати такого допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації*», а під час допиту підозрюваного *також брав участь захисник*⁸⁵.

⁸³ У ст. 225 КПК врегульовано порядок допиту під час досудового розслідування в судовому засіданні.

⁸⁴ У ст. 615 КПК йдеться про особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану

⁸⁵ **Рекомендовано:** Завтур В. А. Використання показань, отриманих в порядку ч. 11 ст. 615 КПК України у кримінальному процесуальному доказуванні: окремі проблеми правозастосування. *Актуальні питання кримінального провадження в сучасних умовах*: матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Одеса, 31 травня 2023 р.). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 81–84; Завтур В. А. Судова оцінка депонованих показань у кримінальному провадженні: правозастосовний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 273–275 та ін.

Аналізуючи види показань, слід приділити увагу показанням з чужих слів (ст. 97 КПК), які по суті є джерелом похідних доказів.

Речові докази як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні.⁸⁶ Одним із процесуальних джерел доказів, зазначених в ч. 2 ст. 84 КПК, є речові докази. За ч. 1 ст. 98 КПК речовими доказами є матеріальні об'єкти, які були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди або містять інші відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження, в тому числі предмети, що були об'єктом кримінально протиправних дій, гроші, цінності та інші речі, набуті кримінально протиправним шляхом або отримані юридичною особою внаслідок вчинення кримінального правопорушення.

Документи є речовими доказами, якщо вони містять ознаки, зазначені в ч. 1 ст. 98 КПК.

Доказове значення мають певні властивості предмета, його особливі ознаки, місце виявлення. Сам предмет є матеріальним носієм такої доказової інформації, тобто джерелом доказів. Перелік предметів, які визнаються речовими доказами, міститься в ст. 98 КПК, але як вбачається із конструкції даної статті, він не є вичерпним.

В останні роки набула актуальності проблема існування так званих «електронних» речових доказів, під якими розуміють електронні об'єкти, які завдяки своїм індивідуальним чи системним властивостям були знаряддям вчинення кримінального правопорушення, зберегли на собі його сліди і можуть слугувати засобом для встановлення обставин кримінального провадження.⁸⁷

⁸⁶ **Рекомендовано:** Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2017. 618 с.; Крицька І. О. Речові докази у кримінальному провадженні: монографія. За наук. ред. А. Р. Туманянц. Харків: Право, 2018. 280 с. та ін.

⁸⁷ **Докладніше:** Крицька І. О. Речові докази та цифрова інформація: поняття та співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 301–305.

Речові докази, які були надані стороні кримінального провадження добровільно або на підставі судового рішення, зберігаються у сторони, якій вони були надані. Така сторона повинна зберігати їх у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні. Речові докази, отримані або вилучені слідчим чи прокурором, оглядаються, фотографуються та докладно описуються в протоколі огляду⁸⁸.

Документи як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні⁸⁹. За ч. 1 ст. 99 КПК документом є спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження.

Згідно з ч. 2 ст. 99 КПК до документів, за умови наявності в них відомостей, передбачених ч. 1 ст. 99 КПК, можуть належати:

1) матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані);

2) матеріали, отримані внаслідок здійснення під час кримінального провадження заходів, передбачених чинними міжнарод-

⁸⁸ **Рекомендовано:** Аленін Ю. П. Деякі питання речових доказів у кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах Євроінтеграції*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2016. С. 273–275; Шило О. Г. Речові докази як процесуальне джерело доказів. *Вісник прокуратури*. 2013. № 6. С. 76–83; Речові докази у кримінальному провадженні. Лекція к.ю.н. І. О. Крицької. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wFwdbZxSTE4> та ін.

⁸⁹ **Рекомендовано:** Басиста І. В. Окремі проблеми кримінальних процесуальних документів як процесуальних джерел доказів. *Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.) / відп. ред. Ю. П. Аленін. Одеса: НУ «ОЮА», 2015. С. 73–75; Рогатинська Н. З. Значення документа як джерела доказів у кримінальному судочинстві. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3 (43). С. 349–354 та ін.

ними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України;

3) складені в порядку, передбаченому КПК, протоколи процесуальних дій та додатки до них, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії;

4) висновки ревізій та акти перевірок.

Матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп осіб, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам статті 99 КПК, є документами та можуть використовуватися в кримінальному провадженні як докази.

Процесуальним джерелом доказів можуть бути як офіційні документи (протоколи процесуальних дій та додатки до них, довідки, акти перевірок, висновки ревізій та ін.), так і неофіційні (особисті листи, щоденники та ін.).

Документи, як самостійне процесуальне джерело доказів, слід розмежовувати з документами-речовими доказами. Документ може бути визнаний речовим доказом, якщо він має ознаки, вказані в ч. 1 ст. 98 КПК, тобто, якщо документ був знаряддям вчинення кримінального правопорушення, об'єктом кримінально протиправних дій, зберігає на собі сліди кримінального правопорушення. Крім того, серед речових доказів КПК називає інші предмети, які можуть бути засобами для встановлення події кримінального правопорушення, винуватості обвинуваченого та інших обставин, які підлягають доказуванню. Документи можуть бути визнані речовими доказами за наявності і цих ознак. У цьому разі для розмежування цих двох джерел доказів необхідний певний критерій. Таким критерієм є спосіб передачі доказової інформації. Документ несе необхідну для кримінального провадження інформацію тільки своїм змістом, а документ – речовий доказ таку

інформацію несе не змістом, або не тільки змістом, а й своїм виглядом, місцем виявлення, тобто як предмет матеріального світу безпосередньо відображає будь-які обставини, які необхідно встановити у кримінальному провадженні.

Здобувачам слід звернути увагу на використання у доказуванні нових видів документів: аудіо-, відеозаписів, електронних документів⁹⁰.

Висновок експерта як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні⁹¹. За ст. 101 КПК висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи.

⁹⁰ **Рекомендовано:** Барабаш А. А., Клепка Д. І. Нормативні підходи до визначення електронних доказів та порядку їх подання у процесуальному законодавстві. *Перспективні напрями розвитку кримінальної юстиції в цифрову еру*: матеріали Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 лип. 2023 р.): електрон. наук. вид. / редкол.: В. С. Батиргареева (голова), Н. В. Глинська, Д. П. Євтеєва; [уклад.: Н. В. Глинська, Д. І. Клепка]; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків: Право, 2023. С. 29–34; Марочкін О. І. Електронні документи як докази у кримінальному провадженні: природа, становлення та особливості використання. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал*. Серія: Юридичні науки. 2022. № 11 (57). С. 93–100 та ін.

⁹¹ **Рекомендовано:** Аркуша Л. І., Загородній І. В., Мурзановська А. В. Окремі проблемні питання щодо висновку експерта в кримінальному провадженні. *Актуальні питання та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 3 вересня 2021 р.) / відп. ред. А. І. Черемнова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 12–16; Амеліна А. С., Білоусов Б. Л. Оцінка висновку експерта та його доказове значення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2. С. 185–192; Басай В. Д. Допустимість висновків експерта, складених зарубіжними фахівцями або судово-експертними установами зарубіжних держав. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відповід. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 354–359; Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2019. 236 с. та ін.

Кожна сторона кримінального провадження має право надати суду висновок експерта, який ґрунтується на його наукових, технічних або інших спеціальних знаннях.

Висновок повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або вони стали йому відомі під час дослідження матеріалів, що були надані для проведення дослідження. Експерт дає висновок від свого імені і несе за нього особисту відповідальність.

Запитання, які ставляться експертові, та його висновок щодо них не можуть виходити за межі спеціальних знань експерта.

Висновок експерта не може ґрунтуватися на доказах, які визнані судом недопустимими.

Експерт, який дає висновок щодо психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, не має права стверджувати у висновку, чи мав підозрюваний, обвинувачений такий психічний стан, який становить елемент кримінального правопорушення або елемент, що виключає відповідальність за кримінальне правопорушення.

Висновок експерта надається в письмовій формі, але кожна сторона має право звернутися до суду з клопотанням про виклик експерта для допиту під час судового розгляду для роз'яснення чи доповнення його висновку. Якщо для проведення експертизи залучається кілька експертів, експерти мають право скласти один висновок або окремі висновки.

Висновок передається експертом стороні, за клопотанням якої здійснювалася експертиза.

Висновок експерта не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вироку.

Зміст висновку експерта врегульовано ст. 102 КПК.⁹²

⁹² **Рекомендовано:** Пілоков Ю. Процесуальні вимоги до висновку експерта у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3 (15). С. 99–102 та ін.

В ч. 2 ст. 242 КПК закріплені випадки, коли проведення експертизи обов'язкове.

У кримінальному провадженні можна виділити такі види експертиз:

1) первинна, при проведенні якої об'єкт досліджується вперше;

2) додаткова, якщо після розгляду висновку первинної експертизи в ньому виявлена неясність або неповнота, яку не можна усунути шляхом допиту експерта;

3) повторна⁹³ – призначається, коли є сумніви у правильності висновку експерта, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю, або з тим, що він суперечить іншим матеріалам кримінального провадження, а також за наявності істотного порушення процесуальних норм, які регламентують порядок призначення та проведення експертизи.

В залежності від кількості та складу осіб, яким доручається проведення експертизи, можна визначити такі види експертиз:

1) одноособова – провадиться одним експертом;

2) комісійна – провадиться декількома експертами-фахівцями в одній галузі знань;

3) комплексна – провадиться декількома експертами-фахівцями у різних галузях знань.

⁹³ Повторна експертиза призначається тоді, коли є сумніви у правильності першого експертного висновку, пов'язані з його недостатньою обґрунтованістю чи з тим, що він суперечить іншим матеріалам справи, а також за наявності істотного порушення процесуальних норм, які регламентують порядок призначення і проведення експертизи, зокрема порушень, які призвели до обмеження прав обвинуваченого чи інших осіб.

Неможливість у деяких випадках дати відповідь на питання, поставлені перед експертом, через недостатність даних стосується оцінки сукупності доказів, наданих стороною обвинувачення, з погляду їх достатності для висновку експертизи, а не порушення правил проведення експертного дослідження. Див.: Постанова ККС ВС від 13.06.2023 у справі № 461/5454/14-к <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111647922>

Відмінність такого джерела доказу як висновок експерта від висновку спеціаліста, полягає, зокрема (серед іншого), в наступному. Висновок експерта необхідно одержати в тих випадках, коли для встановлення фактичних обставин необхідно провести дослідження з використанням спеціальних знань, а висновок спеціаліста потрібен в тих випадках, коли для встановлення певних обставин необхідні спеціальні знання, але проведення експертного дослідження не потрібно.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Метою проведення практичних занять є закріплення теоретичних знань і набуття практичних навичок щодо правильного розуміння та застосування норм чинного кримінального процесуального законодавства з урахуванням судової практики ЄСПЛ⁹⁴ та ВС⁹⁵.

Практичне заняття складається з теоретичного та практичного завдання.

Теоретичне завдання являє собою питання з дисципліни «Теорія доказів у кримінальному провадженні», які необхідно висвітлити повно, логічно, послідовно, чітко (конкретно). Відповіді на теоретичні питання повинні містити посилання на літератур-

⁹⁴ Інформація щодо практики ЄСПЛ розміщена на веб-сайті Суду за адресою: echr.coe.int. Портал пошуку HUDOC забезпечує доступ до судових рішень англійською та / або французькою мовами, перекладів на інші мови, щомісячних оглядів судової практики, прес-релізів та іншої інформації про роботу Суду.

⁹⁵ При підготовці до практичних занять на окрему увагу заслуговує питання забезпечення обізнаності студентів щодо правових позицій ВС, адже це є обов'язковою передумовою їх застосування. Зазначимо, що за підтримки проекту ЄС «Право-Justice» ВС створив пошукову Базу правових позицій Верховного Суду (доступна за URL адресою: <https://lpd.court.gov.ua/>). ВС і проект ЄС «Право-Justice» 18.12.2023 р. презентували онлайн-портал Supreme Observer та оновлення Базу правових позицій ВС (*див.*: <https://www.youtube.com/@supremecourtua>). Йдеться, зокрема, про новий онлайн-ресурс – Supreme Observer. Це портал сучасного права, котрий стане у пригоді всім представникам правничої спільноти: і юристам-практикам, і науковцям. На цьому вебсайті можна знайти актуальні новини на правову тематику, а також науково-практичні публікації та аналітичні статті, авторами яких є судді й співробітники ВС. Другий ІТ-продукт – це База правових позицій – інноваційний інструмент, який оптимізує пошук релевантної практики ВС та ЄСПЛ і дає користувачеві змогу зорієнтуватися в актуальних правових позиціях.

ні джерела, чинне національне законодавство, сучасну практику ЄСПЛ, ВС.

Студентам рекомендовано скласти короткий конспект з теоретичних питань і обов'язково виконувати практичні завдання письмово в окремому зошиті (чи окремим файлом в електронному варіанті), який періодично перевіряє викладач, що проводить заняття.

Готуючись до практичного заняття, необхідно звернутися до рекомендованої літератури, докладно проаналізувати відповідні статті чинного кримінального процесуального законодавства, судову практику. З багатьох теоретичних питань в юридичній літературі висловлені різні думки, студент може дотримуватись будь-якої точки зору, але обов'язково повинен навести аргументи щодо своєї власної позиції, викласти свої заперечення, сумніви щодо правильності іншої думки. Наявність власної аргументованої позиції студента заохочується високою оцінкою.

Практичне завдання являє собою **письмове розв'язання задач** (кейсів), яке повинно бути у формі чіткої та обґрунтованої відповіді на зазначені питання, містити аналіз конкретних норм чинного законодавства. Якщо у завданні (як теоретичному, так і практичному) є питання щодо яких є сформульована судова практика, то необхідно зробити відповідне посилання на конкретне рішення ЄСПЛ, ВС, КСУ. Письмове вирішення задачі потребує, перш за все, з'ясування та викладення юридичної сутності проблеми (ситуації) зазначеної у завданні, яку необхідно записати у зошиті, а також докладно, аргументовано, з посиланням на відповідні норми законодавства, запропонувати конкретне рішення.

Вирішуючи практичні завдання, рекомендовано скласти проекти процесуальних рішень (або окремої їх частини).

Крім того, рекомендовано підготувати тези за однієї з тем дисципліни.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Відповідно до Закону України «Про освіту» академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

Основні засади дотримання академічної доброчесності в НУ «ОЮА» визначено у Положенні про дотримання академічної доброчесності в НУ «ОЮА». URL: <https://www.onua.edu.ua/ua/doc-education-ukr/4519-polozhennya-pro-dotrimannya-akademichnoji-dobrochesnosti-v-nu-ouua>

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ (РЕКОМЕНДАЦІЇ)

ЗАНЯТТЯ 1

ТЕМА 1.

Поняття теорії доказів у кримінальному провадженні та доказового права. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні

ТЕМА 2.

Предмет доказування у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та завдання кримінального провадження. Доказування як основа кримінальної процесуальної діяльності.

2. Теорія доказів як розділ науки кримінального процесуального права. Предмет теорії доказів у кримінальному провадженні.

3. Доказове право як підгалузь кримінального процесуального права. Поняття, зміст та значення доказового права. Джерела сучасного доказового права. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практика ЄСПЛ як джерела доказового права у кримінальному провадженні України.

4. Теорія пізнання як основа теорії доказів і доказового права. Доказування як різновид процесу пізнання. Особливості пізнання в кримінальному судочинстві.

5. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні. Доказування як діяльність із збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для

кримінального провадження (ч. 2 ст. 91 КПК). Доказування як обґрунтування власної позиції з метою переконати у необхідності прийняття певного рішення.

6. Поняття та структура предмету доказування у кримінальному провадженні.

Рекомендовані джерела

Аленін Ю.П., Лукашкіна Т.В. Кримінальне судочинство як сфера захисту публічних та приватних інтересів. *Юридичний вісник*. 2011. № 4. С. 68–73.

Лукашкіна Т.В., Гуртієва Л.М. До питання про предмет доказування в кримінальному провадженні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). НУ «ОЮА». Одеса, 2023. С. 296–300.

Пушкар П.В. Вплив Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського Суду з прав людини на формування завдань сучасного кримінального судочинства. *Практика Європейського суду з прав людини в діяльності органів прокуратури і суду: виклики та перспективи*: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (13 червня 2018 р.). Київ: Національна академія прокуратури України, 2018. С. 145–149.

ЗАВДАННЯ

№ 1. Встановіть відповідність між вказаним поняттям та його змістовною характеристикою:

1.Кримінальне провадження	А) частина кримінального процесуального права, його підгалузь, до якої можна віднести норми, що визначають предмет доказування, поняття та джерела доказів, способи збирання та перевірки доказів, правила оцінки доказів, а також розкривають зміст процесуальних джерел доказів.
----------------------------------	---

2. Теорія доказів у кримінальному провадженні	В) діяльність, яка полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження
3. Доказове право	С) досудове розслідування і судове провадження, процесуальні дії у зв'язку із вчиненням діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність
4. Процес доказування	Д) розділ науки кримінального процесуального права; являє собою систему наукових положень (знань, концепцій) про: доказове право; практичну діяльність суб'єктів кримінального провадження щодо доказування; історію розвитку інститутів та норм, що регулюють діяльність із доказування; норми доказового права та практику їх застосування в інших державах
	Е) сукупність обставин (обставин та фактів), передбачених кримінальним процесуальним законодавством, які необхідно встановити для правильного вирішення кримінального провадження

ANSWER: 1- __, 2- __, 3- ____, 4- ____

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 2. Слідчий здійснює досудове розслідування за фактом ДТП з участю водія Необережного, який знаходився за кермом авто «Toyota – Corolla», і провів такі процесуальні дії:

1) огляд місця події, склав відповідний протокол, здійснив відеофіксацію; з протоколу та доданих до нього матеріалів вбачається, що наїзд на пішохода було здійснено на проїжджій частині на середині кварталу (за 40 метрів до пішохідного переходу), зафіксовано наявність гальмового шляху (8 м) та ін.

2) допит як свідка водія авто «Toyota – Corolla», Необережного, який здійснив наїзд на пішохода; свідок пояснив, що він ру-

хався зі швидкістю 50 км на годину, він бачив, що на перехрес-ті вулиць, в напрямку якого він рухався, переключився сигнал світлофору, для нього горіло зелене світло; несподівано для нього вулицю став перебігати літній чоловік, він почав гальмувати, але запобігти наїзду вже було неможливо; після наїзду він зупинився, викликав поліцію та машину швидкої допомоги;

3) допит як свідка Строкового, який пояснив, що він на своїй автомашині рухався за автом Необережного, бачив, як літній чоловік почав перебігати проїжджу частину, водій загальмував, але правою частиною свого авта зачепив пішохода.

Чи можна діяльність слідчого на даному етапі визначити як доказування?

Охарактеризуйте цю діяльність слідчого, з якою метою здійснюється така діяльність?

№ 3. Здійснюється досудове розслідування, Угрюмову повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК (порушення правил безпеки дорожнього руху особою, яка керувала транспортним засобом, внаслідок якого завдано смерть потерпілому).

Прокурор звернувся до слідчого судді з клопотанням про обрання до підозрюваного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Під час розгляду клопотання прокурор послався на те, що підозра відносно Угрюмова обґрунтована, подав копії протоколів допиту свідків, які були очевидцями наїзду на потерпілого, бачили, що з місця водія після наїзду вийшов саме підозрюваний. Крім того, свідки стверджували, що на них впливали друзі підозрюваного, просили змінити показання, казати, що вони не бачили, хто знаходився за кермом авта під час наїзду.

Захисник підозрюваного просив не обирати до підозрюваного запобіжний захід або обрати особисте зобов'язання; послався на те, що підозра не обґрунтована, за кермом авта в момент наїзду

знаходився не підозрюваний, а його випадковий знайомий, з яким підозрюваний познайомився в ресторані і який підвозив підозрюваного додому, оскільки підозрюваний був нетверезий. Друзі підозрюваного не впливали на свідків-очевидців, а просили пригадати обставини події, які вони спостерігали з досить великої відстані.

Чи можна діяльність прокурора та захисника розглядати як процес доказування?

Охарактеризуйте таку діяльність, що є метою цієї діяльності?

№ 4. Слідчий проводить досудове розслідування щодо Цвірка, якому повідомлено про підозру у вчиненні хуліганства, пов'язаного з опором громадянам, які припиняли хуліганські дії (ч. 3 ст. 296 КК). Потерпілим в провадженні визнаний Мудров, якому Цвірко завдав легкі тілесні ушкодження. Допитаний як підозрюваний Цвірко пояснював, що його дії спровокував Мудров, який «лізе не в свої справи», він сварився з дружиною, вдарив її, втрутився Мудров, вимогав припинити сварку, якучують всі сусіди, не втримавшись, він вдарив і Мудрова, сусіди викликали поліцію. Під час проведення одночасного допиту підозрюваного та потерпілого (очної ставки) підозрюваний знов пояснював, що не було б ніякого кримінального провадження, якщо б не втрутився Мудров, далі сказав, що і Мудров, і його батьки, що мешкали в одному домі з ним багато років, теж любили всіх повчати, а самі брали хабарі, про це знає весь дім.

Потерпілий звернувся до слідчого з клопотанням про допит як свідків сусідів по дому, які мешкають в ньому багато років, і знають його та його батьків як людей порядних. Слідчий відмовив у клопотанні, пославшись на те, що всі обставини у провадженні з'ясовані. Потерпілий звернувся до слідчого судді зі скаргою на відмову слідчого у проведенні допиту свідків.

Надайте оцінку рішення слідчого про відмову у виклику та допиті свідків.

Чи входять обставини, для з'ясування яких потерпілий просив викликати свідків, до предмету доказування?

У чому полягає значення законодавчого закріплення обставин, які підлягають доказуванню?

№ 5. Слідчий поліції розслідує вбивство Юрченка. В ході розслідування як свідок був допитаний сусід Юрченка, квартира якого знаходиться на одній сходовій площадці. Цей свідок дав показання, що він чув, як приблизно у 20 годині хтось довго дзвонив та стукав у двері квартири Юрченка, потім він почув, як людина, яка дзвонила у квартиру, назвала себе, сказавши: «Відкривай, це я, Анатолій».

Слідчий має намір встановити всіх знайомих Юрченка, яких звуть Анатолій. Крім того, слідчий вважає за необхідне перевірити, чи міг свідок, перебуваючи у своїй квартирі, чути те, що говорять на сходовій площадці біля квартири Юрченка.

Чи входять до предмету доказування обставини, які має намір встановити слідчий?

ЗАНЯТТЯ 2

ТЕМА 2. Предмет доказування у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Зміст обставин, які складають кінцеву мету доказування у кримінальному провадженні.

2. Поняття та зміст доказових (проміжних) та допоміжних фактів у кримінальному провадженні.

3. Види кримінальних проваджень, в яких предмет доказування має особливості.

4. Особливості предмету доказування у провадженні щодо неповнолітніх. Предмет доказування у провадженні щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення та предмет доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.

5. Особливості предмету доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

6. Локальний предмет доказування, його значення для прийняття проміжних процесуальних рішень.

Рекомендовані джерела

Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29 листопада 1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211#Text

Рекомендації СМ/Rec(2008)11 Комітету міністрів Ради Європи державам – членам «Про європейські правила стосовно неповнолітніх правопорушників, щодо яких застосовуються санкції або заходи». URL: <https://pjp.eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282008%29+11+on+European+Rules+for+juvenile+offenders+subject+to+sanctions+or+measures.pdf>

Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру: постанова Пленуму Верховного Суду України № 2 від 15.05.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>

Про практику здійснення судами кримінального провадження щодо неповнолітніх: інформаційний лист ВССУ з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.01.2017 р. № 223–66/0/4–17. URL: https://zib.com.ua/ua/print/127476-list_vssu_vid_16012017_223-6604_17_pro_praktiku_zdiysnennya_.html

Постанова ККС ВС 12.04. 2018 р. у справа № 198/8/17 (провадження № 51–609 км 17). URL <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73438119> (Примусові заходи виховного характеру застосовуються <...>, і якщо під час постановлення ухвали про застосування таких заходів особа ще була неповнолітньою)

Постанова ККС ВС від 20.10.2020 р. у справі № 221/6664/19 (провадження № 51–4019км20) URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92363930> (Застосування конкретного виду примусових заходів медичного характеру залежить від сукупності трьох критеріїв: медичного (характер і тяжкість захворювання), юридичного (тяжкість вчиненого діяння) та соціального (ступінь небезпечності психічно хворого для себе чи інших осіб). Ступінь небезпечності психічно хворого містить оцінку суспільної безпеки вчиненого діяння, характеру вчиненого, можливих або тих, що настали, суспільно небезпечних наслідків та інших подібних обставин; психічного стану особи на момент розгляду справи судом і небезпечності цього хворого для оточуючих, що випливає з характеру захворювання).

Постанова ОП ККС ВС від 16.01.2023 у справі № 761/37225/20 URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/108526617> (Під час розгляду кримінального провадження про застосування примусових заходів медичного характеру кримінально-правова оцінка суспільно небезпечного діяння, вчиненого в стані неосудності, повинна ґрунтуватися лише на відомостях, які характеризують суспільну безпеку вчинених дій. Водночас суд повинен виходити з об'єкта посягання та об'єктивної сторони вчиненого діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК, з урахуванням усіх фактичних обставин і зовнішнього прояву дій особи з огляду на те, що встановлення будь-якої форми вини в діях неосудної особи об'єктивно є неможливим. Юридична оцінка та-

кого діяння за наявності до того підстав може здійснюватися із застосуванням ст. 15 КК)

Аленін Ю. П., Лукашкіна Т. В. Локальний предмет доказування в кримінальному процесі. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 4. С. 222–228.

Лукашкіна Т. В. Предмет доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 315–319.

Лукашкіна Т. В. Деякі проблеми визначення підстав для зупинення досудового розслідування в кримінальному провадженні України. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування*: колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Аленіна; відпов. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 702–729.

Лукашкіна Т. В., Гуртієва Л. М. До питання про предмет доказування в кримінальному провадженні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.). НУ «ОЮА». Одеса, 2023. С. 296–300.

Лукашкіна Т. В., Гуртієва Л. М. Деякі проблемні питання законодавчого регулювання кримінального провадження щодо неповнолітніх (в світлі дії принципу правової визначеності). *Науковий вісник МГУ. Серія «Юриспруденція»*. № 37. 2019. С. 134–138.

ЗАВДАННЯ

№ 1. Встановіть відповідність між вказаним поняттям та його змістовною характеристикою:

1. Предмет доказування	А) обставини, за допомогою яких можна встановити достовірність наявних доказів або відшукати додаткові докази
2. Проміжні (доказові) факти	В) діяльність, яка полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження
3. Допоміжні факти у кримінальному судочинстві	С) обставини, які необхідно доказати на певному етапі кримінального провадження для того, щоб з їхньою допомогою можна було б дійти висновку про наявність або відсутність фактичних обставин, які є кінцевою метою доказування
4. Процес доказування	Д) розділ науки кримінального процесуального права; являє собою систему наукових положень (знань, концепцій) про: доказове право; практичну діяльність суб'єктів кримінального провадження щодо доказування; історію розвитку інститутів та норм, що регулюють діяльність із доказування; норми доказового права та практику їх застосування в інших державах
	Е) сукупність обставин (обставин та фактів), передбачених кримінальним процесуальним законодавством, які необхідно встановити для правильного вирішення кримінального провадження

ANSWER: 1- __, 2- __, 3- ____, 4- ____

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 2. До поліції звернулась Кримова з заявою про заподіяння її рідній сестрі, Тарановій, тяжких тілесних ушкоджень чоловіком, Тарановим, який безпідставно її ревнував. Заяву було вне-

сено до ЄРДР, і слідчий почав досудове розслідування. Таранова за її згодою була визнана потерпілою. Слідчий допитав як свідків Кримву, а також сусідів Таранових – Кліменко, Возного, Федорову, батьків Таранової, Кримвих. Потерпіла знаходилась в лікарні в тяжкому стані, тому слідчий звернувся з клопотанням про її допит слідчим суддею. Такий допит був проведений з дотриманням правил, передбачених ст. 225 КПК. Оскільки на момент проведення допиту місце знаходження Таранова (чоловіка потерпілої) було невідоме, він участі в допиті не брав. На допиті потерпіла стверджувала, що чоловік неодноразово її бив, погрожував, що вб'є її. Слідчий призначив судово-медичну експертизу і одержав висновок, з якого вбачається, що Тарановій були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження. Згодом Таранов повернувся до міста і за викликом слідчого з'явився на допит. Таранову було повідомлено про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК, і допитано як підозрюваного. На допиті Таранов пояснював, що він заподіяв тілесні ушкодження дружині в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок тяжкої образи з боку потерпілої, раніше між ними виникали конфлікти, але він її не бив і вбивством не погрожував. Допит був проведений з участю захисника, призначеного за клопотанням підозрюваного.

Визначте, які саме обставини повинен встановити (доказати) слідчий (прокурор) під час досудового розслідування.

№ 3. На досудовому слідстві до кримінальної відповідальності за вчинення чотирьох квартирних крадіжок за ч. 3 ст. 185 КК притягнуто: Кленовського (19 років), Ногаєва (20 років), Рябка (17 років). Слідчий зібрав необхідні докази, за наявності яких ним встановлені такі обставини:

– час вчинення всіх крадіжок (рік, місяць, число, досить точний час);

– місце вчинення злочинів (адреси всіх квартир, де були вчинені крадіжки);

– спосіб вчинення злочинів (Рябко влазив до квартири, розташованої на першому поверсі, через вікно або кватирку, через вікно передавав співучасникам найбільш коштовні речі, які знаходив в квартирі, після чого все троє швидко уходили);

– участь в усіх чотирьох крадіжках всіх підозрюваних, конкретні дії, що вчиняв кожний з них, наявність прямого умислу на вчинення злочинів та корисливі мотиви;

– вид та розмір шкоди, завданої кожному з потерпілих (речі, які були викрадені у кожного з потерпілих, їх вартість), а також розмір процесуальних витрат;

– анкетні дані кожного з підозрюваних (число, місяць, рік народження, місце народження, громадянство, місце проживання, де працюють або навчаються);

– обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання (неповноліття Рябка, важкий матеріальний стан в сім'ї Кленовського, попередню судимість Ногаєва);

– відсутність підстав для звільнення від кримінальної відповідальності.

Чи всі обставини, які складають предмет доказування, встановлені в провадженні?

№ 4. Слідчий проводить досудове розслідування щодо Грабового, якому повідомлено про підозру у вчиненні дій, передбачених ч. 4 ст. 296 КК (хуліганство, вчинене із застосуванням вогнепальної зброї) та ч. 1 ст. 263 КК (носіння та зберігання вогнепальної зброї). Ухвалою слідчого судді до Грабового було обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту. Обираючи такий запобіжний захід слідчий суддя врахував наявність у підозрюваного постійного місця проживання, навчання його у вищому навчальному закладі. Грабовий проживає з батьками, які були заслухані під час розгляду

клопотання про застосування запобіжного заходу, і запевняли, що вони контролюватимуть виконання їх сином покладених на нього обов'язків. Зважаючи на деякі проявлення неадекватної поведінки підозрюваного, на досудовому розслідуванні було призначено психіатричну експертизу для встановлення психічного стану підозрюваного. З висновку експертів вбачається, що Грабовий в момент вчинення злочинних дій міг усвідомлювати свої дії та керувати ними, а після вчинення цих дій у нього виник розлад психічної діяльності, в зв'язку з яким на момент проведення експертизи Грабовий позбавлений можливості усвідомлювати свої дії та керувати ними. Експерти вважають, що до Грабового слід застосувати примусові заходи медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з наданням психіатричної допомоги із звичайним наглядом.

Відповідно до ч. 2 ст. 503 КПК слідчий своєю постановою змінив порядок досудового провадження і в подальшому здійснював його за правилами, передбаченими главою 39 КПК. Після закінчення досудового розслідування слідчий склав клопотання про застосування до Грабового примусових заходів медичного характеру, яке було затверджено прокурором та направлено до суду.

Які обставини (предмет доказування) повинен був встановити (доказати) слідчий під час досудового розслідування у зазначеному провадженні?

Які обставини (предмет доказування) повинен буде встановити (доказати) суд, розглядаючи клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру до Грабового?

№ 5. Слідчий здійснював досудове розслідування за фактом вчинення грабежу (ч. 1 ст. 186 КК) і зібрав докази, за наявності яких дійшов висновку, що суспільно небезпечне діяння вчинив Шендеров, якому на момент вчинення такого діяння ще не виповнилося 14 років. Крім того, було встановлено, що Шендеров раніше вчинив й інше діяння, щодо якого здійснюється розслідування

– умисне знищення чужого майна, що заподіяло шкоду у великих розмірах (ч. 1 ст. 194 КК). Шендеров виріс у неблагополучній родині, його батько відбуває покарання за тяжкий злочин, мати зловживає спиртними напоями, вихованням сина не займається, сам підліток схильний до «мандрів», часто не ночує вдома.

Слідчий звернувся до слідчого судді з клопотанням (погодженим з прокурором) про поміщення Шендерова до приймальника-розподільника строком на 30 діб до завершення розслідування щодо застосування до Шендерова примусових заходів виховного характеру.

Які обставини необхідно буде встановити під час розгляду такого клопотання?

№ 6. До поліції звернулась Мосина з заявою про заподіяння їй тілесних ушкоджень за таких обставин. 12 березня десь о 22 годині вона поверталась додому, до неї підбіг чоловік, який вдарив її по голові і став виривати з її рук сумку. Мосина чинила опір, кликала на допомогу, чоловік наносив їй побої, а почувши, як на допомогу Мосиній побігли сусіди, кинув сумку і швидко побіг від місця події. Мосина стверджувала, що, як їй здалося, напад вчинив Чупренко, який мешкає в одному будинку з нею і страждає на психічне захворювання, в періоди загострення захворювання йому здається, що Мосина за ним слідкує, має намір його вбити пістолетом, який носить в сумці.

Заяву було внесено до ЄРДР, слідчий, який здійснював провадження, викликав та допитав як свідка рідну сестру Чупренка, яка пояснила, що вона мешкає в одній квартирі з братом, брат хворий на шизофренію, на початку березня вона відчула, що захворювання загострюється і 13 березня він був поміщений до закладу з наданням психіатричної допомоги; як їй здається, 12 березня ввечері брат з квартири не виходив.

Які обставини (предмет доказування) необхідно встановити в даному провадженні під час досудового розслідування?

ЗАНЯТТЯ 3

ТЕМА 3. Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Поняття доказів у кримінальному провадженні.
2. Поняття та характеристика належності доказів у кримінальному провадженні. Зв'язок належності доказів з предметом доказування.
3. Поняття та характеристика допустимості доказів у кримінальному провадженні. Критерії (умови) допустимості доказів у контексті практики ЄСПЛ та ВС.
4. Належний (законний) суб'єкт збирання доказів як умова їх допустимості.
5. Належне (законне) джерело як умова допустимості доказів.
6. Належний (законний) спосіб та порядок збирання доказів як умова їх допустимості.
7. Належний (законний) порядок фіксації доказів як умова їх допустимості.

Рекомендовані джерела

Рішення ЄСПЛ від 16.04.2019 р. у справі «Алахвердян проти України» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_e26#Text (про «незалежне джерело»)

Рішення ЄСПЛ від 18.01.1978 р. у справі «Ірландія проти Сполученого Королівства». URL: <http://www.worldlii.org/eu/cases/ECHR/1978/1.html>.

Рішення ЄСПЛ від 12.07.1988 р. у справі «Шенк проти Швейцарії» (Schenk v. Switzerland), заява № 10862/84. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (у § § 45–46 зазначено, що допустимість доказів є прерогативою національного права і саме національні суди повноважні оцінювати надані їм докази, а порядок збирання доказів,

передбачений національним правом, має відповідати основним правам, визнаним Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 р)

Рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 р. (остаточне 21/07/2011) у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine), заява № 42310/04. URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461476/246147.htm> (серед іншого, *про критерії визначення поганих видів поведження*. Зокрема, у § 286 зазначено, що погане поведження підпадатиме під дію ст. 3 Конвенції лише у разі досягнення певного мінімального рівня жорстокості).

Постанова ККС ВС від 20.12.2018 р. у справі № 127/20407/15-к (провадження № 51–4213 км 18). URL: https://protocol.ua/ru/postanova_kks_vp_vid_20_12_2018_roku_u_spravі_127_20407_15_k/ (*їдеться про докази саме як про відомості*).

Постанова ОП ККС ВС від 22.02.2021 р. у справі № 754/7061/15 (провадження № 51–4584км018). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/95139651> (*про критерії допустимості доказів у кримінальному провадженні*).

Постанова ККС ВС від 30.09.2020 р. у справі № 563/1118/16-к (провадження № 51–1078км20). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91998609> (*Здійснення досудового розслідування неуповноваженими на те особами (органами) (Службою безпеки України щодо злочину, підслідного Національній поліції України) визнається істотним порушенням прав людини і основоположних свобод та має наслідком визнання отриманих доказів недопустимими (ст. 87 КПК)*).

Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51–1609км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312> (*показання є самостійним процесуальним дже-*

релом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту)

Постанова ВП ВС від 09.09.2020 р. у справі № 1–27/10 (провадження № 13–22зв020). URL: https://zakon.cc/court/document/read/91572019_069a442d (*Позиція ВП ВС стосовно виключень з доктрини заборони використання «плодів отруєного дерева»*)

Постанова ККС ВС від 10.02.2021 р. у справі № 233/4604/17 (провадження № 51–3063км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94873929> (*Для доведення допустимості результатів НСПД мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення*)

Постанова ОП ККС ВС від 06.12.2021 р. у справі № 663/820/15-к (провадження № 51–2075 кмо20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829915> (*оперативні підрозділи, навіть за дорученням слідчого, не можуть самостійно проводити обшук житла чи іншого володіння особи*)

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид.наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 75 с. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/208330-viznannya-dokaziv-nedopustimimi-oglyad-praktiki-vs>

Лукашкіна Т. В. Докази у кримінальному провадженні. *Актуальні питання кримінального права, кримінального процесу та криміналістики (на вшанування пам'яті Ганса Гросса)*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 29 січня 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. С. 144–146.

Лукашкіна Т.В. Належне джерело як один з критеріїв допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листоп. 2016 р.). Івано-Франківськ. 2016. С. 126–129.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Килимчук був притягнений до кримінальної відповідальності за вчинення умисного вбивства своєї дружини за ч. 1 ст. 115 КК. На досудовому розслідуванні Килимчук себе винним не визнавав. Слідчий вважав, що ним зібрані достатні докази для направлення провадження до суду з обвинувальним актом. У судовому засіданні після оголошення прокурором короткого викладу обвинувального акту головуючий відповідно до ст. 348 КПК встановив особу обвинуваченого, роз'яснив йому суть обвинувачення, запитав, чи зрозуміле йому обвинувачення, чи визнає він себе винним, чи бажає давати показання суду. Обвинувачений відповів, що обвинувачення йому зрозуміле, винним він себе визнає, а показання давати відмовляється, оскільки не хоче «ворушити минуле». У судовому засіданні були досліджені надані сторонами докази, проведені судові дебати. Від участі в дебатах обвинувачений відмовився, а в останньому слові заявив, що він визнає себе винним і довіряє суду вирішити свою долю. Суд ухвалив обвинувальний вирок, в мотивувальній частині якого сформулював обвинувачення, яке визнав доведеним, і як на один з доказів послався на визнання обвинуваченим своєї вини.

Чи обґрунтоване таке посилання? Що є доказом в кримінальному провадженні?

№ 2. В судовому засіданні розглядається кримінальне провадження, у якому Лукин обвинувачується в порушенні правил безпеки дорожнього руху (ч. 2 ст. 286 КК). Обвинувачений як на досудовому, так і в судовому слідстві винним себе не визнавав і пояснював, що наїзд на потерпілого стався з вини останнього. Як стверджував обвинувачений, потерпілий раптово вийшов на проїжджу частину дороги і намагався пройти на червоний сигнал світлофора, причому, вийшов він на такій відстані від машини, якою керував обвинувачений, що запобігти наїзду на потерпілого не було технічної можливості. У своєму останньому слові обвинувачений просив суд про поблажливість і заявив, що винним себе визнає і кається у вчиненому, а також коротко розповів про подію, вказавши, що він на машині почав рух через пішохідний перехід, не дочекавшись зеленого сигналу світлофора, вважав, що ніхто переходити проїжджу частину більше не буде.

Чи може суд посилатися на відомості, які повідомив обвинувачений в останньому слові, як на один з доказів в кримінальному провадженні?

Що міг вдіяти суд, якщо б вважав за необхідне більш детально з'ясувати ті обставини, про які повідомив обвинувачений?

№ 3. Слідчий здійснює досудове провадження за фактом вбивства Гаджієва Адама. Потерпілим у провадженні визнаний рідний брат загиблого, Гаджієв Керім, який на допиті розповів про таке. Загиблий Адам Гаджієв – його рідний брат. За декілька місяців до вбивства він звільнився з місць позбавлення волі, де відбував покарання за незаконне виготовлення наркотичних речовин, і оселився у квартирі, яка належала їх батькам. Невдовзі після звільнення Адам познайомився з дівчиною, Катериною, вони стали зустрічатися. Про це дізнався батько Катерини, Семенюк, він категорично був проти таких зустрічей, вважав, що Адам наркоман, був засуджений і може негативно впливати на Катерину, яка

навчається в університеті. Семенюк приходив до них, вимагав від Адама, щоб він залишив його доньку, більше з нею не зустрічався, не телефонував їй, а коли Адам не погоджувався, погрожував йому, казав, що «він піде на все, щоб врятувати доньку». 15 квітня десь о 18 години Керім повертався з роботи, підходив до свого будинку і побачив, як з під'їзду вибіг чоловік дуже схожий на Семенюка. Керім майже переконаний, що це був саме Семенюк. Коли він зайшов до квартири, двері до якої виявились відчиненими, то побачив Адама, який мав ножові поранення і був непритомний. Керім викликав машину швидкої допомоги та поліцію. Лікарі констатували смерть Гаджієва Адама.

Слідчий викликав Семенюка та допитав його як свідка. Семенюк пояснив, що він дійсно знає Гаджієва Адама, був проти зустрічей доньки з Адамом, приходив до Керімових та висловлював погрози, але не мав наміру реально заподіяти будь-яку шкоду Адаму. В останній час його донька сама вирішила більше не зустрічатись з Адамом, отже, у нього не було наміру якось впливати на Адама. 15 квітня зранку він зі своїм приятелем, Усенком поїхав на автомашині Усенка на рибалку, де вони перебували до вечора, у місто повернулись о 21 годині. Семенюк також повідомив, що він через своїх знайомих наводив довідки про Гаджієвих, і йому стало відомо, що Керім був дуже незадоволений тим, що Адам оселився в квартирі, яка залишилась їм від батьків, Адам не працював, гроші йому давав Керім. Слідчий викликав та допитав як свідка Усенка, той підтвердив показання Семенюка про те, що вони 15 квітня разом їздили на рибалку, де були з ранку до вечора. Всі допити були проведені відповідно до вимог кримінального процесуального кодексу.

Чи можна вважати доказами на досудовому слідстві відомості, які були повідомлені на допитах потерпілим та свідками?

Чи можна буде їх використати як докази в судовому розгляді?

Як слід буде вирішити питання про використання в суді показань підозрюваних, потерпілих, свідків, одержаних на досудовому розслідуванні на допиті, який проводив слідчий (прокурор) в разі введення в Україні воєнного стану?

№ 4. 20 липня 2021 року Редик Руслан був затриманий за підозрою у вчиненні шахрайства (ч. 1 ст. 190 КК). Оскільки він сказав, що йому тільки 15 років, були викликані його батьки, які заявили, що їх сину ще не виповнилося 16 років, він народився 10 серпня 2005 року, але документів про реєстрацію його народження вони не надали, пояснили, що вони ромської національності і сина не реєстрували у державних органах реєстрації актів громадянського стану. Батько Руслана, Редик Володимир мав паспорт, на підставі якого слідчий встановив його особистість. На запит слідчого до архіву органів РАГСу була отримана відповідь, що актового запису про народження Редика Руслана Володимировича немає. Родичі Редика Руслана підтверджували, що він народився 10 серпня 2005 року.

Чи можна вважати допустимим доказом для встановлення віку затриманого показання його родичів?

Що означає така умова допустимості доказів, як належне джерело?

№ 5. Здійснюється досудове розслідування, в якому Юхненко підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК (умисне легке тілесне ушкодження, що спричинило короточасний розлад здоров'я). Як одне з процесуальних джерел доказів у провадженні використовуються результати медичного освідчування потерпілого, таке освідчування було проведене до внесення відповідних даних до ЄРДР.

Чи можна визнати допустимими доказами відомості, які містяться в акті медичного освідчування?

ЗАНЯТТЯ 4

ТЕМА 3.

Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Допустимість доказів, одержаних в інших державах на підставі запиту (доручення, клопотання) про міжнародне співробітництво.

2. Проблеми допустимості (належності) доказів та відомостей, які стосуються особи підозрюваного, обвинуваченого.

3. Процесуальні порушення і допустимість доказів. Правило «плодів отруєного дерева». Асиметрія в оцінці допустимості доказів. Сутність та значення доктрини «неминучого виявлення». Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.

4. Процесуальний порядок визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні.

5. Класифікація доказів у кримінальному провадженні. Підстави та значення поділу доказів на:

- а) первинні та похідні;
- б) обвинувальні та виправдувальні;
- в) прямі та непрямі докази. Особливості доказування за допомогою непрямих обвинувальних доказів (улік);
- г) особисті та речові докази;
- д) докази досудового провадження та судові докази;
- е) докази зі сторони обвинувачення та докази зі сторони захисту.

6. Поділ доказів за процесуальними джерелами. Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків.

Рекомендовані джерела

Постанова ККС ВС від 30.09.2020 р. у справі № 563/1118/16-к (провадження № 51–1078км20). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/91998609> (Здійснення досудового розслідування неуповноваженими на те особами (органами) (Службою безпеки України щодо злочину, підслідного Національній поліції України) визнається істотним порушенням прав людини і основоположних свобод та має наслідком визнання отриманих доказів недопустимими (ст. 87 КПК)

Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51–1609км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312> (показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту)

Постанова ВП ВС від 09.09.2020 р. у справі № 1–27/10 (провадження № 13–22зво20). URL: https://zakon.cc/court/document/read/91572019_069a442d (Позиція ВП ВС стосовно виключень з доктрини заборони використання «плодів отруєного дерева»)

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо визнання доказів недопустимими. Рішення, внесені до ЄДРСР, за період з 2018 року по червень 2021 року / упоряд. заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук В. В. Щепоткіна, правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 75 с. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/208330-viznannya-dokaziv-nedopustimimi-oglyad-praktiki-vs>

Аркуша Л. І., Загородній І. В., Стародубов С. В. Визнання доказів отриманих внаслідок проведення обшуку недопустимими: аналіз судової практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 417–421.

Вапнярчук В. В. Щодо реалізації окремих концепцій недопустимості доказів у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві та судовій практиці. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 2. С. 194–205.

Зуєв В. В. Оцінка та використання доказів, отриманих під час надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2019. Вип. 38. С. 182–196.

Ковальчук С. О. Використання похідних речових доказів у кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 травня 2015 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2015. С. 327–329.

Шило О. Г., Бабаєва О. В., Меркулов М. О. Доктрина неминучого виявлення в рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Светіна проти Словенії»: генеза та практика застосування. *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. / редкол.: В. І. Борисов та ін. Харків: Право, 2019. Вип. 38. С. 58–74.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Крамська звернулася з заявою про вчинення щодо неї замаху на зґвалтування, заяву було внесено до ЄРДР і розпочате досудове слідство. Згодом під час замаху на зґвалтування був затриманий гр. Д. Його слідчий пред'явив для впізнання потерпілій. Потерпіла заявила, що серед осіб, які були їй пред'явлені для впізнання, немає того, хто на неї напав. Незважаючи на такі результати даної слідчої (розшукової) дії, слідчий вважав, що у нього є достатні докази для направлення провадження до суду з обви-

нувальним актом щодо підозрюваного Д. і за епізодом замаху на згвалтування Крамської.

В судовому засіданні захисник наполягав на наданні суду протоколу пред'явлення для впізнання, маючи намір послатися на відомості, які містяться в протоколі, як на доказ, що спростовує обвинувачення. Прокурор відмовився надати суду протокол пред'явлення для впізнання, зазначивши, що з вини слідчого, що проводив досудове розслідування, під час проведення даної слідчої (розшукової) дії не були запрошені поняті (безперервний відеозапис не був проведений). На думку прокурора, дані, одержані з таким порушенням, є недопустимими. Захисник звернувся з клопотанням, в якому пропонував зобов'язати прокурора надати суду зазначений протокол.

Як слід вирішити таке клопотання?

Чи має право захисник посилатися на відомості, зафіксовані у зазначеному протоколі, як на докази?

№ 2. Янчук притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 262 КК (розбій з метою викрадення вогнепальної зброї). Як джерела доказів, надані стороною обвинувачення, у провадженні були: протокол обшуку, проведеного в будинку обвинуваченого (під час обшуку було виявлено та вилучено три пістолети ТТ); висновок експерта про те, що вилучена зброя придатна до стрільби; висновок експерта про те, що відбитки пальців, виявлені на одному з пістолетів, належать Янчуку.

У судовому засіданні захисник просив виключити з числа джерел доказів протокол обшуку на тій підставі, що як поняті при обшуку брали участь працівники поліції.

Охарактеризуйте процесуальний порядок обшуку.

Поясніть, яка мета процесуального порядку (процесуальною форми) проведення слідчих (розшукових) дій, які наслідки порушення процесуальної форми проведення таких дій.

Яке рішення і в який момент судового розгляду може прийняти суд?

Чи можливо використати як джерела доказів висновки експерта?

Які особливості порядку проведення обшуку під час оголошення в країні воєнного стану?

№ 3. В суді розглядається кримінальне провадження щодо Крисюка, який неодноразово раніше був засуджений за квартирні крадіжки, і в даному провадженні обвинувачується у вчиненні крадіжки, поєднаної з проникненням в житло (ч. 3 ст. 185 КК). Як свідок в суді був допитаний Супрунов, який пояснив, що бачив, як Крисюк заходив до оселі потерпілого, а потім вийшов з неї з великим пакунком. Крисюк себе винним не визнавав, стверджував, що знайдені у нього під час обшуку золоті прикраси (каблучку та ланцюжок) він виграв у карти в Супрунова. Крім того, Крисюк заявив, що Супрунов теж був раніше засуджений за квартирні крадіжки.

Прокурор висловив думку щодо можливості використання даних про попередні судимості Крисюка як доказу вчинення ним і тієї крадіжки, за яку його притягнуто до відповідальності в даному провадженні, звернувши увагу на те, що і раніше обвинувачений проникав до квартир, в яких вчиняв крадіжки, шляхом використання відмички. В даному провадженні йдеться про такий самий спосіб проникнення до житла потерпілого. Обґрунтовуючи свою позицію щодо можливості використання даних про попередні судимості обвинуваченого як доказ у вчиненні ним злочину, в якому він обвинувачується у даному провадженні, прокурор послався на п. 4 ч. 2 ст. 88 КПК.

Дайте оцінку аргументам прокурора.

Чи можна використати дані про минулі судимості обвинуваченого як доказ його вини у вчиненні нового злочину за умови, що

обвинувачений використав дані про судимості свідка для дискредитації останнього?

№ 4. Слідчий здійснює досудове розслідування за фактом вбивства Адамяна. Слідчий допитав свідків, які дали такі показання:

– лікар машини швидкої допомоги пояснив, що коли він віз до лікарні тяжко пораненого Адамяна, той перебував у свідомості, і розповідав, що поранення йому спричинив його знайомий Оробелян, якому він заборгував значну суму;

– сусід Адамяна повідомив, що він чув, як Оробелян погрожував Адамяну і наполягав на поверненні якогось боргу;

– мати Оробеляна стверджувала, що її син в день, коли Адамяна було поранено, знаходився в іншому місті, куди він їздив до родичів.

Класифікуйте одержані докази.

№ 5. Крамаренко з тяжкими пораненнями був доставлений машиною швидкої допомоги до міської лікарні, де під час операції помер. За даним фактом слідчий проводить досудове розслідування, він допитав як свідка лікаря Медведєва, який чергував в лікарні, коли туди був доставлений Крамаренко. Медведєв дав такі показання: коли він приймав Крамаренка, той був непритомний. Лікар машини швидкої допомоги, який привіз пораненого, Мороз, знайомий Медведєва (вони разом вчилися в медичному університеті), розповів, що машину швидкої допомоги викликали невідомі особи до ресторану «Південь», де знаходився поранений Крамаренко, який на той момент ще був притомний та просив врятувати його. Крамаренко також казав, що поранення йому заподіяв його товариш, син власника ресторану, з яким вони посварилися.

Слідчий викликав та допитав як свідка лікаря Мороза, який стверджував, що поранений Крамаренко був непритомний на момент, коли він його забрав до лікарні, і нічого йому не казав.

На запитання слідчого Мороз пояснив, що він нічого не казав Медведєву про доставленого ним Крамаренка.

Чи може слідчий використати як докази на досудовому розслідуванні показання Медведєва?

Чи можна буде викликати до суду як свідка Медведєва і по-слатися на його показання як на доказ (за умови, що він даватиме такі ж показання, як на досудовому розслідуванні)?

Які умови використання показань з чужих слів?

ЗАНЯТТЯ 5.

ТЕМА 4.

Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика. Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види процесу доказування у кримінальному провадженні. Класифікація суб'єктів процесу доказування.
2. Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика.
3. Способи збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення. Порядок фіксації ходу та результатів процесуальних дій зі збирання та перевірки доказів стороною обвинувачення.
4. Способи збирання та перевірки доказів стороною захисту.
5. Способи збирання та перевірки доказів потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження.
6. Характеристика слідчого судді як суб'єкта процесу доказування. Способи збирання та перевірки доказів слідчим суддею.
7. Характеристика суду як суб'єкта процесу доказування. Способи збирання та перевірки доказів судом першої інстанції на стадіях підготовчого судового провадження та судового розгляду.
8. Способи збирання та перевірки доказів судом в апеляційному порядку.

Рекомендовані джерела

Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: Лист Верховного Суду № 1/0/2–22 від 03.03.2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/aktual_pytan_kks/6777

Постанова ККС ВС від 23.06.2021 р. у справі № 234/8803/18 (провадження № 51–2241км21). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97926582> («виробування та отримання» у ч. 2 ст. 93 КПК передбачає повноваження використовувати як докази висновки ревізій і актів перевірок (як і будь-які інші документи), що існують незалежно від кримінального розслідування <...>. Отже, кримінальний процесуальний закон не встановлює отримання доказів шляхом надання дозволу на проведення позапланової перевірки ані слідчими суддями, ані прокурорами, слідчими – результати таких перевірок, призначених у межах розслідування кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді, є недопустимими доказами.)

Завтур В. А. Отримання фактичних даних від осіб, що постраждали від воєнних злочинів: міжнародні стандарти та перспективи їх імплементації в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.). 2023. С. 293–296.

Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України: *науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу Укра-*

їни. Електронне видання. Львів-Одеса, 2022. Станом на 25 березня 2022. 31 с. URL: <https://zib.com.ua/files/2022-komentar-rozdil-IX.pdf>

Гуртієва Л. М. Способи збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування (в аспекті реалізації окремих положень юридичної визначеності). *Нове українське право*. Випуск 6 (Спецвипуск). Том 1. 2022. С. 88–100.

Гуртієва Л. М. Способи збирання та перевірки доказів на стадії досудового розслідування. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Алєнін*. Одеса: Юридична література, 2013. С. 248–253.

Гуртієва Л. М. Засоби збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. № 4. С. 306–314.

Капліна О. В. Кримінальне процесуальне доказування та його суб'єкти: лекція. *Право України*. 2014. № 10. С. 136–147.

Компанець Є. Окремі аспекти розподілу обов'язку і тягара доказування в кримінальних провадженнях про порушення прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2022. № 4. С. 12–23.

Лукашкіна Т. В. Роль суду в доказуванні у кримінальному процесі (за проектом КПК). *Правове життя сучасної України: матер. міжнар. наук. конф. (Одеса, 20–21 квітня 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск В. М. Др'омін*. Одеса: Фенікс, 2012. С. 401–403.

Лукашкіна Т. В. Сторона захисту як суб'єкт доказування на досудовому розслідуванні. *Теоретичні аспекти організації досудового розслідування: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 грудня 2015 р.)*. Харків: ХНУВС, 2015. С. 262–265.

Лукашкіна Т. В. Участь сторони захисту в доказуванні на досудовому розслідуванні у кримінальному провадженні України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 187–193.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Слідчий здійснює досудове розслідування за фактом порушення правил дорожнього руху, внаслідок чого стався наїзд на пішохода, якому завдано тяжкі тілесні ушкодження (ч. 2 ст. 286 КК). Ця подія трапилась 22 серпня о 23 год. 35 хв. Як свідків слідчий допитав трьох очевидців, які момент наїзду не бачили, підбігли до потерпілого, коли той лежав на землі, а машина, що його збила, вже поїхала. Всі свідки назвали час, коли трапилась подія, щодо якої вони давали показання – 22 серпня приблизно 23 година 30–35 хвилин. Потерпілий знаходився у тяжкому стані, обставин наїзду не пам'ятав. Під час допиту один із свідків згадав, що на місці події раніше, ніж вони, опинився його знайомий, з яким він раніше працював на одному підприємстві, – Гаранько Сергій. Сергій намагався надати допомогу потерпілому, а потім пішов, оскільки погано почувався, вони ж троє дочекались приїзду поліції та машини Швидкої допомоги. Слідчий встановив особистість та адресу Гаранька та 2 серпня викликав його для допиту як свідка. Гаранько на допиті стверджував, що він бачив, як автомашиною «Toyota» було здійснено наїзд на потерпілого, він розгледів та запам'ятав дві останні цифри номеру автомашини – 87, відбулися ці події 23 серпня десь о 23 годині. Оскільки, як йому здалося, потерпілий не дуже постраждав, намагався підвестись, до потерпілого підбігли перехожі, які викликали поліцію та лікарів, то він пішов додому оскільки був нетверезий та погано почувався.

Чи здійснюється попередня перевірка та оцінка фактичних даних безпосередньо під час їх збирання?

Яким чином доцільно діяти слідчому, щоб перевірити показання свідка Гаранька?

Яким чином доцільно діяти слідчому, щоб з'ясувати причину протиріч в показаннях свідків щодо дня та часу події?

№ 2. Слідчий провадив досудове розслідування за фактом заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, внаслідок яких настала смерть потерпілого. Він допитав як свідка сусіда загиблого, Марінчука. Свідок розповів, що він бачив, як на потерпілого, коли той повертався додому десь о першій годині, напав молодик, якого він раніше бачив у потерпілого, нападник жорстоко бив потерпілого. Слідчий провів ще деякі слідчі (розшукові) дії, дійшов висновку про достатність доказів, що вказують на причетність до злочину Касимова та повідомив його про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 121 КК. Під час проведення пред'явлення для впізнання Марінчук впевнено впізнав Касимова як особу, яка напала на потерпілого. Касимов стверджував, що він дійсно зустрічався з потерпілим, який заборгував йому значну суму, наполягав на поверненні боргу, але він не наносив потерпілому тих ушкоджень, від яких останній помер. Слідчий вважав, що ним зібрані достатні докази, які викривають Касимова у вчиненні злочину, склав обвинувальний акт.

Під час судового розгляду був проведений допит свідка Марінчука, який пояснив, що він чув як потерпілий сварився з обвинуваченим, але не бачив, щоб обвинувачений наносив потерпілому побої. На запитання прокурора, чому він змінив показання, Марінчук пояснив, що він слідчому давав такі ж показання, він просто висловив припущення, що, оскільки Касимов сварився з потерпілим, то саме він, Касимов, і заподіяв потерпілому тілесні ушкодження, але сам він цього не бачив. Прокурор звернувся до суду з клопотанням про оголошення тих показань, які Марінчук давав на досудовому слідстві. Необхідність такого оголошення прокурор обґрунтував тим, що він має намір перевірити достовірність показань, які свідок дає в суді, з'ясувати причини істотної

зміни ним показань. Захисник заперечує проти задоволення клопотання, посилається на ч. 4 ст. 95 УПК, відповідно до якої суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них. Захисник вважає, що суд взагалі не може досліджувати показання, які свідок давав слідчому на досудовому слідстві.

Як слід вирішити клопотання прокурора? Чи здійснюється в суді збирання та перевірка доказів?

№ 3. Слідчий провів досудове розслідування за фактом заповдіння тяжких тілесних ушкоджень Рокотову і дійшов висновку, що тілесні ушкодження заповдіяв потерпілому Мольський в стані необхідної оборони. Підставою для такого висновку були показання чотирьох свідків, яких допитували слідчий та прокурор, свідки стверджували, що напад вчинив потерпілий, а Мольський захищав себе та свою дружину. Потерпілий, якого допитав слідчий суддя в порядку, передбаченому ст. 225 КПК, пояснив, що він зробив зауваження Мольському та його дружині, у відповідь Мольський безпідставно його побив.

Перевірівши та оцінивши наявні докази, прокурор ухвалив рішення про закриття кримінального провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК (встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення). Потерпілий не погодився з таким рішенням та оскаржив постанову прокурора про закриття кримінального провадження до слідчого судді. Слідчий суддя розглянув скаргу в порядку, передбаченому ст. 306 КПК та відмовив у задоволенні скарги. Потерпілий подав апеляційну скаргу на ухвалу слідчого судді.

Чи здійснюється процес доказування під час розгляду скарги потерпілого слідчим суддею та при розгляді його апеляційної скарги?

Якщо процес доказування в зазначених випадках має місце, в чому полягають його особливості?

Чи може (чи повинен) слідчий суддя перевірити показання свідків? Якщо так, то яким чином це можна зробити?

Чи може (чи повинен) слідчий суддя, розглядаючи скаргу потерпілого, взяти до уваги показання свідків, які вони давали на допиті, що був проведений слідчим?

№ 4. Суд першої інстанції розглядає кримінальне провадження, в якому Лікарев обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 317 КК (утримання місць для незаконного вживання наркотичних засобів). Як на одне з джерел доказів прокурор послався на протокол проведення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 271 КПК (контроль за вчиненням злочину). *Чи можна у даному провадженні використати відомості, що містяться у протоколі даної негласної слідчої (розшукової) дії як докази?*

Що означає принцип пропорційності при збиранні та перевірці доказів?

Варіант: На першому етапі досудового розслідування дії Лікарева було кваліфіковано за ч. 2 ст. 317 КК (як, такі, що були вчинені із залученням неповнолітнього) а потім відбулася зміна повідомлення про підозру, дії підозрюваного перекваліфіковано на ч. 1 ст. 317 КК (з'ясувалося, що особа, яку вважали неповнолітньою, на момент вчинення щодо неї дій, за які Лікарева притягнуто до відповідальності, досягла 18 років).

Чи можна у такому провадженні використати відомості, що містяться у протоколі даної негласної слідчої (розшукової) дії як докази?

№ 5. На підставі аналізу положень КПК заповнити таблицю:

Назва стадії	Способи збирання та перевірки доказів	Підсумкові рішення стадії
Досудове розслідування (дзнання та досудове слідство)	стороною обвинувачення: - — ... стороною захисту: - — ... слідчим суддею: - — ... потерпілим: - — ...	
Підготовче судове провадження		
Судовий розгляд		
Перегляд судових рішень в апеляційному порядку		
Виконання судових рішень		
Перегляд судових рішень у касаційному порядку		
Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами		

ЗАНЯТТЯ 6.

ТЕМА 4.

**Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика.
Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні**

ТЕМА 5.

**Мета та межі доказування у кримінальному провадженні.
Стандарти доказування у кримінальному провадженні**

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та зміст оцінки доказів у кримінальному провадженні. Суб'єкти кримінального провадження, які здійснюють оцінку доказів. Внутрішнє переконання як принцип, метод та результат оцінки доказів. Роль закону в оцінці доказів.

2. Оцінка кожного доказу з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

3. Межі доказування та фактичний об'єм доказів у кримінальному провадженні. Достатність доказів для прийняття та обґрунтування процесуальних рішень.

4. Мета доказування у кримінальному провадженні.

5. Поняття, правова природа та види стандартів доказування.

6. Стандарти доказування, не пов'язані з вирішенням кримінального провадження по суті – «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання за більшою вірогідністю», «вагоме переконання» – ознаки, сфера застосування. Характеристика стандарту доказування «поза розумним сумнівом».

Рекомендовані джерела

Рішення ЄСПЛ від 21.04.2011 р. у справі «Нечипорук і Йонкало проти України». URL: <http://www.echr.ru/documents/doc/2461476/246147.htm> (серед іншого, вказано визначення поняття

тя «обґрунтована підозра» у вчиненні особою кримінального правопорушення)

Рішення ЄСПЛ від 10.07.2001 р. у справі «Авшар проти Туреччини». URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/SO2487.html (серед іншого, ЄСПЛ зазначає, що при оцінці доказів він керується критерієм доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення має впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою.)

Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/documents>

Компанець Є. Мета доказування у кримінальному провадженні про порушення прав інтелектуальної власності: істина чи процесуальна справедливість? *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2021. № 4 (32). С. 54–77.

Крет Г.Р. Стандарти доказування у системі понятійно-категоріального апарату теорії кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 4. С. 43–53.

Слюсарчук Х.Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 258 с. URL: <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads>

Степаненко А.С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/7009>.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Здійснюючи досудове провадження, слідчий встановив таке: 17-річний Івахнюк та 13-річний Катаєв незаконно заволоді-

ли транспортним засобом – автомашиною ВАЗ-2107, яка належала їх сусіду, Аверину. Вони на протязі декількох годин каталися на машині, виїхали за місто, де з'їхали в яругу, звідки не змогли виїхати; машину, яку було дещо пошкоджено, покинули та повернулись в місто. Обвинувальний акт (та матеріали досудового розслідування) щодо Івахнюка було направлено до суду, де прокурор підтримував обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 289 КК, – незаконне заволодіння транспортним засобом за попередньою змовою з Катаєвим. Суд погодився з прокурором, та засудив Івахнюка за ч. 2 ст. 289 КК до 4 років позбавлення волі.

Чи можна вважати, що суд досяг мети доказування?

Яку позицію в даному провадженні (кримінальній справі) міг обстоювати захисник, якщо Івахнюк визнав себе винним, каявся та пообіцяв, що буде відшкодовувати заподіяну шкоду, оскільки влаштувався на роботу?

№ 2. У місцевому суді слідчий суддя розглядає клопотання прокурора про обрання до Асламова, який підозрюється у вимаганні за ч. 2 ст. 189 КК України, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Прокурор послався на те, що підозрюваний має намір сховатися від слідства і з цією метою придбав квиток для виїзду до Азербайджану. Захисник підозрюваного заперечує проти обрання даного запобіжного заходу і посилається на те, що його підзахисний не вчиняв злочин, в якому його підозрюють, виїхати в Азербайджан він мав намір у справах, а не для того, щоб сховатися, квиток він придбав до складання слідчим повідомлення про підозру.

Чи повинен слідчий суддя з'ясувати питання про те, чи вчиняв кримінальне правопорушення Асламов?

Який предмет доказування при розгляді клопотання прокурора (слідчого) про обрання запобіжного заходу?

Що означає стандарт доказування «обґрунтована підозра»?

№ 3. В суді першої інстанції розглядається кримінальна справа, в якій Ковальська обвинувачується у заподіянні Притворівій тяжких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 121 КК). Серед доказів, які прокурор надав суду був висновок медичної експертизи, з якого вбачається, що заподіяні потерпілій ушкодження віднесено до тяжких, оскільки вони потягли переривання вагітності. Обвинувачена стверджувала, що вона штовхнула потерпілу, яка викидала сміття під її дверима, але не наносила їй побоїв, від яких могло б настати переривання вагітності (про вагітність потерпілої вона не мала уявлення, оскільки був дуже маленький строк вагітності).

Захисник надав суду висновок медичної експертизи, проведеної за його зверненням на підставі медичних документів (що були одержані за ухвалою слідчого судді відповідно до ст. 162 КПК). В цьому висновку заподіяні потерпілій ушкодження було віднесено до категорії легких (без короткочасного розладу здоров'я). Переривання вагітності, на думку судових медиків, стало наслідком несумісності крові матері та плода за резус-фактором.

Чи повинен суд перевірити надані висновки експертизи?

Якщо повинен, то яким чином це можна зробити?

Чи покладається на суд обов'язок доказування як діяльності, спрямованої на встановлення фактичних обставин кримінального провадження шляхом збирання, перевірки та оцінки доказів?

№ 4. Місцевий суд розглядає кримінальне провадження, в якому Горденко обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК (хуліганство, яке було вчинене із застосуванням предмета, спеціально пристосованого для нанесення тілесних ушкоджень). В судовому засіданні поведінка обвинуваченого була дещо неадекватною, в зв'язку з чим суд призначив психіатричну експертизу та одержав висновок, з якого вбачається, що обвинувачений на момент вчинення дій, в яких він обвинувачується, не мав психічного захворювання або тимчасового розладу психічної ді-

яльності, міг усвідомлювати свої дії і керувати ними; на час судового розгляду у нього виник розлад психічної діяльності, в зв'язку з яким він потребує застосування примусових заходів медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом. Відповідно до ст. 362 КПК суд своєю ухвалою змінив порядок судового провадження і продовжив його за правилами, передбаченими Главою 39 КПК. Судовий розгляд було завершено ухвалою про застосування до Горденка примусових заходів медичного характеру. В ухвалі суд зазначив, що вважає доведеним вчинення Гордовим злочину, передбаченого ч. 4 ст. 296 КК, а також захворювання після вчинення злочину на психічну хворобу, яка виключає застосування покарання, наявність підстав для застосування до нього примусових заходів медичного характеру у вигляді госпіталізації до закладу з надання психіатричної допомоги з посиленням наглядом.

Через 6 місяців суд за заявою представника закладу з надання психіатричної допомоги (до якої було додано висновок комісії лікарів-психіатрів, з обґрунтуванням необхідності продовження застосування примусового заходу медичного характеру) ухвалив рішення про продовження застосування примусових заходів. Ще через 6 місяців до суду надійшла заява представника закладу з надання психіатричної допомоги про практичне одужання Горденка та припинення застосування до нього примусових заходів медичного характеру. Очевидно, що в зв'язку з одужанням Горденка суд повинен буде розглянути кримінальну справу щодо нього по суті.

Чи обов'язкові висновки щодо доведеності факту вчинення Горденком хуліганських дій, які містяться в ухвалі суду про застосування примусових заходів медичного характеру, для суду, який розглядатиме провадження по суті?

Який стандарт доказування слід застосувати, вирішуючи питання про застосування примусових заходів медичного характеру до Горденка?

Який стандарт доказування слід застосувати, вирішуючи провадження по суті?

№ 5. Доломанов був засуджений за підробку документів та використання їх з метою одержання кредиту в АКБ «Укрсоцбанк», а також заволодінні грошима у розмірі 80 тис. грн. шляхом обману. У вирокі суд, обираючи покарання, послався на те, що він враховує особистість обвинуваченого, характер та ступінь суспільної небезпечності вчиненого ним діяння, а також невизнання обвинуваченим своєї вини.

Дайте оцінку наведеному фрагменту вироку.

ЗАНЯТТЯ 7

ТЕМА 6. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Поняття та види процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні. Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки, умови їх використання у кримінальних провадженнях щодо злочинів.

2. Показання як процесуальне джерело доказів. Характеристика видів показань. Показання на досудовому розслідуванні та в суді. Показання з чужих слів. Особливості оцінки показань свідка, потерпілого, підозрюваного та обвинуваченого, експерта.

4. Пояснення осіб як процесуальне джерело доказів. Відмінність пояснення осіб від показання. Сфера застосування пояснення осіб як процесуального джерела доказів.

5. Речові докази як процесуальне джерело доказів: поняття, ознаки, види.

6. Документи як процесуальне джерело доказів: поняття, ознаки, види.

7. Відмінність документа-самостійного процесуального джерела доказів від документа-речового доказу.

8. Зберігання речових доказів і документів та вирішення питання про долю речових доказів та документів, вирішення питання про спеціальну конфіскацію.

Рекомендовані джерела

Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51–1609км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312> (*показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише, коли вони надаються під час допиту*)

Постанова ККС ВС від 17.09.2020 р. у справі № 404/1800/17 (провадження № 51–4811км19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91702625> (*іммунітет свідка поширюється виключно на близьких родичів та членів сім'ї, перелік яких визначений у п. 1 ч. 1 ст. 3 КПК. Двоюридний брат обвинуваченого не наділений іммунітетом свідка у кримінальному провадженні*)

Постанова ККС ВС від 10.02.2021 р. у справі № 233/4604/17 (провадження № 51–3063км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94873929> (*Для доведення допустимості результатів НСПД мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення*)

Аленін Ю. П. Деякі питання речових доказів у кримінальному провадженні. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (20 травня 2016 р., м. Одеса): у 2 т. Т. 2 /

відп. ред. М.В. Афанасьєва. Одеса: Юридична література, 2016. С. 273–275.

Завтур В.А. Використання показань, отриманих в порядку ч. 11 ст. 615 КПК України у кримінальному процесуальному доказуванні: окремі проблеми правозастосування. *Актуальні питання кримінального провадження в сучасних умовах*: матеріали Міжнар. науково-практ. конф. (м. Одеса, 31 травня 2023 р.). Одеса: ОДУВС. 2023. С. 81–84.

Завтур В.А. Правовий статус речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів: питання правової визначеності. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур; НУ «ОЮА». Одеса, 2021. С. 78–83.

Капліна О., Шаренко С. Проблеми використання доказів, зібраних під час здійснення дізнання, у кримінальних провадженнях щодо злочину. *Слово Національної школи суддів України*. № 1 (42). 2023. С. 122–144.

Лукашкіна Т.В. Показання як джерело доказів у кримінальному провадженні України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 11. С. 137–144.

Лукашкіна Т.В. Належне джерело як один з критеріїв допустимості доказів у кримінальному провадженні. *Гуманізація кримінальної відповідальності та демократизація кримінального судочинства*: матеріали Міжнар. наук.-практ. симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 18–19 листоп. 2016 р.). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права ім. Короля Д. Галицького, 2016. С. 126–129.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Паренков був затриманий під час вчинення злочину за таких обставин. Він з двома своїми знайомими жінками у невеличкому скверіку біля багатоквартирного будинку вживали спиртні напої, потім Паренкову здалося, що одна з його знайомих, Жебрацька, витягла у нього гроші, він вимагав, щоб вона повернула їх, Жебрацька почала глузувати з Паренкова, казала, що у нього взагалі ніколи немає грошей, він п'є за їх рахунок. Паренков став бити Жебрацьку своєю палицею, вона була дуже п'яною та не чинила опір, впала на лавку, Паренков продовжував її бити. Подруга Жебрацької, Зарудова, теж була п'яною та не змогла її захистити. Один з мешканців будинку, Куц, з вікна квартири якого було видно скверик, побачив побиття Жебрацької, став кричати, щоб Паренков зупинився, та викликав поліцію. До місця події під'їхали патрульні поліцейські, які затримали Паренкова. Лікарі викликаної машини швидкої допомоги констатували смерть Жебрацької.

Відповідні дані внесено в ЄРДР, слідчий, який проводить досудове розслідування, допитав підозрюваного, який стверджував, що він вважав, що Жебрацька забрала його гроші, намагаючись примусити її повернути гроші, він кілька разів не сильно вдарив її палицею, вона впала, тому що була дуже п'яна, можливо тоді і одержала пошкодження, від яких померла. Крім того, Паренков каже, що Жебрацька побилась і з Зарудовою. Допитана як свідок Зарудова пояснила, що вона була дуже п'яна, пам'ятає, що була якась сварка між Паренковим та Жебрацькою, чи бив Паренков Жебрацьку, вона не пам'ятає, сама вона з Жебрацькою не билась. Слідчий допитав як свідка Куца, який докладно розповів, що він звернув увагу на чоловіка та двох жінок, які у скверіку пиячили, потім між підозрюваним та потерпілою почалась сварка, підозрю-

ваний палицею сильно бив потерпілу, коли вона упала на лавку, він продовжував її бити, незважаючи на те, що Куц кричав, щоб підозрюваний припинив побиття, що він викличе поліцію. Зарудова була сильно п'яною, вона Жебрацьку не біла. Слідчий повідомив Паренкова про підозру у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 115 КК, та звернувся до слідчого судді з клопотанням (погодженим з прокурором) про обрання до Паренкова запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Для підтвердження обґрунтованості підозри слідчий послався на протокол допиту свідка Куца. Слідчий суддя обрав запобіжний захід – тримання під вартою.

Під час розгляду даного провадження в суді першої інстанції було з'ясовано, що свідок Куц, єдиний очевидець злочину, виїхав з міста, встановити місце його знаходження не вдалося.

Чи можна використати показання свідка Куца, які він давав на допиті слідчому, як джерело доказів під час розгляду слідчим суддею клопотання про обрання запобіжного заходу та в стадії судового розгляду?

Як доцільно було б діяти слідчому, якщо б він заздалегідь знав про виїзд свідка Куца за межі України?

Як в судовому засіданні вирішується питання про використання показань свідків, потерпілих та підозрюваних, одержаних на допиті, який провів слідчий?

№ 2. Слідчий суддя розглядає клопотання прокурора про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до Познякава, якому було зроблено повідомлення про підозру у заподіянні тяжких тілесних ушкоджень (ч. 1 ст. 121 КК). Підозрюваний просив не обирати до нього такий запобіжний захід, послався на те, що він визнає себе винним, має намір відшкодувати потерпілому збитки, сплатити гроші за лікування. Слідчий суддя своєю ухвалою обрав до Познякава як запобіжний захід особисте зобов'язання. Під час розгляду справи в суді обвинувачений заперечував

свою вину, пояснював, що він взагалі не чіпав потерпілого, який сам упав, бо був нетверезий. Прокурор як на доказ вини Познякава послався на його показання, які він давав слідчому судді.

Чи обґрунтоване таке посилання?

Чи матиме право прокурор в судовому засіданні послатися на пояснення, які обвинувачений давав слідчому судді під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу?

Як слід було б вирішити клопотання прокурора під час дії в країні воєнного стану?

№ 3. Слідчий здійснює кримінальне провадження за фактом вчинення розбійного нападу на 90-річного Симонова, якому було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження. Як вдалося встановити, до оселі потерпілого вдерлися двоє чи троє злочинців, які побили старого, викрали гроші – 40000 грн., а також нагороди ветерана Великої Вітчизняної війни. Потерпілий знаходився у лікарні в тяжкому стані. Незабаром лікарі повідомили слідчого, що стан Симонова покращився і можливо провести його допит.

Яким чином доцільно діяти слідчому, щоб провести допит потерпілого і одержати докази для суду?

№ 4. В суді першої інстанції розглядається кримінальна справа, в якій Драженко звинувачується в умисному вбивстві Базарова. Одним з джерел доказів, наданих стороною обвинувачення, були показання свідка Дворнікова, який пояснив, що він знайшов тяжко пораненого Базарова, викликав швидку допомогу та поліцію. Ще до приїзду швидкої та поліції поранений опритомнів і сказав, що поранення йому заподіяв Драженко, який мав намір його вбити. Коли приїхала машина швидкої допомоги, а згодом і поліція, Базаров знову втратив свідомість. Ще троє свідків в своїх показаннях стверджували, що вони чули, як Драженко погрожував Базарову. За клопотанням захисника в суд був викликаний та допитаний як свідок лікар шпиталю, до якого було доставлено пораненого. Лі-

кар пояснив, що Базарова швидка привезла ще живим, але його поранення були несумісними з життям, незважаючи на всі зусилля лікарів потерпілий помер, не приходячи до тями. На запитання захисника свідок пояснив, що він як лікар, використовуючи свої спеціальні знання, переконаний, що одразу після заподіяння Базарову ушкоджень останній вже не міг говорити. Прокурор зажадав допитати лікаря як експерта.

Чи можна використовувати в кримінальному провадженні як докази відомості, повідомлені лікарем щодо обставин, які він сам не спостерігав і про які він дає показання на підставі своїх спеціальних знань?

Чи можливий його допит щодо таких обставин?

№ 5. Возний звернувся до поліції з заявою про викрадення у нього барсетки з автомашини. Як він зазначив у заяві, 16 березня десь о 13 годині він зупинився на хвилинку та не закрив своє авто, в цей момент до машини підбіг молодик, який відкрив двері, схопив барсетку та швидко втік. У барсетці були гроші – 25000 грн., мобільний телефон, паспорт та службове посвідчення. Заяву внесено до ЄРДР, розпочато досудове розслідування, але встановити особу, що вчинила крадіжку, не вдалося. 13 квітня під час здійснення крадіжки з автомобіля Неміровського було затримано чоловіка, який назвався Запашним (документів, які б посвідчували його особу при ньому не було). Затриманий був доставлений до відділу поліції, де за відбитками пальців було з'ясовано, що він – раніше судимий Загребельний, встановлено місце його проживання. Відповідні дані внесено до ЄРДР. Слідчий звернувся до слідчого судді з клопотанням (погодженим з прокурором) про надання дозволу на проведення обшуку у житлі Загребельного для відшукування речей і документів, викрадених Загребельним. Одержавши ухвалу слідчого судді, слідчий провів обшук на квартирі Загребельного, де було вилучено серед інших речей та документів

паспорт на ім'я Загребельного, а також паспорт на ім'я Возного, службове посвідчення Возного, службове посвідчення Загребельного, видане СТО, де власник посвідчення працює охоронцем. Пізніше було встановлено, що посвідчення за відповідним номером та датою було видане Побережному, який дійсно працював охоронцем на СТО. Допитаний як свідок Побережний пояснив, що десь з півроку тому у нього було викрадено гаманець, де знаходилось його посвідчення. До поліції він не звертався, мовляв, ніхто не буде шукати його гаманець, де крім посвідчення було небагато грошей.

Чи можна використати як джерела доказів вилучені під час обшуку документи?

Якщо можна – які саме джерела доказів, з урахуванням того, що паспорт та посвідчення Возного були вилучені під час проведення обшуку у провадженні щодо вчинення крадіжки у Неміровського, а відносно крадіжки посвідчення Побережного провадження немає?

ЗАНЯТТЯ 8

ТЕМА 6. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні

ПИТАННЯ ЗАНЯТТЯ

1. Протоколи слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як різновид документів (процесуального джерела), особливості їх оцінки.

2. Матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) як різновид документів. Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – сфера використання як джерел доказів.

3. Використання матеріалів, зібраних оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» як доказів у кримінальному провадженні.

4. Використання оригіналів документу та дублікатів, використання інших відомостей для підтвердження змісту документу; використання витягів, копійляцій, узагальнення документів.

5. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів, зміст висновку експерта. Підстави та порядок для залучення експерта та проведення експертизи. Обов'язкове проведення експертизи. Перевірка і оцінка висновку експерта.

6. Висновок спеціаліста як процесуальне джерело доказів; відмінність від висновку експерта.

Рекомендовані джерела

Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

Порядок проведення судово-психіатричної експертизи, затверджений Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.05.2018 р. № 865 та 202 зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14.06.2018р. за № 719/32171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18>

Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 «Про затвердження Інструкції

«Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні». URL: <http://www.minjust.gov.ua/42544>.

Постанова ККС ВС від 18.12.2019 у справі № 588/1199/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/8650586>. *(Протокол про проведення НСПД повинен бути складений особою, яка її проводила та відразу після її закінчення. Складання протоколу проведення НСПД через тривалий проміжок часу є підставою для визнання отриманих доказів недопустимими)*

Постанова ККС ВС від 10.02.2021 р. у справі № 233/4604/17 (провадження № 51–3063км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94873929> *(Для доведення допустимості результатів НСПД мають бути відкриті не тільки результати цих дій, а й документи, які стали правовою підставою їх проведення)*

Постанова ККС ВС від 08.09.2020 у справі № 750/4082/16-к (провадження № 51–1531км20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91555053> *(З урахуванням формулювання п. 6 ч. 2 ст. 242 КПК експертиза не повинна призначатися у тому разі, коли ... розмір матеріальних збитків, шкоди, заподіяних кримінальним правопорушенням, можна достовірно встановити без спеціальних знань, а достатньо загальновідомих та загальнодоступних знань, проведення простих арифметичних розрахунків для оцінки даних, отриманих за допомогою інших джерел доказування, крім експертиз).*

Аркуша Л. І. Поняття та особливості використання негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування*: колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Аленіна; відповід. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 680–702.

Аркуша Л.І., Загородній І.В., Мурзановська А.В. Окремі проблемні питання щодо висновку експерта в кримінальному провадженні. *Актуальні питання та перспективи розвитку судової експертизи та криміналістики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 3 вересня 2021 р.) / відп. ред. А.І. Черемнова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. С. 12–16.

Торбас О.О. Висновок спеціаліста як джерело доказів у кримінальному процесі. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.). 2023. С. 281–283.

ЗАВДАННЯ

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. Слідчий здійснює досудове розслідування за фактом замаху на вбивство. Потерпілий, допитаний слідчим суддею в лікарні, де він знаходився в зв'язку з нападом на нього (внаслідок чого він отримав тілесні ушкодження), стверджував, що на нього вчинив напад Тягній, який мав намір його вбити. Потерпілий пояснив, що між ним і Тягнієм склалися давні неприємні стосунки, Тягній безпідставно вважав його винним у загибелі своєї дружини, погрожував вбивством. Тягній заперечував свою причетність до замаху, посилався на те, що він взагалі не знає потерпілого, отже, у нього не було мотиву для злочину. Через деякий час потерпілий, стан здоров'я якого значно покращився, був виписаний з лікарні, а згодом звернувся до слідчого з клопотанням про приєднання до матеріалів провадження світлини, на якій були зображені потерпілий та підозрюваний разом. Як пояснив потерпілий, він викрав цю світлину у знайомого підозрюваного, Кляренка. Одержати її іншим шляхом він не міг, оскільки побоювався, що приятель підозрюваного не віддасть йому цю світлину. Крім того, він вважав, що

і на вимогу слідчого (якщо потерпілий звернувся б з відповідним клопотанням до слідчого) Клярєнко б не віддав світліну, і навіть міг її знищити. Світліну потерпілий просить приєднати до матеріалів провадження як документ (чи речовий доказ), який підтверджує знайомство потерпілого з підозрюваним, наявність між ними давніх стосунків.

Як слід вирішити клопотання потерпілого?

№ 2. Група випускників коледжу зібралась на вечірку з приводу закінчення навчання. Один з учасників вечірки, Лукач, приніс з собою відеокамеру і вирішив записати все, що буде відбуватися, на повідомляючи про це своїх товаришів, зробити їм сюрприз. Відеокамеру він приховав на підвіконні серед вазонів з квітами. Під час вечірки між її учасниками Юхном та Запоріжним виникла сварка, а потім бійка, в якій взяли участь і деякі з присутніх. Під час бійки Юхну було завдано ножове поранення від якого він помер у лікарні. Відповідні дані було внесено до ЄРДР, слідчий проводить досудове розслідування. Під час допиту як свідка Лукача останній надав слідчому відеозапис, який був зроблений під час вечірки.

Чи може слідчий використати зазначений відеозапис як доказ (джерело доказу)?

№ 3. При здійсненні кримінального провадження щодо Петрусєнка, якому повідомлено про підозру в зловживанні службовим становищем і в посадовому підробленні, в розпорядженні слідчого виявилися документи, в яких були підробки. На допиті підозрюваний Петрусєнко визнав себе винним і показав, що підробки виконані його рукою. Враховуючи зізнання підозрюваного, а також таку обставину, що для встановлення фактів підробок не потрібно обов'язкового проведення експертизи, слідчий вирішив експертизу не призначати. Крім того, слідчий протягом досить тривалого часу працював експертом в криміналістичній лаборато-

рії і сам дійшов висновку про те, що зміни в документах (підробки) виконані підозрюваним.

Чи правильне рішення слідчого (про відсутність необхідності призначати експертизу)?

Чи можна як джерело доказів для встановлення факту підробки використовувати показання підозрюваного?

№ 4. Суд першої інстанції розглядає кримінальне провадження, в якому Салтиков обвинувачується у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 286 КК (порушення правил безпеки дорожнього руху особами, які керують транспортними засобами) за таких обставин. Салтиков на власному мотоциклі їхав по приміській дорозі з перевищенням швидкості (обрав швидкість, яка не забезпечувала безпеку руху), не впорався з керуванням та виїхав на праву кромку дороги, де наїхав на Калечіну, яка йшла в зустрічному напрямку. Потерпілу було госпіталізовано до лікарні, де вона в наступний день померла. Обвинувачений не заперечує факту перевищення швидкості та наїзду на потерпілу. Прокурор пропонує визнати його винним у порушенні правил дорожнього руху, внаслідок яких було спричинено смерть потерпілої, і посиляється на висновок медичної експертизи, де зазначено таке: «потерпіла страждала на тяжку форму цукрового діабету, універсальний атеросклероз, пневмосклероз, бронхіальну астму; смерть настала від гіперглікемічної коми (ускладнення цукрового діабету); завдані потерпілій внаслідок наїзду мотоциклу ушкодження відносяться до ушкоджень середньої тяжкості; дані ушкодження могли сприяти ускладненню цукрового діабету, що і призвело до смерті потерпілої». На запитання захисника експерт відповів, що ускладнення цукрового діабету могло виникнути і без травми, яку потерпіла одержала під час наїзду. Захисник вважає, що дії обвинуваченого слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 286 КК, як такі, що заподіяли потерпілій ушкодження середньої тяжкості. Висновок експерта про наявність зв'язку між наїздом і загостренням цукрового діабету

бету має ймовірний характер, і не може слугувати підставою для визнання наявності причинного зв'язку між порушенням обвинуваченим правил дорожнього руху та настанням смерті потерпілої.

Дайте оцінку доводам прокурора та захисника.

Чи можна вважати ймовірний висновок експерта джерелом доказів у кримінальному провадженні?

№ 5. До поліції звернулись батьки двох підлітків із заявою, що їх дітей, 16-річних Мітіна та Драгоманова побили троє молодиків, які були нетверезими, безпідставно «причепились» до неповнолітніх та завдали їм тілесні ушкодження, від яких у Мітіна та Драгоманова настав короткочасний розлад здоров'я. Нападники забрали у Мітіна тенісну ракетку та наносили удари цією ракеткою. До внесення відповідних даних до ЄРДР щодо потерпілих було проведено медичне освідчування та відібрані пояснення; потерпілі розповіли про обставини нападу на них, казали, що вони чули як хлопці, що їх побили, називали одне одного Сергій, Назар та Богдан. Відповідні дані було внесено до ЄРДР за ознакою вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК.

Згодом були встановлені особи, які вчинили напад на потерпілих, один з них виявився неповнолітнім, двом іншим було по 18 років. У одного з підозрюваних було вилучено тенісну ракетку (про що був складений протокол). За клопотанням представника потерпілого Драгоманова було призначено судово-медичну експертизу, з одержаного висновку вбачається, що завдані Драгоманову тілесні ушкодження відносяться до категорії середньої тяжкості (ч. 1 ст. 122 КК).

Чи можна буде у провадженні за ч. 1 ст. 122 КК використати як процесуальні джерела доказів результати медичного освідчування потерпілих, пояснення, які було відібрано у потерпілих, та протокол вилучення знаряддя кримінального правопорушення (тенісної ракетки)?

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТА

Опис виду самостійної навчальної активності: підготовка до практичних занять за всіма темами; письмове оформлення практичних завдань (вирішення задач, тестів, заповнення таблиць та ін.) в окремому зошиті чи в електронному варіанті окремим файлом.

Для поглибленого розвитку власних здібностей здобувач вищої освіти може виконувати інші індивідуальні завдання. Зокрема, йдеться про: аналіз судової практики ЄСПЛ, ВС за питаннями теми, яка вивчається; підготовку реферату (доповіді, презентації) або тез для участі у наукових конференціях.

Реферат повинен являти собою результати поглибленого дослідження окремих питань курсу та бути підкріпленим значною науково-літературною базою та прикладами з практики. Доповідь являє собою інформаційне повідомлення.

Здобувачам рекомендовано звернутися до інформаційних ресурсів в Інтернеті. Зокрема: Вебінар із ВС. Докази та доказування у кримінальному провадженні в суді першої інстанції. *YouTube* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N5yh9qkAvsI>

Вебінар з суддею ВС Ольгою Булейко. Огляд судової практики ККС ВС щодо визнання доказів недопустимими. *YouTube*, URL: https://www.youtube.com/watch?v=lbSvrR_VBJ0&list=TLPQMDcxMjIwMjMo0wxki0tZ-Q&index=2

Доктрина «неминучого виявлення» та допустимість доказів. Два адвокати – різні позиції. *JustTalk*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Ly4595VeDDg>

Куди рухається судова практика з допустимістю доказів? *JustTalk*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=1m5t3U_q5OQ (інтерв'ю із Аркадієм Буценком, суддею Касаційного кримінально-

го суду у складі Верховного Суду, про допустимість доказів крізь призму доктрини «плодів отруйного дерева» і винятків із неї);

Практика Верховного Суду щодо допустимості доказів: розмова з прокурором. *JustTalk*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=DlbpNC-o_EU&t=97s

Доказування і докази у кримінальному провадженні. Вапнярчук В.В. *YouTube*, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3sNU06teiEE&t=1114s>

Лекція на тему «Докази та доказування у кримінальному процесі». Читає к.ю.н., доцент кафедри кримінального процесу НУ «ОЮА» Торбас О.О. *YouTube*, URL: https://www.youtube.com/watch?v=ekkmaX7CH_c&t=376s

Лекція к.ю.н. Артема Коваленка з теми «Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні». *YouTube*, URL: https://www.youtube.com/watch?v=71OXl_a8nVw&t=1014s

Речові докази у кримінальному провадженні. Лекція к.ю.н. І.О. Крицької. *YouTube*, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wFwdBZxSTE4>

Проблемні питання допустимості електронних доказів на досудовому слідстві та судовому розгляді. *Вебінар*. Асоціація адвокатів України – ААУ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UxTfzALqT6Q>

ДОДАТКОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

ТЕМА 1.

Поняття теорії доказів у кримінальному процесі і доказового права. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні

Індивідуальне завдання

Рекомендовані питання для підготовки рефератів, доповіді, презентацій, тез.

Обов'язково необхідно обґрунтувати власну позицію з посиланнями на норми національного кримінального процесуального законодавства та судову практику.

1. Джерела сучасного доказового права у кримінальному провадженні України.

2. Характеристика Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практики ЄСПЛ як джерела доказового права у кримінальному провадженні України.

3. Характеристика сучасних концепцій поняття та видів процесу доказування у кримінальному провадженні.

4. Особливості доказування як процесу пізнання у кримінальному провадженні.

ТЕМА 2.

Предмет доказування у кримінальному провадженні

№ 1. Яке з наведених положень відповідає характеристиці визначення предмету доказування у кримінальному провадженні?

Предмет доказування – це сукупність (система):

А) Процесуальних дій сторони обвинувачення, слідчого судді та суду щодо встановлення обставин кримінального правопорушення

В) Фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження

С) Обставин та фактів, які необхідно встановити для правильного вирішення кримінального провадження

Д) Процесуальних рішень органів державної влади та службових осіб, які здійснюють кримінальне провадження

ANSWER:

№ 2. Яке з наведених положень стосується характеристики визначення проміжних (доказових) фактів у кримінальному провадженні? Проміжні (доказові) факти – це:

А) Фактичні обставини, які стосуються ознак складу злочину

В) Фактичні обставини, які становлять кінцеву мету процесу доказування та закріплено у ч. 1 ст. 91 КПК (зокрема, подія кримінального правопорушення, винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення)

С) Обставини, які необхідно доказати на певному етапі кримінального провадження для того, щоб з їхньою допомогою можна було б дійти висновку про наявність або відсутність фактичних обставин, які є кінцевою метою доказування (*наприклад*, слідчий, що розслідує вбивство гр.Х, допитав свідка, який розповів, що бачив певну особу, яка заходила до гр.Х приблизно в той час, коли було вчинено злочин, то слідчий повинен перевірити такі дані і доказати, що саме ця особа (про яку дав показання свідок) знаходилась в оселі гр.Х. під час вбивства. Надалі слідчий встановлює ще ряд обставин – те, що в цієї особи було знайдено речі гр. Х., що він погрожував гр.Х. тощо. Всі ці обставини слідчий повинен доказати, а потім він використовує їх для того, щоб обґрунтувати висновок про те, що названа особа вчинила вбивство). Практично це обставини, які встановлюються за наявності непрямих доказів

Д) Обставини, за допомогою яких можна встановити достовірність наявних доказів або відшукати додаткові докази (*наприклад*, свідок, якого допитав слідчий, пояснив, що він чув, як підозрюваний погрожував потерпілому. У слідчого виникли сумніви щодо того, чи міг свідок, який знаходився на досить великій відстані від підозрюваного, чути його розмову з потерпілим. Для перевірки достовірності показань свідка слідчий провів слідчий експеримент і доказав, що свідок міг (або не міг) чути таку розмову)

ANSWER:

№ 3. Яке з наведених положень стосується характеристики визначення допоміжних фактів у кримінальному провадженні?

Допоміжні факти – це:

А) Фактичні обставини, які стосуються ознак складу злочину
В) Фактичні обставини, які становлять кінцеву мету процесу доказування та закріплено у ч. 1 ст. 91 КПК (зокрема, подія кримінального правопорушення, винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення)

С) Обставини, які необхідно доказати на певному етапі кримінального провадження для того, щоб з їхньою допомогою можна було б дійти висновку про наявність або відсутність фактичних обставин, які є кінцевою метою доказування (*наприклад*, слідчий, що розслідує вбивство гр.Х, допитав свідка, який розповів, що бачив певну особу, яка заходила до гр.Х приблизно в той час, коли було вчинено злочин, то слідчий повинен перевірити такі дані і доказати, що саме ця особа (про яку дав показання свідок) знаходилась в оселі гр.Х. під час вбивства. Надалі слідчий встановлює ще ряд обставин – те, що в цієї особи було знайдено речі гр. Х., що він погрожував гр.Х. тощо. Всі ці обставини слідчий повинен доказати, а потім він використовує їх для того, щоб обґрунтувати висновок про те, що названа особа вчинила вбивство). Практично це обставини, які встановлюються на підставі непрямих доказів

Д) Обставини, за допомогою яких можна встановити достовірність наявних доказів або відшукати додаткові докази (*наприклад*, свідок, якого допитав слідчий, пояснив, що він чув, як підозрюваний погрожував потерпілому. У слідчого виникли сумніви щодо того, чи міг свідок, який знаходився на досить великій відстані від підозрюваного, чути його розмову з потерпілим. Для перевірки достовірності показань свідка слідчий провів слідчий експеримент і доказав, що свідок міг (або не міг) чути таку розмову)

ANSWER:

№ 4. Яке з наведених положень відповідає характеристиці локального предмету доказування у кримінальному судочинстві?

Локальний предмет доказування – це фактичні обставини, які:

А) Стосуються встановлення окремих ознак складу кримінального правопорушення. Встановлення даних обставин необхідно для прийняття процесуальних рішень, які пов'язано з питаннями щодо причетності особи у вчиненні кримінального правопорушення. Наприклад, повідомлення про підозру

В) Закріплені у ч. 1 ст. 91 КПК, встановлення даних обставин необхідно для прийняття процесуальних рішень, які пов'язані з вирішенням кримінального провадження по суті. Наприклад, вироку

С) Необхідно встановити для прийняття процесуальних рішень, не пов'язаних з вирішенням питання про винуватість особи та вирішенням кримінального провадження по суті. Наприклад, ухвали про застосування запобіжного заходу; ухвали, які постановляє суд на стадії виконання судового рішення

Д) Необхідно встановити для того, щоб з їхньою допомогою можна було б дійти висновку про наявність або відсутність обставин, які закріплено у ч. 1 ст. 91 КПК

ANSWER:

Індивідуальне завдання

Рекомендовані питання для підготовки рефератів, доповіді, презентацій, тез.

Обов'язково необхідно обґрунтувати власну позицію з посиланнями на норми національного кримінального процесуального законодавства та судову практику.

1. Поняття та структура предмету доказування у кримінальному провадженні: аналіз нормативного врегулювання у КПК України, судової практики ВС та сучасних наукових концепцій.

2. Види кримінальних проваджень, в яких предмет доказування має певні особливості.

3. Особливості предмету доказування у провадженні щодо неповнолітніх.

4. Особливості предмету доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

ТЕМА 3.

Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні

№ 1. Чинним КПК України надано визначення таких властивостей доказів, як:

- A) Належність та достовірність
- B) Належність та справедливість
- C) Належність та допустимість
- D) Допустимість та достатність

ANSWER:

№ 2. Яке положення характеризує належність доказів у кримінальному провадженні?

Належність доказів – це:

A) Достатня сукупність фактичних даних про обставини кримінального правопорушення

B) Законність джерел, умов та способів одержання фактичних даних про обставини, які підлягають доказуванню

C) Правильність (достовірність) відображення обставин кримінального провадження

Д) Придатність фактичних даних для встановлення наявності чи відсутності обставин кримінального провадження та прийняття процесуального рішення

ANSWER:

№ 3. Яке положення характеризує допустимість доказів у кримінальному провадженні?

А) Достатня сукупність фактичних даних про обставини кримінального правопорушення

В) Законність джерел, умов та способів одержання фактичних даних про обставини, які підлягають доказуванню

С) Правильність (достовірність) відображення обставин кримінального провадження

Д) Придатність фактичних даних для встановлення наявності чи відсутності обставин кримінального провадження та прийняття процесуального рішення

ANSWER:

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 4. Слідчий розпочав досудове розслідування за фактом вбивства Арефіна. На початку розслідування слідчим було висунуто версію про вчинення злочину сусідом Арефіна, Фігнером, з яким у загиблого були дуже напружені відносини, Фігнер, раніше був засуджений за грабіж, а свідком в його справі був Арефін. Після звільнення з місць позбавлення волі Фігнер, перебуваючи в стані сп'яніння, погрожував помститися Арефіну. Перевіряючи цю версію, слідчий допитав свідків, які підтвердили, що Фігнера бачили в лікарні, де він проходив лікування в умовах стаціонару. Слідчий витребував довідку з лікарні і переконався, що Фігнеру на момент нападу на потерпілого проводили в лікарні операцію.

Чи є доказами відомості, одержані слідчим у зв'язку з перевіркою версії, яка була спростована?

Що таке належність доказів у кримінальному провадженні?

№ 5. Коровайка було повідомлено про підозру у вчиненні дій, передбачених ч. 2 ст. 286 КК (порушення правил безпеки дорожнього руху, внаслідок чого потерпілому було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження) та ч. 1 ст. 135 КК (залишення в небезпеці). Як свідок був допитаний Олійник, який пояснив, що він бачив момент наїзду на потерпілого, запам'ятав номер авто, незважаючи на те, що на вулиці було досить темно, і знаходився він приблизно на відстані метрів 40 від місця події. Підозрюваний себе винним не визнавав, стверджував, що він не був на місці події, потерпілого не збивав. Крім того, він вважав, що свідок його обмовляє або помиляється, оскільки в темний час на погано освітленій вулиці свідок не міг бачити номер машини. Підозрюваний наполягав на проведенні слідчого експерименту в тих умовах, за яких було вчинено наїзд на потерпілого. Слідчий задовольнив клопотання підозрюваного, і для того, щоб точніше відтворити обставини події, витребував з Бюро погоди довідку про час сходу та заходу сонця, температуру повітря, хмарність, наявність опадів, напрям та силу вітру в день події. Відповідну довідку слідчий одержав.

Чи можна відомості, що містяться в зазначеній довідці, вважати доказами в кримінальному провадженні?

Індивідуальне завдання

Рекомендовані питання для підготовки рефератів, доповіді, презентацій, тез.

Обов'язково необхідно обґрунтувати власну позицію з посиланнями на норми національного кримінального процесуального законодавства та судову практику.

1. Види властивостей доказів у кримінальному провадженні України.

2. Належність доказів у кримінальному провадженні.

3. Критерії (умови) допустимості доказів у кримінальному провадженні.

4. Законний суб'єкт збирання доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.

5. Законне джерело як умова допустимості доказів у кримінальному провадженні.

6. Законний спосіб та порядок збирання доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.

7. Законний порядок фіксації доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.

ТЕМА 4.

Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика. Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні

№ 1. Що з наведеного є самостійним елементом процесу доказування згідно з КПК України?

A) Збирання доказів

B) Побудова слідчих версій

C) Закріплення доказів

D) Обґрунтування висновків

ANSWER:

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 2. На стадії досудового розслідування при розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у судовому засіданні підозрюваний заявив клопотання про проведення допиту його з приводу підозри та декількох свідків, які можуть дати показання про його непричетність до вчиненого злочину. Слідчий суддя відмовив у задоволенні заявлених клопотань підозрюваного, посилаючись на те, що за ст. 92 КПК на нього не покладено обов'язку

доказування; у ст. 93 КПК також не зазначено слідчого суддю як суб'єкта, уповноваженого збирати докази та не закріплено його повноважень щодо збирання та перевірки доказів, зокрема проведення допиту.

Оцініть доводи слідчого судді. Чи є слідчий суддя суб'єктом, який уповноважений збирати та перевіряти докази?

№ 3. За повідомленням про виявлення трупа з ознаками насильницької смерті слідчий поліції виїхав на місце виявлення трупа та провів огляд місця події і огляд трупа, склавши про це протокол. Особи, що виявили труп, були допитані як свідки. Повернувшись до відділку поліції, слідчий вніс відомості про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР та розпочав розслідування.

В ході досудового розслідування слідчим були проведені наступні дії: призначена судово-медична експертиза для встановлення причин смерті; допитані свідки; затриманий і допитаний підозрюваний; проведений огляд підозрюваного; підозрюваний був пред'явлений для пізнання свідкам; у нього в будинку проведений обшук. Відносно підозрюваного була призначена амбулаторна судово-психіатрична експертиза.

Оцініть правильність дій слідчого до внесення відомостей про вчинене кримінальне правопорушення до ЄРДР.

Проведення яких з вказаних процесуальних дій вимагає участі понятих, фахівця, захисника?

Яким чином необхідно оформити рішення про проведення вказаних процесуальних дій?

Чи потрібне отримання ухвали слідчого судді для проведення яких-небудь з вказаних дій?

№ 4. Громадянка Ч. зателефонувала до поліції та повідомила про вчинення у неї крадіжки речей та грошей із квартири, назвала своє прізвище, ім'я, по батькові, адресу та контактний телефон;

пояснила, що особисто прийти до поліції не може, оскільки дуже погано почувається та, крім того, їй немає на кого залишити маленьку дитину; просила приїхати до неї та провести необхідні дії. Згодом до Ч. прибула слідча-оперативна група. Слідчий, який був керівником слідчо-оперативної групи, відрекомендувався та повідомив, що має намір отримати письмову заяву про вчинене кримінальне правопорушення, провести огляд місця події (якщо Ч. не заперечує проти цього) та опитати сусідів (як можливих очевидців злочину).

Громадянка Ч. була розгублена, постійно плакала, скаржилась, що у неї не залишилось грошей. Слідчий виявив співчутливість до Ч., запропонував їй заспокоїтись. Зачекавши доки Ч. перестала плакати, слідчий попередив її про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення кримінального правопорушення (ст. 383 КК України) та прийняв письмову заяву. У заяві, серед іншого, йшлося про викрадення ноутбука та грошей (у сумі 5 тисяч доларів США), потерпіла також зазначила, що у крадіжці вона підозрює свого колишнього чоловіка, оскільки, ймовірно, у нього залишився дублікат ключа від її квартири.

Оперативний співробітник опитав сусідів Ч. Дві сусідки розповіли, що Ч. зловживає спиртними напоями. Висловили припущення, що крадіжку вона інсценувала сама, щоб звинуватити свого колишнього чоловіка і таким чином помститися йому. Ознайомившись з поясненнями сусідів, слідчий обурено почав кричати, звертаючись до Ч.: «Чого Ви тут казки розповідаєте! Навіщо так мститись своєму колишньому чоловіку? Які Ви можете надати докази, що у Вас дійсно були ці речі та гроші? Якщо не можете підтвердити, що вони у Вас були, то нам нічого тут витрачати час». Громадянка Ч. пояснила, що гроші та ноутбук подарувала їй рідна сестра.

Слідчий надав Ч. копію протоколу огляду місця події та повідомив, що через добу вона може отримати витяг з ЄРДР.

Визначте правовий та етичний аспект відносин між слідчим та громадянкою Ч.

У яких випадках слідчий керувався нормами кримінального процесуального законодавства, а у яких – нормами моралі?

Надайте оцінку діям слідчого з точки зору дотримання норм КПК України та слідчої етики.

Які можливі наслідки порушення норм слідчої етики?⁹⁶

Індивідуальне завдання

Рекомендовані питання для підготовки рефератів, доповіді, презентацій, тез.

Обов'язково необхідно обґрунтувати власну позицію з посиланнями на норми національного кримінального процесуального законодавства та судову практику.

1. Яка роль сторони обвинувачення в процесі доказування у кримінальному провадженні України? Які повноваження сторони обвинувачення щодо збирання та перевірки доказів за КПК України?

2. Яка роль сторони захисту в процесі доказування у кримінальному провадженні України? Які форми участі сторони захисту в процесі доказування? Які права має сторона захисту щодо збирання та перевірки доказів?

3. Яка роль слідчого судді в процесі доказування у кримінальному провадженні України? Які повноваження слідчого судді щодо збирання та перевірки доказів закріплено у КПК України?

⁹⁶ Вказана задача та роз'яснення до неї див.: Етика прокурора, судді, слідчого: навчальний посібник / Л. М. Гуртієва, О. В. Капліна, А. В. Лапкін, М. Р. Мазур, Х. Р. Слюсарчук; тех. ред. Ю. Д. Батан; під ред. А. В. Лапкіна, Г. Шмельцер. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 211–212 та 218–219. URI: <https://hdl.handle.net/11300/24746>; <https://doi.org/10.32837/11300.24746>; <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24746>

4. Яка роль суду в процесі доказування у кримінальному провадженні України? Які повноваження суду щодо збирання та перевірки доказів закріплено у КПК?

5. Поняття та змісту категорій «обов'язок доказування» та «тягар доказування» у кримінальному провадженні України?

6. Етичні основи процесу доказування в діяльності слідчого (дізнавача), прокурора, слідчого судді, суду⁹⁷.

ТЕМА 5.

Мета та межі доказування у кримінальному провадженні. Стандарти доказування у кримінальному провадженні

№ 1. У кримінальному провадженні межі доказування – це:

А) Сукупність процесуальних повноважень сторони обвинувачення

В) Сукупність процесуальних рішень сторони обвинувачення, слідчого судді та суду

⁹⁷ **Рекомендовано:** праці, які є у профілі Л. Гуртієвої за цією тематикою в GoogleАкадемія <https://scholar.google.com.ua/citations?user=A2CkDcQAAAAJ&hl=uk>;

Етика прокурора, судді, слідчого: *навчальний посібник* / Л. М. Гуртієва, О. В. Капліна, А. В. Лапкін, М. Р. Мазур, Х. Р. Слюсарчук; тех. ред. Ю. Д. Баган; під ред. А. В. Лапкіна, Г. Шмельцер. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 284 с.;

Аббасова Д. Л. Правове забезпечення та реалізація етичних норм у кримінальному процесі України: дис. ... д-ра філософії: 081 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2023. 327 с. URL: https://nauka.nlu.edu.ua/nauka/download/diss/abbasova/d_abbasova.pdf.p7s;

Варченко О. О. Забезпечення поваги до людської гідності в кримінальному провадженні: дис. ... д-ра філософії: 081 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2021. 296 с.;

Капліна О. В. Етичні засади у діяльності слідчого під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. *Етика правника: тези доп. та повідомл. учасників круглого столу*, 23 квіт. 2021 р. Харків, 2021. С. 81–83;

Рабінович С. П., Тарнавська М. І. Проблеми морального оцінювання в судовій практиці України та рішеннях Європейського суду з прав людини. Львів: Сполом, 2017. 240 с. (Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина. Серія 1: Дослідження та реферати; вип. 31);

Тітко І. А. До питання дотримання етичних норм при складанні судових рішень. *Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції*: III Харків. кримін. процес. полілог, присв. 90-річчю від дня народж. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України Ю. М. Грошевого (м. Харків, 10 листоп. 2021 р.). Харків, 2022. С. 119–121. та ін.

С) Достатня сукупність доказів про обставини кримінального провадження, які підлягають доказуванню

Д) Сукупність обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні

ANSWER:

№ 2. Яке положення характеризує зміст концепції конвенціональної істини у кримінальному провадженні?

А) Відповідність висновків щодо встановлених фактичних обставин кримінального провадження тому, що достовірно мало місце у реальній дійсності

В) Відповідність висновків щодо встановлених фактичних обставин кримінального провадження тому, що відповідає певним конвенційним умовам

С) Відповідність висновків щодо фактичних обставин кримінального провадження тому, що відповідає певним формальним правилам, умовам, логічним умовиводам

Д) Відповідність висновків щодо встановлених фактичних обставин кримінального провадження внутрішньому переконанню службової особи, яка здійснює кримінальне провадження

ANSWER:

№ 3. Яке з наведених положень КПК України відповідає характеристиці конвенціональної істини?

А) Обґрунтованим є рішення, ухвалене судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, які підтверджені доказами, дослідженими під час судового розгляду та оціненими судом відповідно до ст. 94 КПК (ч. 3 ст. 370 КПК)

В) Прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий зобов'язані всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини,

що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (ч. 2 ст. 9 КПК)

С) Особа вважається невинуватою у вчиненні кримінального правопорушення і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому КПК, і встановлено обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили (ч. 1 ст. 17 КПК). Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи (ч. 4 ст. 17 КПК)

Д) Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд за своїм внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному, повному й неупередженому дослідженні всіх обставин кримінального провадження, керуючись законом, оцінюють кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення (ст. 94 КПК)

ANSWER:

Індивідуальне завдання

Проаналізуйте рішення ЄСПЛ та ВС, в яких сформульовано позиції щодо стандартів доказування: «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання за більшою вірогідністю», «вагоме переконання», «поза розумним сумнівом».

Складіть список таких рішень та випишіть позиції ЄСПЛ та ВС щодо поняття «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання за більшою вірогідністю», «вагоме переконання», «поза розумним сумнівом».

Для пошуку судових рішень доцільно використовувати сайт Верховної Ради України або Міністерства юстиції України, або сайт Європейського Суду з прав людини (доступ до рішень ЄСПЛ

забезпечено за допомогою офіційної бази даних ЄСПЛ «HUDOC» на сайті Суду – www.echr.coe.int)

Рекомендовані питання для підготовки рефератів, доповіді, презентацій, тез. Обов'язково необхідно обґрунтувати власну позицію з посиланнями на норми національного кримінального процесуального законодавства та судову практику.

1. Характеристика сучасних концепцій поняття та змісту мети доказування у кримінальному провадженні.

2. У чому полягає зміст категорії «стандарт кримінального процесуального доказування»?

3. Види стандартів доказування та сфера їх застосування при ухваленні процесуальних рішень.

4. Характеристика стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні України.

5. Характеристика стандарту доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні України.

6. Характеристика стандарту доказування «достатня підстава» у кримінальному провадженні України.

7. Характеристика стандарту доказування «вагоме переконання» у кримінальному провадженні України.

ТЕМА 6. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні

Письмово вирішити такі задачі (кейси):

№ 1. В місцевості, в якій введено воєнний стан, був здійснений розбійний напад, поєднаний з проникненням у житло (ч. 3 ст. 187 КК), слідчий здійснює досудове розслідування. Потерпілий у тяжкому стані знаходиться у лікарні, лікарі повідомили, що допит потерпілого можливий.

Яким чином доцільно діяти слідчому для того, щоб одержати показання потерпілого, які можна буде використати в судовому розгляді як джерело доказів?

№ 2. Яким процесуальним джерелом доказу є протокол допиту потерпілого?

- A) Документом
- B) Речовим доказом
- C) Висновком експерта
- D) Показання

ANSWER:

№ 3. Яким процесуальним джерелом доказу є протокол освідування?

- A) Документом
- B) Речовим доказом
- C) Висновком експерта
- D) Показання

ANSWER:

№ 4. Яким процесуальним джерелом доказу є протокол проведення негласної слідчої (розшукової) дії?

- A) Документом
- B) Речовим доказом
- C) Висновком експерта
- D) Показання

ANSWER:

№ 5. Яким процесуальним джерелом доказу є висновки ревізій та акти перевірок?

- A) Документом
- B) Речовим доказом
- C) Висновком експерта
- D) Показання

ANSWER:

ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

(програмні питання для перевірки знань)

1. Поняття та завдання кримінального провадження України.
2. Доказування як основа кримінальної процесуальної діяльності.
3. Теорія доказів у кримінальному провадженні як розділ науки кримінального процесуального права. Предмет теорії доказів у кримінальному судочинстві.
4. Місце теорії доказів у науці кримінального процесуального права.
5. Доказове право як підгалузь кримінального процесуального права. Поняття, зміст та значення доказового права.
6. Джерела сучасного доказового права в кримінальному провадженні України.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та практика ЄСПЛ як джерела доказового права у кримінальному провадженні України.
8. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні.
9. Доказування як пізнавальна діяльність, її особливості у кримінальному провадженні.
10. Доказування як діяльність із обґрунтування власної правової позиції у провадженні та її обстоювання з метою переконати у необхідності прийняття певного процесуального рішення.
11. Поняття та структура предмету доказування у кримінальному провадженні.
12. Зміст обставин, які складають кінцеву мету доказування у кримінальному провадженні.
13. Поняття, зміст доказових (проміжних) та допоміжних фактів у кримінальному провадженні.
14. Види кримінальних проваджень, в яких предмет доказування має певні особливості.

15. Особливості предмету доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.
16. Предмет доказування у провадженні щодо застосування примусових заходів виховного характеру.
17. Предмет доказування у провадженні щодо неповнолітніх, які вчинили кримінальне правопорушення.
18. Особливості предмету доказування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.
19. Локальний предмет доказування, його значення для прийняття проміжних процесуальних рішень.
20. Поняття доказів у кримінальному провадженні.
21. Поняття процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні.
22. Властивості доказів у кримінальному провадженні: поняття, види.
23. Поняття та характеристика належності доказів у кримінальному провадженні. Зв'язок належності доказів з предметом доказування у кримінальному провадженні.
24. Поняття та характеристика допустимості доказів. Критерії (умови) допустимості доказів у кримінальному провадженні.
25. Належний (законний) суб'єкт збирання доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.
26. Отримання доказів з належного (законного) джерела як умова їх допустимості в кримінальному провадженні.
27. Належний (законний) спосіб та порядок збирання доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.
28. Належний (законний) порядок фіксації доказів як умова їх допустимості у кримінальному провадженні.
29. Процесуальні порушення і допустимість доказів у кримінальному провадженні. Правило «плодів отруєного дерева». Асиметрія в оцінці допустимості доказів.
30. Недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини.
31. Значення рішень інших судів у питаннях допустимості доказів у кримінальному провадженні.

32. Процесуальний порядок визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні.
33. Поняття та значення класифікації доказів у кримінальному провадженні.
34. Підстави та значення поділу (класифікації) доказів на первинні та похідні.
35. Підстави та значення поділу доказів на обвинувальні та виправдувальні.
36. Підстави та значення поділу доказів на речові та особисті.
37. Підстави та значення поділу (класифікації) доказів на прямі та непрямі. Особливості доказування за допомогою непрямих доказів (улік).
38. Докази досудового розслідування та судові докази у кримінальному провадженні.
39. Докази зі сторони обвинувачення та докази зі сторони захисту у кримінальному провадженні.
40. Поділ доказів за їх процесуальними джерелами.
41. Елементи процесу доказування як діяльності зі встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження.
42. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному провадженні України.
43. Система принципів кримінального провадження, які реалізуються в процесі доказування.
44. Реалізація засади змагальності в доказуванні на досудовому розслідуванні та в судових стадіях кримінального провадження.
45. Зміст і значення засади презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини в процесі доказування.
46. Загальні положення засади забезпечення права на захист та їх реалізація в процесі доказування у кримінальному провадженні.
47. Реалізація положень засади безпосередності дослідження показань, речей і документів в процесі доказування у кримінальному провадженні.

48. Класифікація суб'єктів процесу доказування у кримінальному провадженні.
49. Поняття збирання та перевірки доказів у кримінальному провадженні.
50. Суб'єкти кримінального провадження, які мають повноваження збирати докази.
51. Суб'єкти кримінального провадження, які мають право збирати докази.
52. Учасники кримінального провадження з боку сторони обвинувачення. Характеристика сторони обвинувачення як суб'єкта процесу доказування.
53. Способи збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування.
54. Порядок фіксації ходу та результатів процесуальних дій зі збирання доказів стороною обвинувачення на стадії досудового розслідування.
55. Учасники кримінального провадження з боку сторони захисту. Форми участі сторони захисту в процесі доказування у кримінальному провадженні.
56. Способи збирання доказів стороною захисту у кримінальному провадженні.
57. Форми участі потерпілого в процесі доказування у кримінальному провадженні. Способи збирання доказів потерпілим.
58. Характеристика слідчого судді як суб'єкта процесу доказування в кримінальному провадженні.
59. Способи збирання та перевірки доказів слідчим суддею у кримінальному провадженні.
60. Характеристика суду як суб'єкта доказування в кримінальному провадженні.
61. Способи збирання та перевірки доказів судом першої інстанції на стадіях підготовчого провадження та судового розгляду.
62. Способи збирання та перевірки доказів судом в апеляційному порядку у кримінальному провадженні.
63. Поняття та зміст оцінки доказів у кримінальному провадженні.

64. Суб'єкти кримінального провадження, які здійснюють оцінку доказів.
65. Межі доказування та фактичний об'єм доказів у кримінальному провадженні.
66. Мета (ціль) доказування у кримінальному провадженні.
67. Поняття та правова природа стандартів доказування у кримінальному провадженні.
68. Види стандартів доказування у кримінальному провадженні.
69. Стандарти доказування, не пов'язані з вирішенням кримінального провадження по суті – «обґрунтована підозра», «достатня підстава», «переконання за більшою вірогідністю», – їх ознаки та сфера застосування.
70. Характеристика стандарту доказування «поза розумним сумнівом»: ознаки та сфера застосування.
71. Поняття та види процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні.
72. Процесуальні джерела доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків, умови їх використання у кримінальних провадженнях щодо злочинів.
73. Поняття та види показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні.
74. Показання на досудовому розслідуванні та в судовому провадженні.
75. Використання в судовому розгляді показань, одержаних на досудовому розслідуванні.
76. Учасники кримінального провадження, які мають право давати показання.
77. Учасники кримінального провадження, які зобов'язані давати показання.
78. Показання свідка у кримінальному провадженні. Особи, які не підлягають допиту як свідки, і особи, які мають право відмовитися давати показання як свідки.
79. Пояснення осіб як джерело доказів у кримінальному провадженні. Відмінність пояснення осіб від показань. Сфера застосування пояснення осіб як джерел доказів.

80. Поняття, ознаки та види речових доказів у кримінальному провадженні.
81. Поняття, ознаки та види документів як джерел доказів у кримінальному провадженні.
82. Відмінність документа-речового доказу від документа-самостійного джерела доказу.
83. Протоколи слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій як різновид документів (процесуального джерела доказів).
84. Матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі електронні) як різновид документів (процесуального джерела доказів).
85. Показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису – сфера використання як джерел доказів.
86. Використання матеріалів, зібраних оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» як доказів у кримінальному провадженні.
87. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні.
88. Підстави для залучення експерта та проведення експертизи. Обов'язкове проведення експертизи.
89. Види експертиз у кримінальному провадженні.
90. Суб'єкти, уповноважені на залучення експерта у кримінальному провадженні
91. Висновок спеціаліста як процесуальне джерело доказів; відмінність від висновку експерта.
92. Результати медичного освідування як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні.
93. Особливості доказування на стадії досудового розслідування.
94. Особливості доказування на стадії підготовчого провадження.
95. Особливості доказування на стадії судового розгляду.

96. Особливості доказування на стадії перегляду судових рішень в апеляційному порядку.
97. Особливості доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх.
98. Особливості доказування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.
99. Особливості доказування у кримінальному провадженні на підставі угод.
100. Особливості доказування у кримінальному провадженні, яке містить відомості, що становлять державну таємницю.
101. Особливості доказування у кримінальному провадженні в умовах воєнного стану.
102. Гарантії прав та законних інтересів учасників кримінального провадження в процесі доказування.
103. Етичні основи процесу доказування у кримінальному провадженні.

РЕСУРСИ ДЛЯ НАВЧАННЯ

Основні джерела до всіх тем дисципліни

Нормативно-правові джерела

Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Загальна декларація прав людини. Прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. Ст. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання від 10.12.1984 р. // Законодавство України / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.

Про ратифікацію Європейської Конвенції про запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поведінню чи покаранню: Закон України від 24.01.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 11. Ст. 94.

Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 09.12.1975 р.: Резолюція 3452 (XXX) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_084#Text <http://>

Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04. 2012 р. № 4651-VI. *Голос України* від 19.05.2012 р. № 90–91.

Про виконання рішень та застосування практики Європейського Суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. ст. 260.

Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135–12. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. ст. 382.

Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст. 358.

Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23.12.1993 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. ст. 51.

Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51 ст. 577.

Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. ст. 12.

Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051.

Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.

Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469–19#Text>.

Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 18. № 19–20. ст. 132.

Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12.11.2015 р. *Відомості Верховної Ради України України*. 2016. № 6. ст. 55.

Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402 – VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст.545.

Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 р. № 2447-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018, № 24, ст. 212.

Судова практика

Огляд практики ЄСПЛ за 2019 рік. Т. Анцупова, Р. Бабанли, О. Дроздов, О. Дроздова URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/publications/Ogljad_ESPL_2019.pdf

Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо застосування принципу юридичної визначеності: окремі аспекти / Упорядник: І. Кушнір, менеджерка проекту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду». Київ. 2023. <http://tinyurl.com/48prb383>; https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/17_10_web_overview_of_the_practice_of_the_european_court_of_human_0.pdf

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2020 рік / упоряд. правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 56 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Oglyad_KKS_2020.pdf

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за I півріччя 2021 року / упоряд. правове управління (ІІІ) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2021. 38 с. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudebnaya-praktika/210703-osoblivosti-kriminalnoyi-vidpovidalnosti-ta-pokarannya-nerovnolitnikh-oglyad-praktiki-kks-vs-za-i-pivrichchya-2021-roku>

Огляд судової практики Об'єднаної палати і Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2022 рік / Упоряд.: заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду к.ю.н. Щепоткіна В. В., відділ аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи. Київ, 2023. 66 с.

Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за I півріччя 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи. Київ, 2023. 69 с.

Огляд рішень Великої Палати Верховного Суду, об'єднаної палати і палат Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, які містять правові висновки про застосування норм кримінального та кримінального процесуального права (2018–2023

роки) / Упоряд.: відділ систематизації судової практики касаційного суду управління аналітичної та правової роботи Касаційного кримінального суду департаменту аналітичної та правової роботи; заступник голови Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду, канд. юрид. наук Н. О. Антонюк. Київ, 2024. 73 с.

Основна література

Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. 504 с.

Вапнярчук В. В. Теоретичні основи кримінального процесуального доказування: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 524с. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/15838>

Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: монографія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с. URI: <https://library.megu.edu.ua:9443/jspui/handle/123456789/2454>

Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теорія, методологія та практика реалізації на основі положень Кримінального процесуального кодексу України 2012 р.: монографія. Одеса: Юридична література, 2015. 712с.

Довідник термінів у практиці ЄСПЛ з питань кримінального судочинства / Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, М. М. Стоянов, В. К. Волошина, В. А. Завтур, В. В. Сидорчук. Одеса: Фенікс, 2022. 48 с. URI: <https://hdl.handle.net/11300/23259>

Докази та доказування у кримінальному провадженні: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 272 с. URI: https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/_2018.pdf

Доказування в сучасному кримінальному провадженні: навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Ю.П. Аленін, В.К. Волошина, Л.М. Гуртієва, Т.В. Лукашкіна, А.В. Мурзановська, О.О. Торбас, Д.В. Шилін; НУ «ОЮА». Одеса: Фенікс, 2021. 108 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16149>, <https://doi.org/10.32837/11300.16149>

Етика прокурора, судді, слідчого: навчальний посібник / Л.М. Гуртієва, О.В. Капліна, А.В. Лапкін, М.Р. Мазур, Х.Р. Слюсарчук; тех. ред. Ю.Д. Батан; під ред. А.В. Лапкіна, Г.Шмельцер. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. 284 с. URI: <https://hdl.handle.net/11300/24746>; <https://doi.org/10.32837/11300.24746>; <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/24746>

Застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя. Навчально-методичний посібник для тренерів навчального курсу для суддів. К.: ВАІТЕ, 2017. 192 с.

Крет Г.Р. Міжнародні стандарти доказування у кримінальному процесі України: теоретико-правові та практичні основи: дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. 530 с. URI: <https://hdl.handle.net/11300/13756>; <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/13756>

Кримінальний процес України: практикум /Т.В. Лукашкіна, Л.М. Гуртієва. За заг. ред. проф. Л.І. Аркуши, проф. Ю.П. Аленіна; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2022. 544 с.

Кримінальний процес: навчальний посібник / колектив авторів [електронне видання]. Одеса, 2020. 666 с. URL: <https://bit.ly/33X14Mu>; <http://dspace.onua.edu.ua/>

Кримінальний процес України: підручник / за ред. С.В. Ківалова та М.С. Цуцкірідзе. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. 1104 с.

Кримінальний процес: підручник / [О.В. Капліна, О.Г. Шило, В.М. Трофименко та ін.]; за заг. ред. О.В. Капліною, О.Г. Шило. Харків: Право, 2018. 584 с.

Кримінальний процесуальний кодекс України: постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду / наук. ред.: І.В. Гловюк, М.І. Пашковський, Д.В. Пономаренко; (уклад.: О.Є. Блащук, І.В. Гловюк, В.П. Кедик, М.І. Пашковський, Д.В. Пономаренко, О.С. Троян). Одеса. 2019. 960 с.

Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України / за ред. С.В. Ківалова та С.І. Кравченко. Одеса: Фенікс, 2020. 924 с.

Перспективні напрями розвитку кримінальної юстиції в цифрову еру: матеріали Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 лип. 2023 р.): електрон. наук. вид. / редкол.: В.С. Батиргарєєва (голова), Н.В. Глинська, Д.П. Євтеєва; [уклад.: Н.В. Глинська, Д.І. Клепка]; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України, Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків: Право, 2023. 194 с.

Практикум зі складання процесуальних документів: навч. посібник / Кол. авт.– 2-е вид., перероб. і доп. Дніпро: Ліра ЛТД, 2017. 308 с.

Ратушна Б.П. Належне доказування у судовому правозастосуванні України в світлі практики Європейського суду з прав людини (загальнотеоретичне дослідження): дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2014. 208 с.

Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС. Київ. 2018. URL.: https://euua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/legal_approximation_guidelines_ukr_new.pdf

Складання процесуальних документів у досудовому розслідуванні: навч.-метод. посібник / Аленін Ю.П., В.Г. Пожар, О.О. Тор-

бас. [електронний ресурс] Одеса, 2020. 79 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12564/2020%20Складання%20процесуальних%20документів%20у%20кримінальному%20провадженні%20НМР%20рек.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К.В., Сачко О.В., Тертишник В.М., Уваров В.Г. / За заг. ред. д.ю.н., професора В.М. Тертишника. К.: Алерта, 2015. 294 с.

Теорія та практика кримінального процесуального доказування: навч. посіб. для підготовки до іспиту / В.В. Вапнярчук, С.В. Давиденко, О.В. Капліна та ін. Харків: Право, 2021. 256 с.

Фулей Т.І. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя: науково-методичний посібник для суддів. 2-ге вид. випр., допов. Київ, 2015. 208 с.

Додаткова література

до теми 1. Поняття теорії доказів у кримінальному процесі і доказового права. Поняття та види доказування у кримінальному провадженні

Аленін Ю.П., Мурзановська А.В. Методологія кримінально-процесуальної науки: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право України*. 2019. № 9. С. 17–19.

Аленін Ю.П., Мурзановська А.В. Проблемні аспекти визначення тенденцій розвитку кримінально-процесуальної науки в сучасних умовах. *Тенденції розвитку юридичної науки в інформаційному суспільстві*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 27 грудня 2019 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. С. 152–156.

Глинська Н.В. Кримінальна процесуальна політика як чинник формування концепту сучасного кримінального процесу. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 11–17.

Дроздов О. Сучасні тенденції розвитку кримінального процесу України (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Право України*. 2017. № 12. С. 102–116.

Завгородній В. Урахування правових позицій Європейського суду з прав людини при здійсненні правосуддя в Україні. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 21–32..

Капліна О. В. Імплементация міжнародно-правових стандартів у кримінальному провадженні України. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 3 (86). 2016. С. 98–101.

Костицький М. В. Про науку кримінального процесу, кримінальне процесуальне право і законодавство (філософський погляд). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 31–37.

Компанець Є. М. Поняття доказування в кримінальному провадженні: ретроспективно-прогресивний аналіз. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2021. № 51. С. 110–113.

Лукашкіна Т. В. Деякі міркування щодо можливої класифікації норм кримінального процесуального права. *Правове життя сучасної України: у 2 т.: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 травня 2019 року)*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2019. Т. 2. С. 314–318.

Навроцька В. В. Кримінальний процесуальний та кримінальний закон: взаємозв'язки й колізії. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Алєніна; відпов. за вип. І. В. Гловюк*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 1117–1140.

Омельченко О. Є. Джерела, які визначають порядок кримінального провадження. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 32–37.

Погорецький М. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12–25.

Пушкар П. Короткий огляд ієрархії судової практики Європейського суду з прав людини, її джерел та юридичної сили. *Вісник Верховного Суду України*. 2015. № 6. С. 43–48.

Пушкар П. Вплив практики Європейського Суду з прав людини на судову практику національних судів: методологічні аспекти формування сталої та послідовної практики національних судів на підставі рішень ЄСПЛ та вимоги щодо виконання його рішень. *Слово національної школи суддів України*. 2020. Спецвыпуск. С. 241–247.

Рабінович П., Ратушна Б. Загальнотеоретичні проблеми права на належне доказування в українському судочинстві (у світлі практики Страсбурзького суду). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3 (78). 2014. С. 7–19.

Тертишник В. М. Реалізація правових позицій та прецедентної практики Європейського суду з прав людини в розв'язанні проблем кримінально-процесуального права України. *Правова позиція*. 2016. № 1 (16). С. 7–13.

Шило О. Г. Проблеми адаптації кримінального процесуального законодавства України до права Європейського Союзу. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 2 (85) 2016. С. 109–122.

до теми 2.

Предмет доказування у кримінальному провадженні

Гідулянова Є. М. Предмет доказування у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, які не досягли віку, з якого можливе притягнення до кримінальної відповідальності. *Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 травня 2015 р., м. Одеса):

у 2 т. Т. 2 / відп. ред. М. В. Афанасьева. Одеса: Юридична література, 2015. С. 323–324.

Гловюк І. В., Тетерятник Г. К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування *suī generis*. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 394–398.

Гловюк І. В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод. *Порівняльно-аналітичне право*. № 3–1/2013. С. 343–346.

Гуртієва Л. М. Наукові концепції підстав прийняття судових рішень у кримінальному судочинстві. *Молодий вчений*. 2016. № 7 (34) липень. С. 238–241.

Гуртієва Л. М. Наукові концепції підстав прийняття рішення про повідомлення про підозру. *Правова держава*. 2017. № 28. С. 102–107.

Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі пропозиції щодо вдосконалення нормативного регулювання звільнення неповнолітнього від кримінальної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 339–344.

Gurtieva Lyudmila, Stepanenko Andriy. Ruling on Enforcement of Compulsory Measures of Educational Character: Cases, Grounds of Adoption and Standard of Proof. *Advances in Economics, Business and Management Research*. Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER2021, 22 March). Vol. 170. 2021. P. 146–151. Published by Atlantis Press B.V. URL: <https://www.atlantis-press.com/article/12595439.pdf>

Завтур В. А. Методологічні та праксеологічні засади вчення про локальний предмет доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 149–156.

Лукашкіна Т. В. Підстави та складові ухвалення процесуальних рішень у кримінальному судочинстві. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) Електронне видання / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур; НУ «ОЮА». Одеса, 2021. С. 27–34.

Пожар В. Г. Особливості доказування цивільного позову у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відпов. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 39–44.

Тетерятник Г. К. Значення контекстуальних обставин як елементів складу злочину при розслідуванні окремих категорій злочинів. *Права людини – пріоритет сучасної держави*: Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція (10 грудня 2020 р, м. Одеса): збірник матеріалів конференції. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 245–249.

до теми 3. Поняття, властивості та класифікація доказів у кримінальному провадженні

Баулін О. Поняття доказів у кримінальному процесі. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 75–81.

Брич Л. П. Застосування практики Європейського суду з прав людини як джерела права для оцінки допустимості та достовірності доказів у кримінальних провадженнях в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 2. С. 253–266.

Ванпярчук В. В. Належний суб'єкт і належне джерело як правила допустимості доказів. *Право і суспільство*. 2018. № 2. С. 226–230

Гузела М. Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2015. Вип. 61. С. 423–434.

Завтур В. А. Допустимість доказів, отриманих під час затримання уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 347–350.

Завтур В. А. Оцінка допустимості доказів, отриманих у порядку ст. 615 КПК України. *Правове життя сучасної України*: у 3 т. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) / відп. ред. М. Р. Аракелян. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика». Т. 3. С. 269–274.

Козленко А. А. Належність та допустимість доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 252 с.

Луцюк П. С., Цехан Д. М. Недопустимість доказів у кримінальному провадженні (за матеріалами практики). *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування*: колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Алєніна; відпов. за вип. І. В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 395–424.

Панова А. В. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: монографія. Харків: Право, 2017. 256 с.

Смирнов М. І. Проведення слідчої (розшукової) дії або судового засідання за допомогою відеоконференції. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 133–139.

Смирнов М. І. Щодо питань про недопустимість доказів в кримінальному провадженні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної вій-*

ськової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 черв. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 410–414.

Стоянов М. М. Належність та допустимість доказів у справах про злочини, відповідальність за які передбачена ст. 286 КК (практика Верховного Суду). *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 21 травня 2021. Одеса. Т. 2. С. 312–314.

Стоянов М. І., Торбас О. О. «Нові» критерії допустимості доказів у кримінальному процесі. *Правові новели*. 2021. № 13. С. 125–130.

Шумило М. Є. Поняття доказів у кримінальному процесі: пролегомени до розуміння «невловного» феномену доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 95–104.

Шумило М. Є. Докази досудового і судового провадження: проблема функцій та співвідношення. *Юридичний вісник України*. 2013. № 40 (953). С. 6–7.

Шумило М. Є. Непрямі докази в кримінальному процесі України: монографія. Х.: СПД ФО Брові О. В., 2012. 206 с.

Юдківська Г. Допустимість доказів як одна з гарантій справедливого судового процесу відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 1 (6). С. 7–13.

Юдківська Г. Допустимість доказів як одна з гарантій справедливого судового процесу відповідно до статті 6 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 2 (7). С. 29–38.

до теми 4. Елементи процесу доказування, їх загальна характеристика. Суб'єкти процесу доказування у кримінальному провадженні

Аленін Ю. П., Клепиковський В. Г. До питання розмежування огляду та обшуку у кримінальному процесі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 9. С. 364–366.

Аркуша Л. І. Поняття та особливості використання негласних слідчих (розшукових) дій у розслідуванні злочинів. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / За заг. ред. Ю. П. Аленіна; відповід. за вип. І. В. Гловюк*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 680–702.

Гловюк І. В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод. *Порівняльно-аналітичне право*. № 3–1/2013. С. 343–346.

Гловюк І. В. Потерпілий як суб'єкт доказування: проблеми визначення процесуальних можливостей. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відповід. за випуск Ю. П. Аленін*. Одеса: Юридична література, 2013. С. 178–184.

Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Законний склад суду в першій інстанції у кримінальному провадженні України. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 3 (32). С. 133–146.

Гуртієва Л. М. Суд, який здійснює судове провадження у першій інстанції: окремі аспекти регулювання в КПК України. *Право і суспільство*. № 2. Том 2. 2023. С. 195–201.

Гуртієва Л. М. Учасники кримінального провадження з боку обвинувачення на стадії досудового розслідування: окремі пози-

ції Верховного Суду. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 5. С. 541–545.

Гуртієва Л. М., Лукашкіна Т. В. Деякі питання щодо вдосконалення кримінального провадження на підставі угод. *Наука і суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 травня 2021 р.) / За заг. ред. С. В. Ківалова. Том 2. Одеса: Видавничий дім “Гельветика”, 2021. С. 285–288.

Деєв М. В. Визначення достатності доказів як складова частина процесу оцінки доказів. *Держава та регіони*. Серія: Право, 2015. № 4 (50). С. 74–79.

Журавель В. А., Коваленко А. В. Дослідження доказів у кримінальному провадженні як складова процесу доказування. *Вісник національної академії правових наук України*. Том 29. № 2, 2022. С. 313–328.

Завтур В. А. Судова оцінка депонованих показань у кримінальному провадженні: правозастосовний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 273–275.

Завтур В. А. Особливості доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею та судом: теорія і практика: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 248с.

Капліна О. В. Лекція професора О. Капліної: «Кримінальне процесуальне доказування та його суб'єкти». *Право України*. 2014. № 10. С. 136–147.

Капліна О. В. Збирання доказів сторонами кримінального провадження. *Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27

листопада 2013 р., м. Одеса / відпов. за випуск Ю. П. Алєнін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 223–229.

Капліна О. В., Маринів В. І., Демуря М. І. Тимчасовий доступ до речей і документів: проблемні питання правозастосовної практики. *Проблеми законності*. 2020. Вип. 149. С. 200–212.

Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 40–48.

Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ: ГО Truth Hounds; Одеса: Фенікс, 2019. 36 с.

Крушинський С. А. Подання доказів у кримінальному судочинстві України: монографія. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2017. 247 с.

Литвин О. В. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2016. 214 с.

Малахова О. В. Реалізація інституту сприяння захисту у кримінально-процесуальному доказуванні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса. 2016. 213 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/5956/%d0%94%d0>

Мудрак І. В. Щодо визнання особи потерпілою у кримінальному провадженні. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 175–180.

Пашковський М. І. Особливості використання OSINT при документуванні та розслідуванні колабораційної діяльності. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 липня 2022 р.). Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 82–86.

Сиза Н.П. Межі повноважень суду щодо здійснення функції правосуддя в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства*: матеріал. Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. до 70-річчя д.ю.н., професора Ю.П. Аленіна (21 квітня 2017 р., м. Одеса) / за ред. Г.О. Ульянової, І.В. Гловюк; НУ «ОЮА». Одеса: Юрид. л-ра, 2017. С. 241–243.

Соловійов В.О. Захисник як суб'єкт доказування при обранні, зміні, скасуванні заходів забезпечення кримінального провадження слідчим суддею: дис. ... доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». НУ «ОЮА», Одеса, 2021. 233 с. URI: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/16043/>

Смирнов М.І. Використання відеоконференції у кримінальному провадженні України та сфері міжнародного співробітництва держав у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2021. № 89. С. 96–103.

Смирнов М.І. Спроможності національної та міжнародної системи кримінальної юстиції з розслідування, притягнення до відповідальності та покарання країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини, скоєні в Україні. *Теоретико-прикладні проблеми кримінального процесу та криміналістики в умовах воєнного стану*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, 24 лис. 2023 р.). Кам'янець-Подільський, 2023. С. 416–420.

Торбас О. Роль слідчого судді в процесі оцінки доказів у кримінальному провадженні. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 309–312.

Торбас О.О., Завтур В.А. Право особи вважатися невинуватою доти, доки її вину не буде доведено в законному порядку: міжнародні стандарти та досвід вітчизняної нормотворчості. *Правова позиція*. 2023. № 1 (38). С. 178–183.

Удалова Л.Д., Рибалка О.В. Суб'єкти кримінально-процесуального доказування: нав. посіб. К.: КНТ, 2012. 160 с.

Шилін Д.В. Загальні питання використання преюдиції в кримінальному провадженні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2019. Том 4 № 88. С. 157–165.

Яновська О.Г. Роль суду в змагальному кримінальному судочинстві. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 87–91.

**до теми 5. Мета та межі доказування
у кримінальному провадженні. Стандарти доказування
у кримінальному провадженні**

Гловюк І.В., Степаненко А.С. Стандарт доказування «обґрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Правова позиція*. 2018. № 1. С. 13–20.

Гуртієва Л.М. Окремі позиції Європейського суду з прав людини щодо обґрунтованості та вмотивованості судових рішень у кримінальному судочинстві. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 18 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 2 / відп. ред. Г.О. Ульянова*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 282–2867.

Калиновська М. Межі кримінального процесуального доказування під час застосування запобіжних заходів на стадії досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 1. С. 243–248.

Компанець Є. Мета доказування у кримінальному провадженні про порушення прав інтелектуальної власності: істина чи процесуальна справедливість? *Krakowskie Studia Malopolskie*. 2021. № 4(32). С. 54–77.

Крет Г. Р. Поняття й ознаки стандартів доказування в доктрині кримінального процесу. *Visegrad journal on human rights*. 2018. № 6. Vol. 2. P. 133–138.

Крет Г. Р. Імплементация стандарту доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальне процесуальне законодавство України і практику національних судів. *Право і суспільство*. 2019. № 2. С. 215–220.

Павлишин А. А., Слюсарчук Х. Р. Стандарти доказування у кримінальному провадженні. Львів: Видавництво ТзОВ «Колір ПРО», 2018. 292 с.

Павлишин А. А., Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «достатня підстава»: тлумачення Верховного Суду США та національна практика застосування. *Правова позиція*. 2018. № 1. С. 103–110.

Погорецький М. А., Міцкан О. А. Стандарт доказування «обгрунтована підозра» у практиці Європейського суду з прав людини: вплив на вітчизняну правозастосовну практику. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 37–49.

Погорецький М. А., Міцкан О. А. Стандарт доказування «достатня підстава». *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 31–42.

Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування «обгрунтована підозра» у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2017. Вип. 42. С. 238–241.

Слюсарчук Х. Р. Стандарт доказування в кримінальному провадженні яка його ідея? *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 3. С. 219–223. http://www.pap.in.ua/3_2015/65.pdf.

Степаненко А. С. Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2017. 234 с.

Степаненко А.С. Стандарт доказування “поза розумним сумнівом” у судовій практиці Міжнародного кримінального суду та судів ad hoc. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* (до 25-річчя Національного університету “Одеська юридична академія” та 175-річчя Одеської школи права): у 2 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за заг. ред. С.В. Ківалова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Т. 2. С. 404–407.

Торбас О.О. До питання визначення меж доказування у кримінальному процесі. *Право і суспільство*. 2023. № 3. С. 293–297.

Трохлюк О.П. Засада забезпечення доведеності вини крізь призму практики Європейського суду з прав людини. *Вісник Запорізького національного університету*. 2015. № 3. С. 167–172.

до теми 6. Процесуальні джерела доказів у кримінальному провадженні

Амеліна А.С., Білоусов Б.Л. Оцінка висновку експерта та його доказове значення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2. С. 185–192.

Аркуша Л.І., Загородній І.В., Стародубов С.В. Визнання доказів отриманих внаслідок проведення обшуку недопустимими: аналіз судової практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 417–421.

Артеменко О.М., Барабаш А.А. Електронні докази: нормативний та доктринальний підхід. *Перспективні напрями розвитку кримінальної юстиції в цифрову еру*: матеріали Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 лип. 2023 р.): електрон. наук. вид. / редкол.: В.С. Батиргареева (голова), Н.В. Глинська, Д.П. Євтеєва; [уклад.: Н.В. Глинська, Д.І. Клепка]; НДІ вивч. проблем злочин-

ності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків: Право, 2023. С. 12–14.

Барабаш А. А., Клепка Д. І. Нормативні підходи до визначення електронних доказів та порядку їх подання у процесуальному законодавстві. *Перспективні напрями розвитку кримінальної юстиції в цифрову еру*: матеріали Всеукр. заоч. наук.-практ. конф. (м. Харків, 24 лип. 2023 р.): електрон. наук. вид. / редкол.: В. С. Батиргарєєва (голова), Н. В. Глинська, Д. П. Євтєєва; [уклад.: Н. В. Глинська, Д. І. Клепка].; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса НАПрН України, Від. дослідж. проблем кримін. процесу та судоустрою. Харків: Право, 2023. С. 29–34.

Басай В. Д. Допустимість висновків експерта, складених зарубіжними фахівцями або судово-експертними установами зарубіжних держав. *Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні*: Матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відповід. за випуск Ю. П. Аленін. Одеса: Юридична література, 2013. С. 354–359.

Басиста І. В. Окремі проблеми кримінальних процесуальних документів як процесуальних джерел доказів. *Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.) / відп. ред. Ю. П. Аленін. Одеса: НУ «ОЮА», 2015. С. 73–75.

Ващук Л. П., Торбас О. О. Кримінальні процесуальні та криміналістичні особливості документування воєнних злочинів. *Правова система України в умовах воєнного стану: збірник наукових праць* / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської, М. М. Хоменка. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 484–494.

Воробчак А. Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2019. 236 с.

Волошина В. К. Застосування засади безпосередності дослідження показань, речей і документів під час досудового розслідування. *Доктринальні та правозастосовні проблеми кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали Міжнар. наук. – практ. конф., присв. 10-й річниці набуття чинності Кримінального процесуального кодексу України (м. Одеса, 9 грудня 2022 р.) [Електронне видання] / уклад.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур; НУ «ОЮА». Одеса, 2022. С. 82–86.

Завтур В. А. Судова оцінка депонованих показань у кримінальному провадженні: правозастосовний аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 273–275.

Завтур В. А. Правовий статус речей і документів, вилучених за ухвалою про тимчасовий доступ до речей і документів: питання правової визначеності. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листопа. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур; НУ «ОЮА». Одеса, 2021. С. 78–83.

Завтур В. А. Допити в порядку ч. 11 ст. 615 КПК України та депонування показань: питання кореляції правових процедур. *Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (21 жовтня 2022 р.) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. С. 147–152.

Ковальчук С. О. Вчення про речові докази у кримінальному процесі: теоретико-правові та практичні основи: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В. П., 2017. 618 с.

Крицька І.О. Речові докази у кримінальному провадженні: монографія. За наук. ред. А.Р. Туманянц. Харків: Право, 2018. 280 с.

Марочкін О.І. Електронні документи як докази у кримінальному провадженні: природа, становлення та особливості використання. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал*. Серія: Юридичні науки. 2022. № 11. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/law2022/11/8371>

Орлов Ю.Ю. Чернявський С.С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 12–23.

Пілюков Ю. Процесуальні вимоги до висновку експерта у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип.3 (15). С. 99–102.

Смирнов М.І. Отримання показань від осіб, які перебувають під вартою або відбувають покарання в іноземній державі за допомогою відеоконференції. *Знання європейського права. Juris Europensis Scientia*. 2021. № 2. С. 105–109.

Столітній А.В., Каланча І.Г. Формування інституту електронних доказів у кримінальному процесі України. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 179–191.

Шило А.В. Використання в кримінальному провадженні відомостей, отриманих в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій: дис. ... к.ю.н.: 12.00.09. Харків, 2019. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Shilo/d_Shilo.pdf

Шилін Д.В. Недопустимість доказів отриманих в ході проведення контролю за вчиненням злочину. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д.ю.н., проф. Ю.П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відп. ред.: Л.І. Аркуша, О.О. Торбас, В.А. Завтур*. С. 156–161.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

www.president.gov.ua – Президент України

www.rada.gov.ua – Верховна Рада України

www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради з прав людини

www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України

www.minjust.gov.ua – Міністерство юстиції України

www.scourt.gov.ua – Верховний Суд

www.ccu.gov.ua – Конституційний Суд України

<https://hudoc.echr.coe.int> – Інформаційна база Європейського суду з прав людини

<http://www.reyestr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень

<https://www.gp.gov.ua> – Офіс Генерального прокурора

www.dbr.gov.ua – Державне бюро розслідувань

<https://nabu.gov.ua/> – Національне антикорупційне бюро України

www.niss.gov.ua – Національний інститут стратегічних досліджень

<http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека ім. В. І. Вернадського

<http://dspace.onua.edu.ua> – Репозитарій НУ «ОЮА»

<https://sud.ua/ru/news/ugolovniy-sud> – Судова юридична газета

Навчальне видання

Людмила Миколаївна ГУРТІЄВА

Тетяна Василівна ЛУКАШКІНА

**ТЕОРІЯ ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Навчально-методичний посібник

для підготовки здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр»
у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Видання друге, доповнене

Електронне видання

В авторській редакції

Ум-друк. арк. 11,2.

Зам. № 2401–14.

Видавець ПП «Фенікс»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

e-mail: fenix-izd@ukr.net